

TRYGHEDSMÅLING 2011

Danskernes tryghed i krisens år 3

Af Anders Hede, Jørgen Goul Andersen og Jacob Andersen

For mig handler tryghed om glæden ved at høre til, om at være sund og rask og om at turde stå ved sig selv. Hvis ikke du har trygheden, kan du hverken tro på dig selv eller hvile i dig selv. Men når du er tryk, har du også overskuddet til at være noget for andre. Til at lukke nogen ind i din verden og se ud over egne grænser.

Gurli Martinussen

Forord

Tryghedsmåling 2011 sætter fokus på danskernes tryghed godt og vel to år inde i en krise, der både kan blive dyb og langvarig. Det handler om meget mere end økonomiske nøgletal. Mange vil opleve, at deres muligheder forsvinder. Måske påvirkes hele lokalområdet. Butikker lukker. ”Til salg” skiltene langs vejen hænger stadig mere sørgeligt. Den lokale bank købes op. Unge går i stå i deres liv, mens frustrationerne vokser. Imens lægger politikerne arm om regningen. Service og velfærdsgoder prioriteres hårdere.

Det ville være overraskende, hvis det ikke fik følger for trygheden. Det gør det også, som man kan læse på de følgende sider. Vi er stadig en uhyre tryg nation, men mindre tryk end for få år tilbage. Nogle af de interessante spørgsmål er, hvem der rammes, og hvad der for alvor får trygheden til at skride. Det sidste handler ikke bare om ydre forandringer, men også om vores måde at opleve og håndtere dem på. Kan man parere de stød, som verden giver, kan de paradoksalt nok gøre én mere tryk end før. Tryghed er ikke kun fravær af utryghed, men også en tillid til at man kan klare problemerne selv og sammen med andre.

Det er naturligt at hellige et kapitel til ledigheden, der på forskellig vis berører ca. halvdelen af befolkningen. Et andet kapitel drejer sig om trygheden for ældre, der både påvirkes direkte af nye regler for efterløn og pension, men også af usikkerhed om velfærdens langsigtede finansiering. Vi ser også på utryghed ved kriminalitet og utryghed i ”Udkantsdanmark”.

Der er en del dårlige nyheder imellem, det skal indrømmes. Navnlig de ufaglærte og de lidt ældre er betydeligt mindre trykke, end de var i Tryghedsmåling 2009. På andre punkter er der beroligelse at hente. Det ser generelt ikke ud til at dem, der er allermest trængt økonomisk, har fået det endnu sværere i de sidste par år. Det er øjensynlig også kun små mindretal af boligejere, der er blevet rigtig utrykke. Og utrygheden ved kriminalitet er ikke steget.

Begrebet tryghed er helt centralt i nordisk samfundsforståelse. Det spiller en langt mindre rolle i andre samfund og i den internationale forskning. Derfor er vi også denne gang optaget af at bringe større klarhed om begrebet, og hvordan det bedst kan måles. Nogle af analyserne findes i et omfattende analysemateriale af professor Jørgen Goul Andersen, der ligger til grund for denne publikation. Tryghedsmåling 2011 beskæftiger sig især med økonomiske sider af tryghedsbegrebet, som kaster lys over rapportens hovedtemaer.

Måske kan de også påvirke den måde, som økonomer ser krisen. At økonomien påvirker trygheden er som sagt ingen overraskelse. Men måske påvirker trygheden også økonomien? Rapportens analyse tyder på, at faldende tryghed er en del af forklaringen på den sparsommelighed, der er med til at holde væksten nede. Under alle omstændigheder håber vi, at rapporten vil give anledning til dialoger mellem fagfolk af mange slags – og gerne med hinanden.

Gurli Martinussen
Direktør i TrygFonden

Indholdsfortegnelse

Kapitel 1

4

Danskerne bliver stadig mindre trygge

Utrygheden er navnlig vokset hos unge og ældre. Også grupper med dårligt helbred er blevet markant mere utrygge. Boligejerne har mistet friværdier, men ikke deres tryghed.

Kapitel 2

22

Frygt for forbrydelse

Voldsfrygten er dæmpet, men et rekordstort antal er stadig utrygge for indbrud. Den almindelige bekymring for kriminalitet i samfundet er faldende.

Kapitel 3

36

Økonomisk tryghed i en krisetid

Tryghed og solid økonomi følges snusfornuftigt ad. Men kun et stykke ad vejen. Nogle kan være trygge, selvom deres økonomi ikke er det. Selvom flere er under økonomisk pres end før krisen, finder vi ikke større utryghed blandt de pressede end i 2009.

Kapitel 4

52

Samfundsbekymringer

Danskerne bliver stadig mere bekymrede for velfærden, men frygten for terror bider fortsat kun på hver fjerde af os.

Kapitel 5

62

Den truende ledighed

Halvdelen berøres af ledighed og flere føler sig truet af den. Næsten hver tredje forventer ikke at kunne finde nyt job, selvom de skruer ned for lønkravene og ikke er kræsne.

Kapitel 6

74

Urolige ældre

Stadig flere ser frem mod deres 3. alder med en vis uro. De er ikke sikre på, at de har råd til trække sig tilbage, når de selv ønsker det, og mange tvivler på fremtidens velfærd for syge og ældre.

Kapitel 7

84

Utryghed i udkanten?

Det kan være utrygt at bo langt fra sygehuse og politi. Men er de nu også utrygge i "Udkantsdanmark"? Måske er de snarere bekymrede for at blive sat udenfor.

Bilag

92

Fire forskellige aspekter af trygheden

Kapitel 1

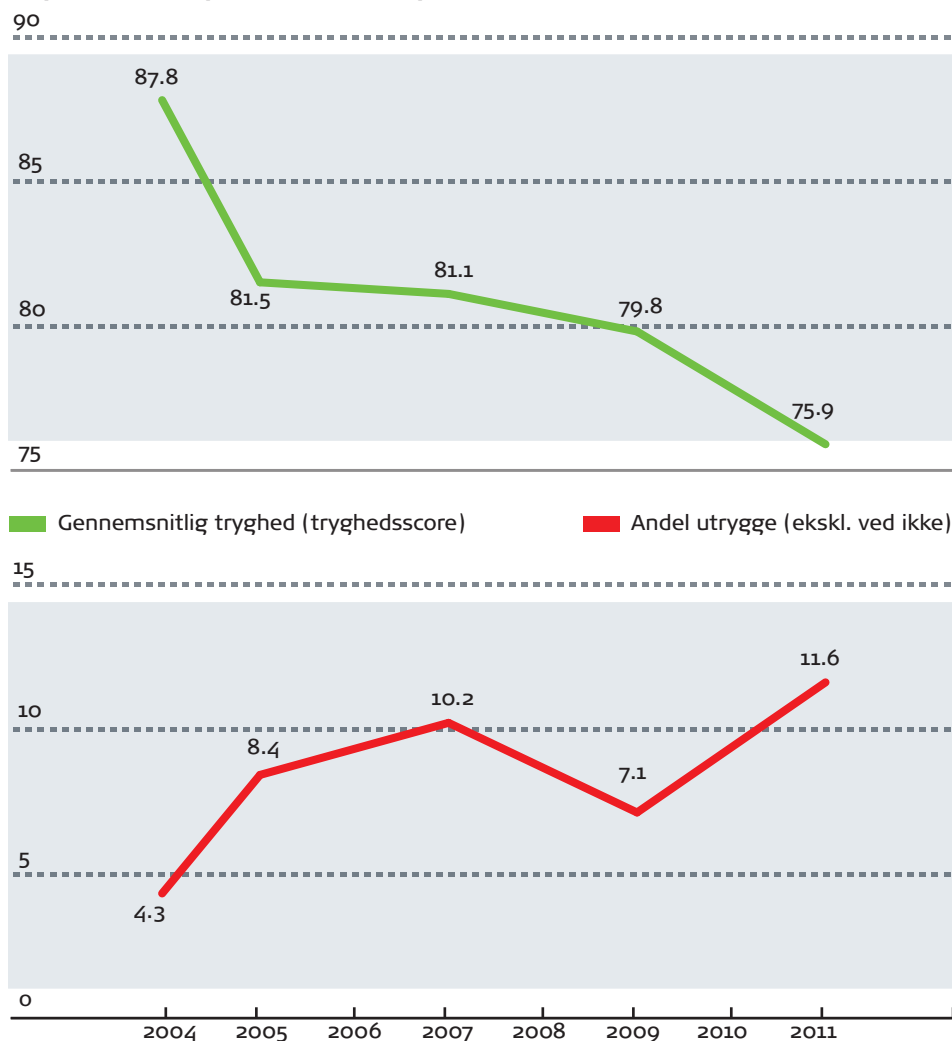
Danskerne bliver stadig mindre trygge

Vi lever trygt i Danmark. Ikke altid, måske, og ikke alle sammen. Men det store flertal er ret trygge det meste af tiden - også efter mere end to alvorlige kriseår med ledighed og faldende boligpriser, for ikke at nævne terrorplaner, fejlslagne klimatopmøder og vand i kælderen.

Men der er klare tegn på, at trygheden i hverdagen er blevet mindre. Tryghedsscoren er faldet med næsten 12 point i løbet af de sidste syv år. Der er også en tendens til, at andelen af utrygge stiger. I 2011 nåede den op på den højeste andel i Tryghedsmålingernes historie. Næsten hver ottende dansker er utryg i dag.

Figur 1.1 – Trygheden falder igen

Spørgsmål: "På en skala fra 1 til 7, hvor 1 er "Jeg føler mig grundlæggende tryk i min hverdag" og hvor 7 er "Jeg føler mig grundlæggende utryk i min hverdag", hvor tryk føler du dig så? Der kan svares på en skala mellem 1 og 7 samt "ved ikke".

Trygheden har endnu engang fået et nøk nedad i forhold til tidligere år, denne gang næsten fire procentpoint i forhold til 2009. I denne figur er hele befolkningens tryghed gjort op som et indekstal, hvor værdien 100 svarer til, at alle svarpersoner har givet deres tryghed i hverdagen topkarakter, mens værdien 0 svarer til, at alle er maksimalt utrygge. Gennemsnittet kalder vi tryghedsscoren, se boksen s. 6.

De trygge og de utrygge

Vi har delt svarpersonerne op på kryds og tværs for at finde ud af, hvilke befolkningsgrupper der er mest og mindst trygge, og hvem der især har oplevet et fald i trygheden i de seneste år. Vi har derfor udregnet en tryghedsscore for mænd og kvinder, for aldersgrupperne mellem 15 og 65, for erhvervsgrupperne, herunder dem uden for erhverv. Vi har også undersøgt, om svarpersonernes helbred spiller en rolle for deres tryghed og på, om det spiller en rolle, om de bor i en større eller mindre by eller evt. på landet.

Figur 1.2 – De utrygge er blevet flere

Tal i pct.

	2004	2005	2007	2009	2011
1 - Jeg føler mig grundlæggende tryk i min hverdag	52.9	42.4	43.4	35.1	38.2
2	30.4	31.4	32.0	34.1	31.2
3	11.6	12.7	9.6	15.2	12.5
4	2.5	4.7	4.4	7.9	6.1
5	1.5	4.0	4.4	4.4	5.2
6	0.3	2.8	3.1	1.8	3.8
7 - Jeg føler mig grundlæggende utryk i min hverdag	0.7	1.6	2.6	0.9	2.6
Ved ikke	-	0.3	0.6	0.6	0.3
Total	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Antal svarpersoner	869	853	4180	4016	5940

KILDE: TRYGHEDSMÅLING 2004-2011

Spørgsmål: "På en skala fra 1 til 7, hvor 1 er "Jeg føler mig grundlæggende tryk i min hverdag" og hvor 7 er "Jeg føler mig grundlæggende utryk i min hverdag", hvor tryk føler du dig så? Svarmuligheder: 1) ..., 2) ..., 3) ..., 4) ..., 5) ..., 6) ..., 7) "ved ikke".

Andelen af meget utrygge er igen oppe på 2007-niveau. Det er især de tre mest utrygge svarkategorier (5, 6 og 7), der trækker den samlede tryghedsfølelse ned.

Målestokke for tryghed

De ca. 6.000 svarpersoner i tryghedsmålingen er blevet bedt om at angive hvor trygge hhv. utrygge, de føler sig i hverdagen på en skala fra 1-7. Gennemsnittet omregner vi til et indekstal mellem 0 og 100, som vi kalder tryghedsscoren. Jo tættere på 100, jo mere tryk er gruppen. En anden vigtig målestok er andelen af utrygge, der er den procentandel i en bestemt gruppe, der svarede 5, 6 eller 7 på svarskalaen. ¹

Man kan få et indtryk af, hvor forskellene er på "familiefotoet" i – **figur 1.3**. Sagt kort er trygheden dominerende i den velstillede, midaldrende middelklasse i de større byer, og falder, jo længere man fjerner sig herfra. De kortuddannede, de marginaliserede, de unge og de syge er betragteligt mindre trygge.

Sammenligner man med 2009 er det gået lidt tilbage med trygheden i alle de undersøgte grupper, men den har ændret sig lidt mere hos nogle grupper end hos andre. Mændenes tryghed er i dag en millimeter mindre end kvindernes, hvor det i 2009 var omvendt. Det kan muligvis hænge sammen med, at vi nu gennem et par år har haft den usædvanlige situation, at mændenes ledighed er størst – selv om den er under udligning.

Trygheden er gået mere tilbage for de unge og de ældre, end den er generelt. De ældre (60-65 år) lå i top på tryghedsscoren i 2009. Det gør de stadig, men på et lavere niveau.

Mere drama er der i kurverne for de unge. I Tryghedsmåling 2007 var andelen af utrygge 15-29-årige lavere end i befolkningen som helhed, og tryghedsscoren var helt på niveau med den øvrige befolkning i målingerne fra både 2007 og 2009. I 2011 er de unge op til 30 år den aldersgruppe, der har lavest tryghedsscore og flest utrygge.

Ændringerne er ikke store og er muligvis følger af ungdomsledigheden og de mere utrygge fremtidsudsigter for de unge generelt. Der er risiko for ledighed for enden af uddannelser, der indtil for nylig blev oplevet som sikre, og det er de unge pinligt bevidste om. Et andet sted i undersøgelsen har vi spurgt unge under uddannelse, om de er utrygge for ikke at kunne få job, når de er færdige. Det er ikke færre end 51 pct. noget eller meget utrygge for!

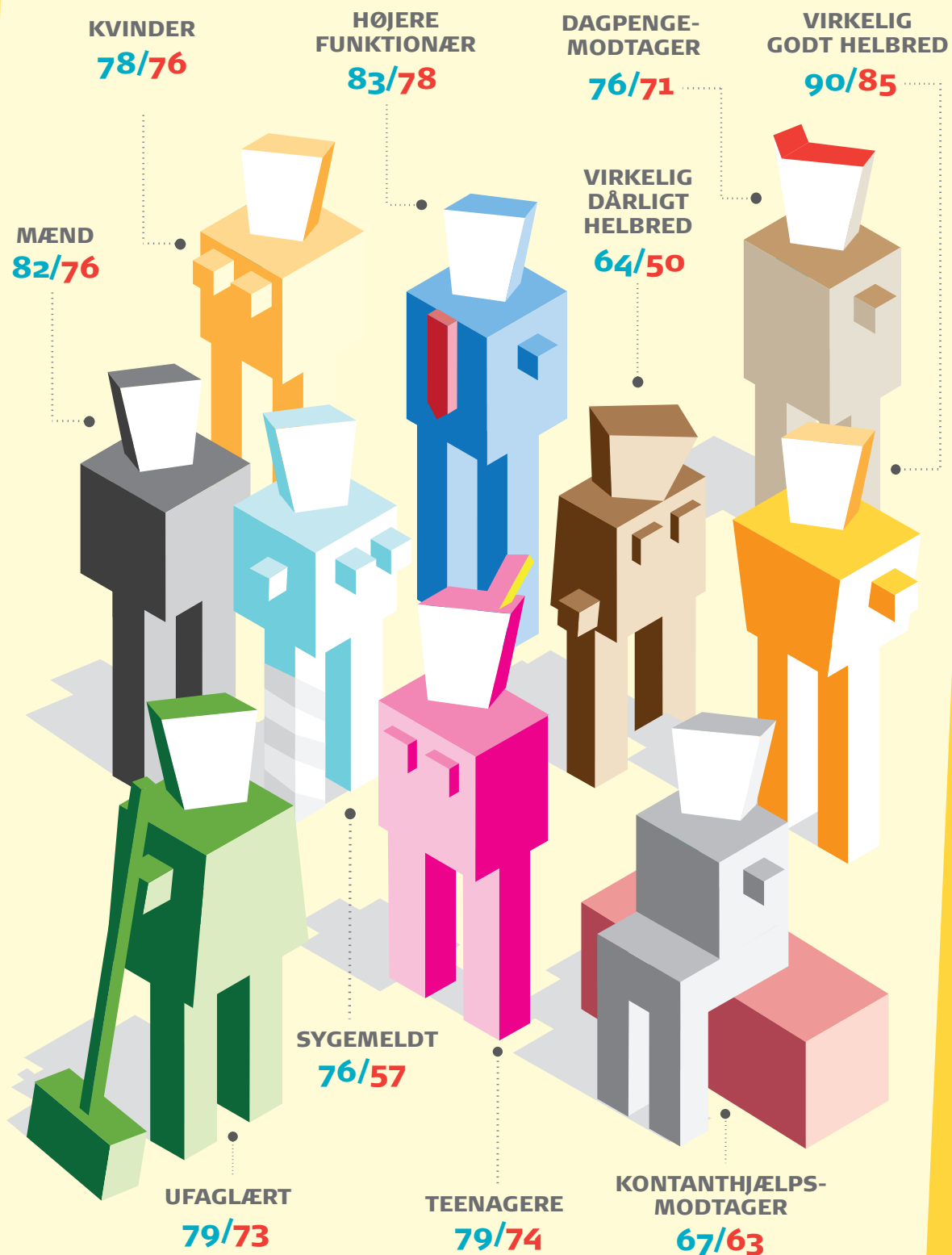
Der er lidt større sociale forskelle i trygheden end i 2009. Bortset fra de studerende har de sygemeldte og folk med særlig dårligt helbred oplevet en lidt større tilbagegang end andre. De øvrige grupper uden for arbejdsmarkedet ligger nogenlunde på gennemsnittet.

Figur 1.3 – Familien Danmarks tryghed

Familien Danmark er generelt blevet lidt mindre tryk end i 2009, og ingen større gruppe går fri af tilbagegangen. Forskellen mellem højere funktionærer og kontanthjælpsmodtagere er stort set uændret – men niveauet er lavere.

Mest bemærkelsesværdig er tilbagegangen blandt folk med helbredsproblemer. Tallene viser den gennemsnitlige tryghed i gruppen (tryghedsscoren) for 2009 (blå) og 2011 (rød).

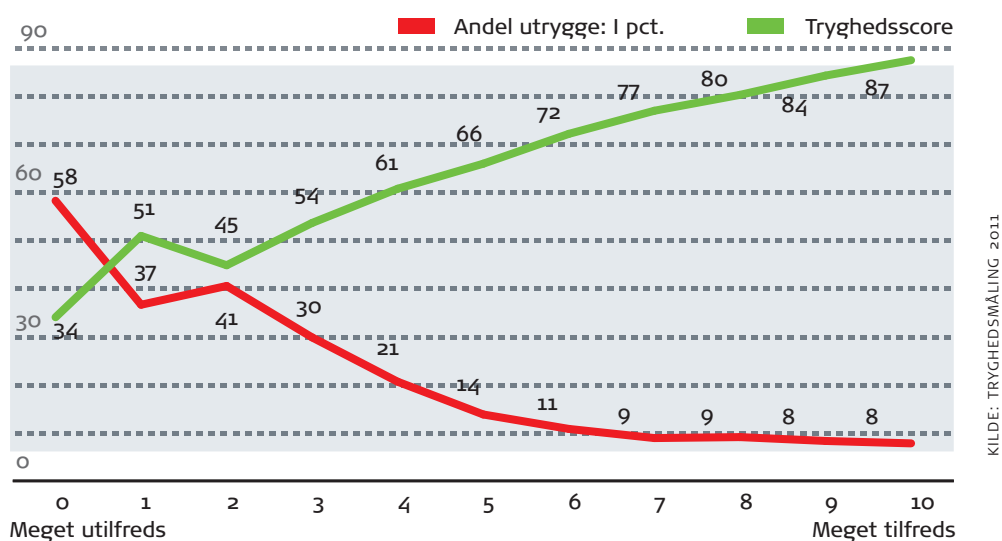

Der er som sagt sket en voldsom forringelse af trygheden blandt de syge, der delvis falder sammen med gruppen af sygemeldte. Man kan kun gisne om forklaringen. Der er tale om en forholdsvis lille gruppe på 111 svarpersoner, ² så en del af forskellen kan skyldes statistisk usikkerhed. Måske skyldes det større utryghed for at ryge helt ud af arbejdsmarkedet, måske skyldes det større utryghed mht. at blive aktiveret. Der er i de senere år lagt større pres på de sygemeldte for at få dem tilbage i arbejde igen, hvilket på den ene side måske kan give bedre muligheder for at vende tilbage til beskæftigelse, men på den anden side også større utryghed. ³

Endelig er det interessant, at det er gået mest tilbage med trygheden på landet, hvor utrygheden i dag også er størst. Det er dog også muligt her, at udviklingen skyldes statistisk usikkerhed.

Trygheden er vigtig i sig selv, men også en markør for, hvor tilfredse vi i det hele taget er med tilværelsen. Det ses i figur 1.4.

Figur 1.4 - Tryghed og tilfredshed med tilværelsen

Spørgsmål: "Alt i alt, hvor tilfreds vil du sige, at du er med tilværelsen for tiden?" Mulighed for at svare på en skala mellem 0 og 10 samt "ved ikke". Spørgsmålsformulering for tryghed ses i figur 1.1.

Tryghed og livskvalitet hænger meget nøje sammen. I figuren vokser tilfredsheden med tilværelsen, jo længere vi kommer mod højre. Den røde kurve viser, at andelen af utrygge falder, jo mere tilfredse folk er (eller at det er svært at være både meget tilfreds med tilværelsen og meget utryg på samme tid). Den grønne viser, at tryghedsscoren stiger med øget tilfredshed. Sammenhængen er jernhård. ⁴ Danskerne ligger i top, når det gælder tilfredshed med tilværelsen, selvom eksperimenter også viser, at vi er en smule mere tilbøjelige til at overdrive vores tilfredshed end andre folkeslag. ⁵

Status og tryghed

Når man deler befolkningen op efter objektive kriterier som alder eller stilling i samfundet, kan man let efterlade det indtryk, at det er disse forhold i sig selv, der bestemmer, hvor tryk man er. Det kan også godt være rigtigt et stykke ad vejen. Meget fattige har f.eks. mindre økonomisk tryghed end meget rige. Det siger næsten sig selv.

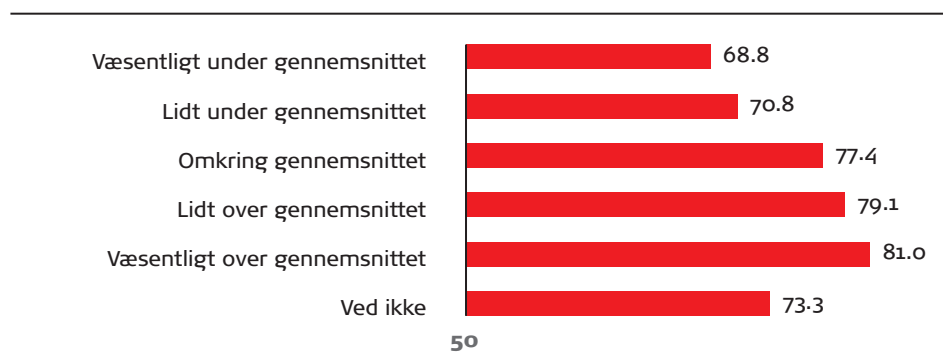
Men trygheden afhænger også af, hvordan man opfatter sine ydre omstændigheder og fremtidsudsigter. Hvis man ikke kan få pengene til at slå til, kan man være utryk for ikke at have råd til noget vigtigt. Men utrygheden kan også bunde i, at man føler, at man kommer til at stå tilbage for andre. Man oplever sig selv som "underdog," og så bliver man utryk.

For at få et indtryk af det sidste har vi spurgt svarpersonerne, hvordan de ser deres forbrugsmuligheder, sammenlignet med kvarteret/naboerne. Derefter har vi beregnet tryghedsscoren for de forskellige grupper. Resultatet ses i **figur 1.5**.

Resultaterne er ganske markante. De kunne naturligvis skyldes, at de pågældende rent faktisk har det sværere økonomisk end gennemsnittet i kvarteret. Sådan en forklaring kan ikke helt afvises, for vi har ikke et fuldt billede af svarpersonernes forbrugsmuligheder, inkl. friværdier, arv og værdien af egen avl fra nyttehaven. Vi har kun oplysninger om svarpersonernes husstandsindkomster, og de kan ikke forklare den markante forskel i tryghedsniveau mellem dem, der oplever at bo på the sunny side of the street og dem, der ikke rigtigt synes, at de kan følge med naboerne.

Figur 1.5 – Søren har penge...

Tryghedsscore

KILDE: TRYGHEDSMÅLING 2011

Spørgsmål: "Hvis du sammenligner din husstands forbrugsmuligheder med gennemsnittet i det kvarter, hvor du bor, hvor vil du så tro, at din husstand ligger?"

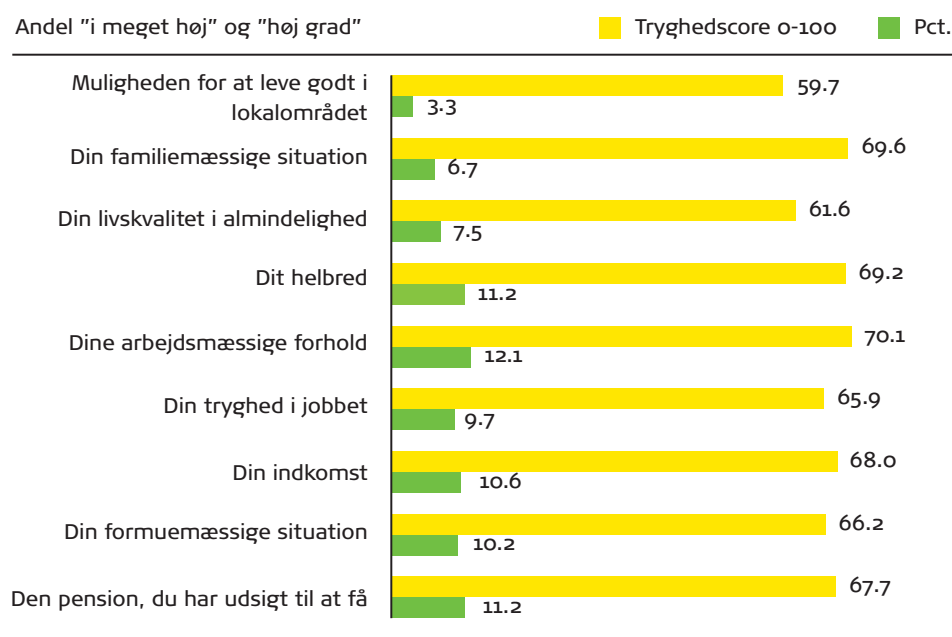
Føler man sig lidt ovenpå økonomisk, er man også mere tryk – som gennemsnit betragtet.

Vores oplevelse af status har altså selvstændig betydning for trygheden, og er ikke blot udslag af vores objektive stilling i samfundet. ⁶ Resultatet stemmer med konklusioner i den såkaldte lykkeforskning, der viser, at lykkefølelsen mindskes, hvis man tror, at andre er væsentligt mere lykkelige end én selv. Det gælder i øvrigt ikke bare naboerne i kvarteret. Det er vigtigt for lykkefølelsen i en nation, at den ikke oplever, at den sakker bagud i forhold til folk i nabolandene.

Forandring til det værre

Der er naturligvis til hver en tid en del af befolkningen, som oplever, at deres situation forandres til det værre. F.eks. oplever én ud af otte, at deres jobsituation er forværret siden forsommeren 2010. Andelen burde vokse i en krisetid og – som vi skal se i kapitel 6 – er mange faktisk berørt af arbejdsløshed. Det ser vi dog ikke mange spor af i disse svar.

Figur 1.6 - Forandring til det værre

KILDE: TRYGHEDSMÅLING 2004-2011

Spørgsmål: "I hvilken grad har du for nylig oplevet en væsentlig forværring af følgende...?" Svarmuligheder: 1) I meget høj grad, 2) I høj grad, 3) I nogen grad, 4) I ubetydelig grad, 5) Slet ikke, 6) Ved ikke. I figuren er den andel af svarpersonerne, der har oplevet en forværring på det pågældende punkt i høj grad eller meget høj grad, lagt sammen og deres samlede tryghedsscore er beregnet.

Det er stort set samme andel af svarpersonerne, der har oplevet en forværring på hvert af de nævnte punkter som i Tryghedsmåling 2009. Kun med hensyn til tryghed i jobbet er ændringen på mere end et procentpoint (9,7 mod 8,5 pct.) Forringelse af pensionen er med for første gang. Tryghedsscoren for alle disse grupper ligger markant under gennemsnittet, der er på 76, og et par stykker under tryghedsscoren for kontanthjælpsmodtagere på 63.

Andelen, der har oplevet en eller anden forværring, er omtrent som i 2009 – dog med det forbehold, at vi dengang ikke spurgte til forringelser af pensionsforhold. Netop på det punkt har forholdsvis mange oplevet forringelser, hvilket bl.a. kan ses som en følge af den politiske aftale om tilbagetrækningsreformen, der blev præsenteret den dag, dataindsamlingen til undersøgelsen begyndte.

Tryghedens fire søjler

Tidligere tryghedsmålinger viste, at det er vigtigt at skelne mellem bekymring på samfundets vegne og utryghed på egne vegne. Det bekræftes i denne måling. Trygheden handler først og fremmest om nære forhold.

Den nære tryghed hviler på fire søjler: Familien, den fysiske sikkerhed, økonomien og tryk alderdom. Se tekstboks.

Familietrygheden: Der er ikke sket nogen større ændring i de forhold, der har med trygheden blandt vore nærmeste at gøre. Her er den største utryghed fortsat, at der kan opstå sygdom i familien, som 35 pct. giver udtryk for. Der er dog et par tendenser, vi skal holde øje med, og som derfor er taget med i **figur 1.7**. For det første bliver flere øjensynlig utrygge for sladder. For det andet kryber utrygheden for konflikter i familien op fra måling til måling, uden at vi kan forklare nogen af delene.

Sådan finder vi tryghedens fire søjler

Som i tidligere tryghedsmålinger er danskerne blevet stillet spørgsmål om, hvor trygge eller utrygge de er på en lang række forskellige områder. I alt 21 områder blev det til, plus nogle tillægsspørgsmål til særlige grupper. Et spørgsmål om at blive skyld i andres ulykke blev i 2011 skiftet ud med et spørgsmål om ikke at kunne gå på efterløn. Besvarelserne er derefter underkastet en række såkaldte faktoranalyser, der skal vise styrken i den statistiske sammenhæng mellem de enkelte svar. Er der nogen sammenhæng mellem at være utryk for kriminalitet og for sygdom? Og hvordan ændrer det sig, hvis utrygheden for at mangle penge inddrages i analysen? Analyserne af svarene i Tryghedsmåling 2009 viste, at vi kan inddele svarene groft i fire hovedbunker, hvor de indbyrdes sammenhænge er særligt stærke – svarende til de "søjler", som vi har omtalt i teksten. Analyserne i 2011 giver samme billede – med et par nuancer. Se mere i bilag 1.

Fysisk sikkerhed: Der er heller ikke sket større forskydninger i oplevelsen af fysisk sikkerhed. Lidt færre føler sig truet af overfald, hvilket passer godt sammen med, at utrygheden ved at gå ud i mørke er aftaget lidt, som vi kommer til i kapitel 2. Derimod er lidt flere utrygge ved udsigten til terror og navnlig indbrud. Det mest interessante er vel, at andelen af utrygge ligger tydeligt højere end midt i sidst årti, så det kan se ud som om, at utrygheden er vokset mere permanent, navnlig når det gælder indbrud.

Økonomisk tryghed: Hver syvende dansker frygter for sit job. Det gjorde kun en ud af sytten (6 pct.) i højkonjunkturåret 2007. Der er også mindre stigninger, når det gælder, om man fortsat kan klare jobbet, fordi det er for svært - eller fordi helbredet siger stop. Den utryghed nærer én ud af fem i dag. Og knap hver tredje er nervøs for uventede udgifter – mod hver femte tilbage i de fede tider, da man stadig kunne låne i Amagerbanken. Alt i alt er der ikke nogen akut panikstemning, selvom den økonomiske og beskæftigelsesmæssige utryghed ligger på det klart højeste niveau, siden målingerne startede i 2004.

Tryk alderdom handler om forventningerne til samfundets omsorg for ældre og om den økonomiske sikring, man kan se hen til på sine ældre dage. Hele 36 pct. er ikke trygge ved, om de vil få tilstrækkelig pleje, en stigning fra 31 pct. i 2009. I en stikprøve, hvor den øverste aldersgrænse er 65 år, er det ganske bemærkelsesværdigt. 30 pct. er ligesom i 2009 utrygge ved, om de kan få den tilstrækkelige behandling i tilfælde af sygdom. 27 pct. er utrygge for ikke at kunne gå på efterløn, hvis de får brug for det. Det sidste er ikke målt tidligere. 27 pct. er utrygge for, om de har penge nok, når de holder op med at arbejde – det er fem pct. flere end i 2009. 22 pct. er utrygge ved, om deres pensionsopsparing taber værdi. Alt i alt finder man altså en ganske stor – og til dels stigende – utryghed i de spørgsmål, der knytter sig til aldring.

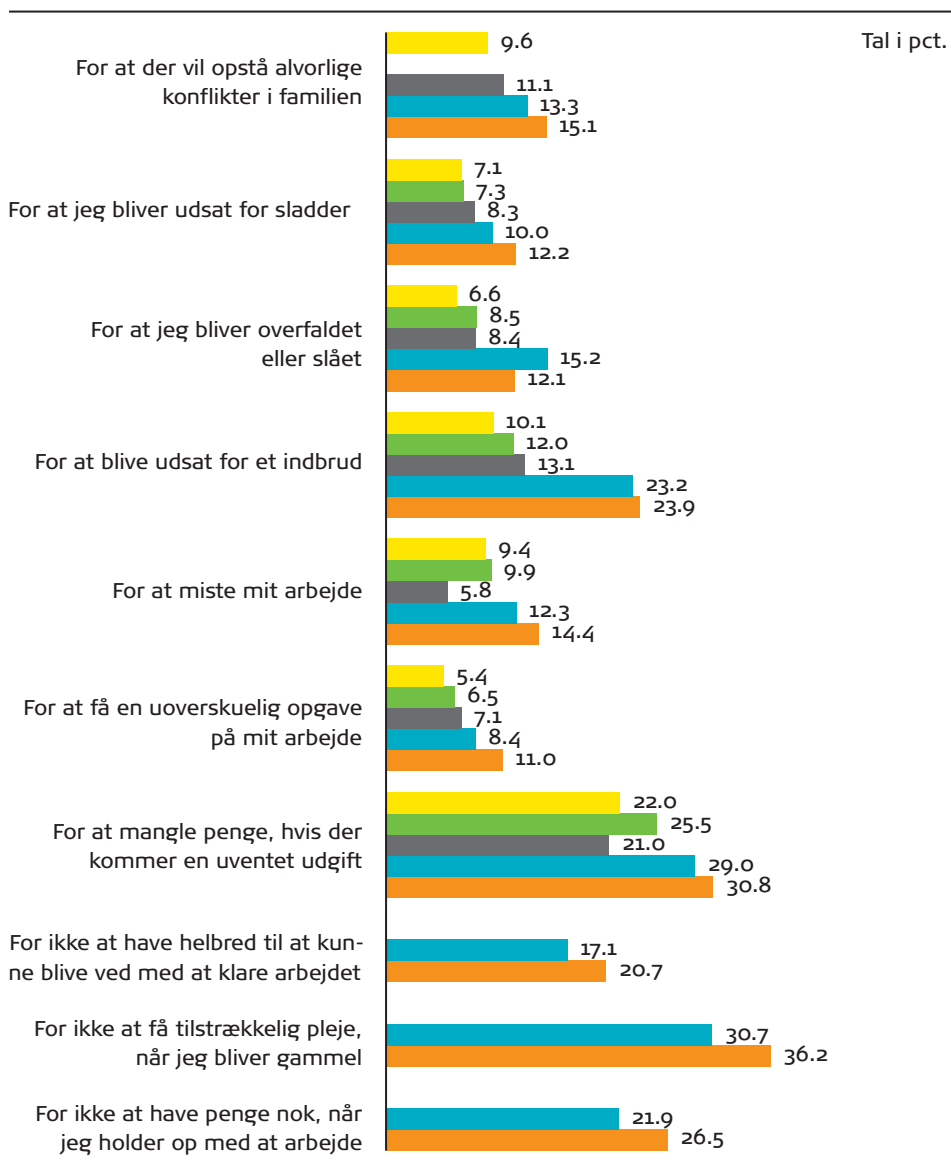
Den store tryghed og de små utrygheder

Nu kunne man måske godt få det indtryk, at den overordnede tryghed hviler som tagkonstruktionen over de fire søjler, men så enkel er verden desværre ikke. Man kan sagtens være utryg, selvom man ikke er videre nervøs for noget af det, vi har spurgt til her.

Det skyldes først og fremmest, at den overordnede tryghed er mere end summen af en masse små konkrete trygheder og utrygheder, som de fire søjler er sat sammen af.⁷ Overordnet tryghed bygger også – og måske nok så meget – på en generel fornemmelse af veltilpashed i verden.

Figur 1.7 – Utryghed på forskellige områder

15-65-årige. Andel meget eller noget utrygge 2004 2005 2007 2009 2011

KILDE: TRYGHEDSMÅLING 2004-2011

Note: "For tiden ikke relevant for mig" er IKKE sat som missing.

Spørgsmål: "Nedenfor er anført en række problemer. Angiv hvor utryg du for tiden er over for disse problemer."

Utrygheden på de fleste punkter er nogenlunde konstant. De tydeligste forskydninger sammenlignet med 2009 handler om aldrig at savne penge, når man holder op med at arbejde og pleje, når man får brug for det.

Til denne grundlæggende tryghed hører blandt andet tilliden til, at fællesskabet er der for én, når man får brug for det. Det er i den sammenhæng bemærkelsesværdigt, at godt 1/3 ikke regner med at kunne få tilstrækkelig pleje som ældre, mens lidt færre ikke rigtig stoler på, at de får hjælp, hvis de bliver syge. Det første kunne evt. forklares med den ret kraftige reduktion af praktisk hjælp til de ældre igennem det sidste årti.⁸

Sygehusvæsnet har derimod oplevet en vældig vækst i perioden. Utrygheden for at mangle hjælp, hvis man bliver syg, kunne her bunde i den centralisering af sygehuse, der er et af tidens store folkelige temaer. En anden forklaring er, at utrygheden vokser ud af den megen snak om et (privat) A-hold og et (offentligt) B-hold på sundhedsområdet. Uanset om denne beskrivelse har bund i virkeligheden eller ej, kan den tænkes at forøge utrygheden hos de mindre ressourcestærke.⁹

Den faldende tryghed, når det gælder fremtidens velfærd, kan også være en følge af den løbende diskussion i samfundet, der netop på dette område er blevet trukket hårdt op som følge af den økonomiske krise. Toneangivende meningsdannere har

Trygge og utrygge boligejere

Danske boliger blev i gennemsnit mellem tre og fire gange så meget værd i perioden mellem 1995 og udgangen af 2006, hvor det gik op for de fleste, at vi befandt os i en risikabel prisboble. Den begyndte at tabe luft fra slutningen af 2006, og i 2009 gik det stærkt. Opgjort fra ultimo 2006 og fire år frem faldt priserne i gennemsnit 10.1 pct. for parcelhuse, 18.6 pct. for ejerlejligheder og 8.5 pct. for fritidshuse.

Prisfaldet har i første omgang ramt dem, der købte bolig mellem 2005-2006 og 2008. Sådan oplever de det også selv, viser Tryghedsmåling 2011.

16-18 pct. af køberne fra 2005-2007 føler sig økonomisk utrygge.¹⁰ Det er ikke mindst førstegangskøberne, der har fået noget i klemme, der evt. kan stavnsbinde dem i årene frem. Derimod ser det ikke ud til at påvirke gruppens almindelige tryghed.

Vanskeligere er situationen blandt en del svarpersoner, der udelukkende har afdragsfri lån. Også her er det dog bare 18 pct., der erklærer sig økonomisk utrygge, skarpt forfulgt af 15 pct. blandt dem, der kombinerer lån med og uden afdrag. Analysen tyder dog på, at en del økonomisk svage boligejere har søgt tilflugt her.

Alvorligst er situationen blandt boligejere med små friværdier. Blandt dem med negativ friværdi er hele 46 pct. økonomisk utrygge.

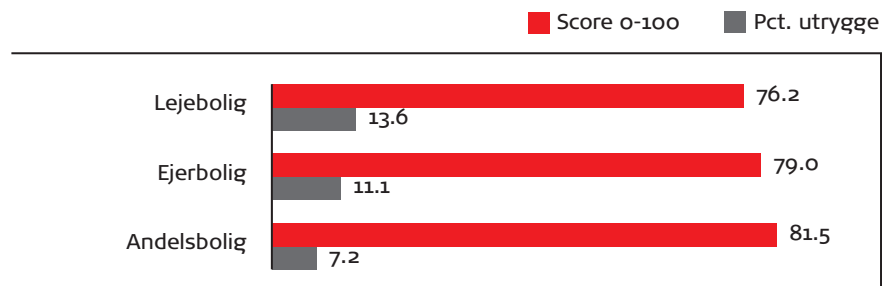
sat spørgsmålstegn ved, om velfærden kan finansieres på længere sigt, og en stigende andel af befolkningen er (som vi skal se i kapitel 4) tilbøjelige til at tro dem. Argumentationen har spillet en stor rolle i de to store besparelsesindgreb i perioden, genopretningspakken og tilbagetrækningsreformen. Faldet i den overordnede tryghed er i så fald ikke en følge af konkrete erfaringer, men af politisk debat om nuværende og evt. kommende besparelser.

Vi har i det foregående også peget på et par andre generelle forhold, der påvirker den overordnede tryghed. Således betyder det noget for trygheden, hvis vi bliver overhalet af dem, vi sammenligner os med – her eksemplificeret med forbruget over for naboernes.

Vi så også, at oplevelsen af en pludselig forværring i sig selv kan få os til at sove uroligt. **Se figur 1.6.** Omvendt kan man være utryg på mange konkrete punkter uden at være utryg i al almindelighed.

Alt i alt er det kun nogle få procent af boligejerne, der er i klemme. Generelt er de ikke utrygge.

Figur 1.8 – De tryggere ejere

KILDE: TRYGHEDSMÅLING 2011

Spørgsmål: "Er det en lejebolig, ejerbolig eller andelsbolig du bor i? NB: Hvis du bor som lejer hos forældre, er det familiens bolig, det drejer sig om." Svarmuligheder: 1) Lejebolig, 2) Ejerbolig, 3) Andelsbolig, 4) Andet.

Trods prisfald er boligejere og andelshavere generelt tryggere (målt på tryghedsscoren) end lejerne. Forklaringen ligger især i sociale baggrundsfaktorer: De har bedre jobs og højere husstandsindkomster.

Det er i høj grad friværdien, der giver trygheden. Når man sammenligner boligejere efter størrelsen af friværdien, vokser den fra en tryghedsscore på 75 hos dem med små (evt. negative) friværdier til over 81 hos dem, der har mur- og nagelfaste værdier på den rigtige side af millionen. I den sidste gruppe er andelen af økonomisk utrygge helt nede på 5-7 pct.

Det som ryster os

Derfor har vi undersøgt, hvilke af de ovennævnte former for utryghed, der statistisk hænger sammen med den generelle tryghedsfølelse.¹² Hovedresultaterne ses i **figur 1.9**.

Resultaterne tyder på, at det især er utrygheden for vold, der sætter sig som en generel utryghed. Utrygheden for indbrud er rykket ned på tredjepladsen sammenlignet med 2009.

På andenpladsen kommer utrygheden for ikke at kunne klare arbejdet, tæt fulgt af frykten for at blive ramt af arbejdsløshed.

I det hele taget er der en forholdsvis stærk sammenhæng mellem den økonomisk-socialt utryghed og følelsen af utryghed generelt. Den er dog ikke blevet stærkere i kriseårene, tværtimod (bortset fra utrygheden for ledighed, hvor sammenhængen er lidt stærkere i dag end i 2009).

Utrygheden over beskæringen af efterlønnen rammer navnlig de lidt ældre aldersgrupper, og slår ikke så tydeligt igennem her, hvor alle aldersgrupper indgår.

Utryghed i familien hænger ofte sammen med generel utryghed, som det også var tilfældet i 2009 – dog er utrygheden ved at nogen i familien skal havne i misbrug rykket ned i småtingsafdelingen denne gang. Måske er nogle begyndt at tage bestik af de senere års fokus på forebyggelse og ubehag ved den unge drikkekultur.

Generelt har vi ikke fundet særlig stærke statistiske sammenhænge mellem at være utryg for noget konkret som f.eks. kriminalitet eller ledighed og så være utryg generelt. Det skyldes delvis, at trygheden er betinget af et enormt antal enkelte faktorer. Hertil kommer, at vi ikke ved, hvor ofte årsagssammenhængen går den ene vej og hvor ofte den anden. Man kan blive utryg i almindelighed, fordi man frygter at blive overfaldet. Men den generelle tryghed kan også ses som en grundlæggende mental ressource, der gør én mindre utryg for de ubehageligheder, man risikerer at løbe ind i.

Den overordnede tryghed skal altså ses som en mægtig femte søjle i søjlehallen – ved siden af familietryghed, fysisk sikkerhed, økonomisk tryghed og tryghed i alderdommen. Den støtter sig til en vis grad op ad de andre, men hver har sit fundament. Det vil vi belyse nærmere i de følgende kapitler.

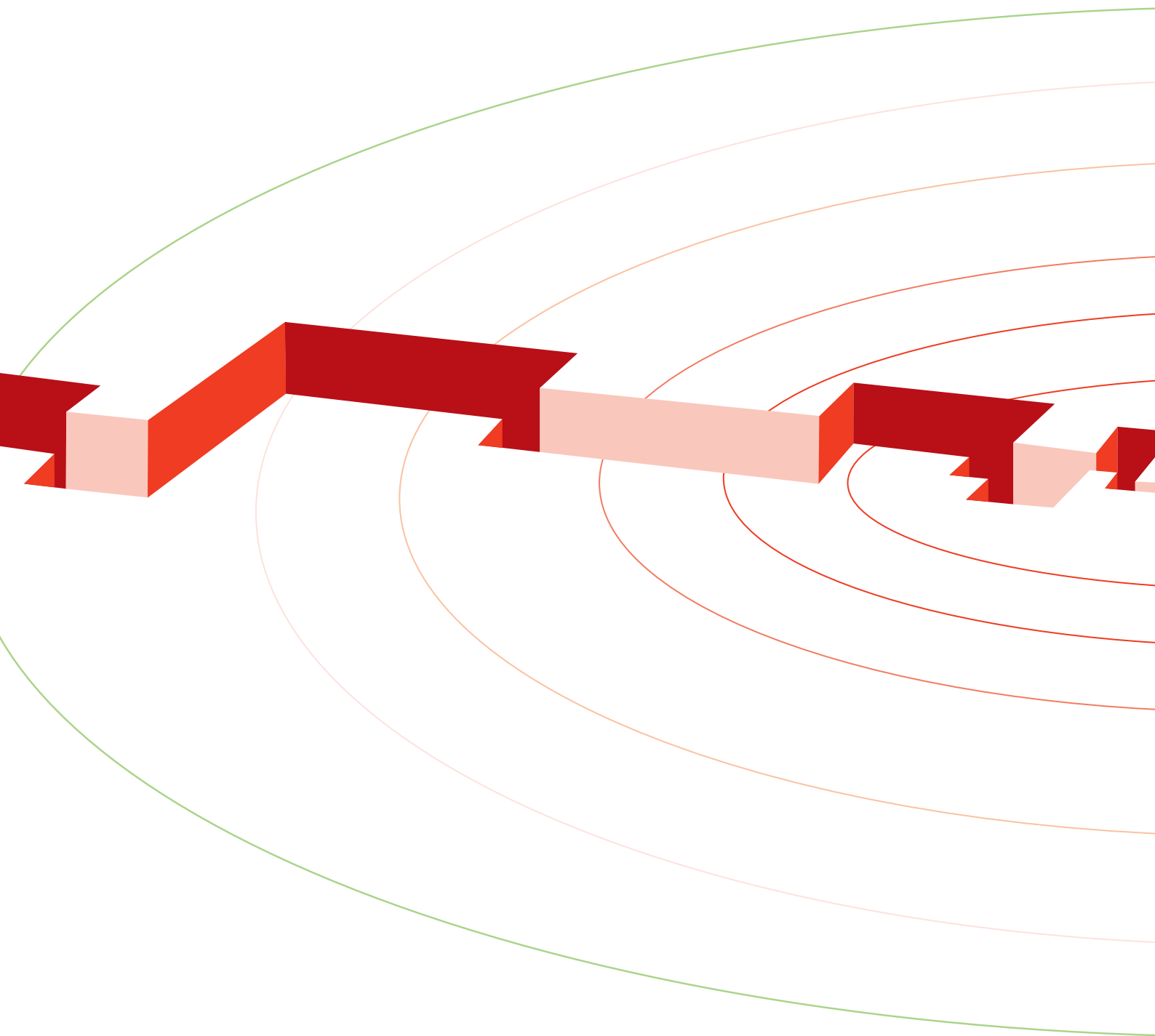
Noter

- ¹ Omregningen er sket som følger: $1=100$ og $7=0$. Og så $83.3 - 66.7 - 50.0$ osv. "Ved ikke" er behandlet som missing value.
- ² Det uvejede antal.
- ³ jf. Lov 165 vedtaget 29. maj 2009 om en styrket beskæftigelsesrettet indsats over for sygemeldte m.fl.
- ⁴ Sammenhængen mellem tilfredshed og tryghed er meget kraftigere end i Tryghedsmåling 2009. Forklaringen er efter alt at dømme, at svarskalaen i 2009 var vendt om, så stigende værdier betød faldende tilfredshed. Det gav forvirring.
- ⁵ Henrik Lolte & Jørgen Goul Andersen (2011). Er danskerne så lykkelige? Måling af lykke og tilfredshed i danske og internationale survey-undersøgelser. Paper presented at Workshop Livstillfredsstillelse och lycka. SOM-Institutet, Göteborgs Universitet, 23. maj 2011.
- ⁶ Skoleuddannelse har akkurat en effekt, men ved kontrol for stilling skrumper effekten en anelse, fra $\beta=.12$ til $\beta=.10$. Det er ikke meget. Klasseeffekten aftager også lidt – dvs. at en del af effekten formidles gennem oplevelsen af at stå tilbage for naboerne. Men også her er det kun en mindre del. Fra $\beta=.14$ til $\beta=.12$. Faldet ved kontrol for husstandsindkomst (kun gifte/samlevende) er en smule større.
- ⁷ Grupperingen af trygheden i fire "søjler" bygger på en såkaldt faktoranalyse. Se nærmere i bilag 1.
- ⁸ Den del af hjemmehjælpen, der består af "praktisk hjælp" (fx rengøring). Hjemmehjælpen blev beskåret med ca. 30 pct. 1999-2005, mens "personlig pleje" gik fri, jf. Jeppe Agger Nielsen & J Goul Andersen (2006) Hjemmehjælp. Mellem myter og virkelighed. Odense: Syddansk Universitetsforlag. s.115. En rundspørge, som Gallup har gennemført for Ældre Sagen i 93 kommuner, viser at 51 pct. af kommunerne iflg. egne oplysninger har haft nedskæringer i "praktisk hjælp" i 2010 eller planlægger nedskæringer i 'praktisk hjælp' i 2011. 29 pct. af kommunerne har haft nedskæringer i "personlig pleje" i 2010 eller planlægger nedskæringer i 'personlig pleje' i 2011, jf. "Kommunernes service og budgetter i den kommunale ældrepleje 2011". Celia Paltved-Kaznelson, TNSGallup marts 2011.
- ⁹ Videre analyser viser, at grupperne uden for arbejdsmarkedet ser langt mere pessimistisk på deres mulighed for sygehusbehandling end folk i job. Hvor 30 pct. af de faglærte arbejdere er utrygge ved deres mulighed for at få tilstrækkelig sygehusbehandling engang i fremtiden, så er tallet dobbelt så højt blandt modtagere af sygedagpenge og 51 procentpoint højere blandt førtidspensionister. Se også Tryghedsmåling 2009 s. 56 ff.
- ¹⁰ Se beskrivelse af økonomisk utryghed kapitel 3, side 37 ff.
- ¹¹ Tallene i figuren er det, der i statistisk sprogbrug kaldes for korrelationskoefficienter, og når dette tal er på mindst 0,4, anser vi sammenhængen for at være stærk. Er den under 0,2, anser vi den for svag.
- ¹² Ligesom lykkemålinger og målinger af social kapital bygger vi på kun ét spørgsmål som afhængig variabel, nemlig spørgsmålet om, hvor tryk man generelt føler sig. Der kan principielt stilles spørgsmålstegn ved, om vores centrale tryghedsmål er for snævert eller i hvert fald for usikkert. Når det gælder lykke og social kapital, har det tilsvarende spørgsmål været rejst – men svaret har typisk været, at der faktisk ikke er noget bedre, og at der på netop disse punkter heller ikke kan vindes meget ved at lave et større batteri af spørgsmål. Det er dog et spørgsmål, som det var værd at undersøge nærmere.

Figur 1.9 – Det som ryster os

Figuren viser, hvilke af tilværelsens små og større trusler, der for alvor rammer os på trygheden. De er skildret som en sammenhæng mellem vores generelle tryghedsscore og utrygheden på de pågældende områder. ¹¹ Som i Tryghedsmåling 2009 er det frygten for fysiske overgreb, der er tættest på utryghedens epicenter.

Men der findes ikke et enkelt spørgsmål, der hænger så meget sammen med den generelle tryghedsscore, at det isoleret set er udslagsgivende for, om vi føler os trygge eller ej. En række spørgsmål om arbejde, økonomi, og helbred er nogenlunde lige vigtige. Arbejdsløshed og smalhals i alderdommen spiller begge en større rolle end i 2009, selvom de hver for sig stadig kun spiller en begrænset rolle for vores generelle tryghed. Spørgsmålet er det samme som i figur 1.7.

RYSTER OS MINDRE

For ikke at kunne finde arbejde når jeg bliver færdig med min uddannelse / **0,20**

For at renten stiger, så min boligudgift bliver for stor / **0,22**

For ikke at få den tilstrækkelige behandling, hvis jeg bliver syg / **0,22**

For at blive offer for et terrorangreb / **0,22**

For sygdom i familien / **0,24**

For at jeg bliver udsat for sladder / **0,24**

For at der vil opstå alvorlige konflikter i familien / **0,23**

For at mangle penge, hvis der kommer en uventet udgift / **0,25**

For ikke at have penge nok, når jeg holder op med at arbejde / **0,25**

For at miste mit arbejde / **0,26**

For at blive udsat for et indbrud / **0,26**

For ikke at have helbred til at kunne blive ved med at klare arbejdet / **0,26**

For at jeg bliver overfaldet eller slået / **0,32**

RYSTER OS MERE

Kapitel 2

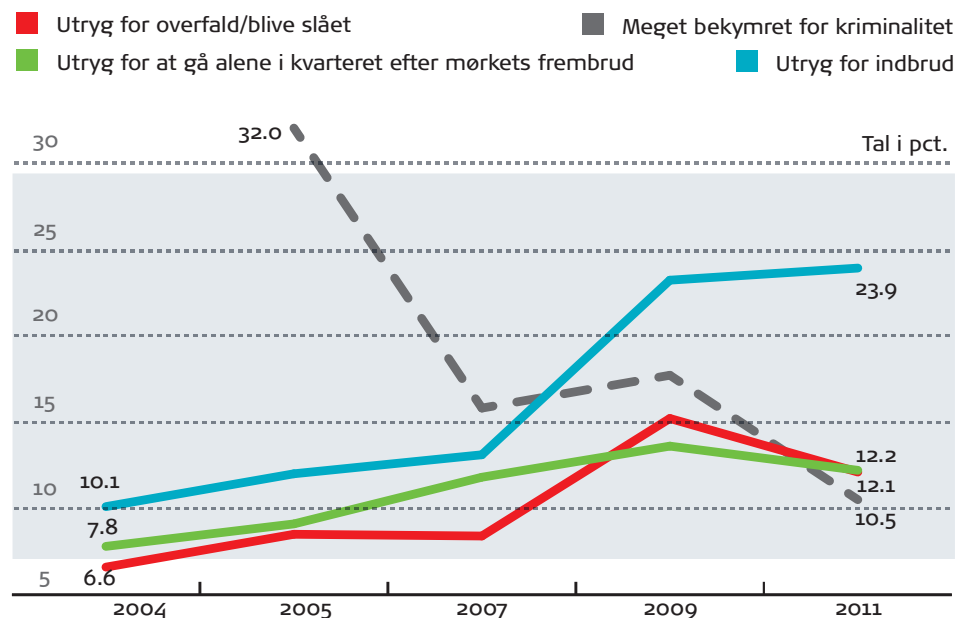
Frygt for forbrydelse

I sidste kapitel så vi, at danskerne over de to sidste år er blevet mindre trygge. Når vi spørger ind til konkrete emner, ser det mindre entydigt ud. F.eks. er utrygheden for kriminalitet generelt set ikke steget. Måske er den stigende tendens tværtimod blevet brudt.

I Tryghedsmåling 2009 havde utrygheden for kriminalitet nået nye højder. Det gjaldt for alle tre spørgsmål om kriminalitet, vi har stillet siden 2004, nemlig utryghed ved at gå i mørke i ens eget kvarter, utryghed for at blive overfaldet og for indbrud. I 2011 er andelen af utrygge i de to første spørgsmål faldet en smule – som det ses i figur 2.1.

Figur 2.1 – Fald i frygten for kriminalitet

Andel meget/noget utrygge samt meget bekymrede i pct.

KILDE: TRYGHEDSMÅLING 2011

Spørgsmål: "Nedenfor er anført en række problemer. Angiv, hvor utryg du for tiden er over for disse problemer" samt "Hvor tryk føler du dig ved at gå alene i det område, du bor i, efter mørkets frembrud?". Svarmuligheder: 1) Meget tryk, 2) Ret tryk, 3) Ret utryk, 4) Meget utryk, 5) Ved ikke. "Ved ikke" er talt med som manglende svar. Den stiplede grå linje bygger på svar på spørgsmålet: "Nedenfor er nævnt en række samfundsproblemer, som man som borger i Danmark kan være mere eller mindre bekymret over. Angiv hvor bekymret du som borger for tiden er for... kriminalitet". Svarmuligheder: 1) Meget bekymret, 2) Bekymret, 3) Hverken bekymret eller ubekymret, 4) Ubekymret, 5) Ved ikke.

Mange er bekymrede for kriminalitet i samfundet, selvom de ikke er personligt utrygge. Hele 54 pct. er bekymrede for kriminaliteten i Danmark i 2011, heraf er 11 pct. meget bekymrede. Men bekymringen ligger klart under 2009-niveauet på 62 pct. Andelen af meget bekymrede var tre gange så høj i 2005 som i 2011, jf. den grå-stiplede kurve.

Det eneste af de tre spørgsmål, hvor danskerne er blevet mere utrygge i 2011, er frygten for indbrud, der ligger en spids over niveauet fra 2009. Utrygheden tog et dramatisk ryk op fra 13 pct. i 2007 til 23 pct. i 2009. Set over en årrække er det pludselige spring stadig den største ændring på dette område.

I 2011 frygter næsten hver fjerde at få indbrud derhjemme, og andre undersøgelser når endnu højere tal.¹ Antallet af indbrud er derimod faldet lidt igennem de sidste par år fra 10.861 i 1. halvår 2009 til 10.120 i 2011.²

Det er ikke mærkeligt, at andelen af bekymrede er større end andelen af egentlig utrygge. Man kan som bekendt godt bekymre sig om kriminalitet m.m., som man personligt ikke frygter, men mest kender til den fra medierne.³ Samtidig er viften af kriminalitetsformer bredere end overfald og indbrud. Der vil også være et klart element af holdningstilkendegivelse i disse spørgsmål, der drejer sig om samfundet, og ikke om egne forhold (som vi skal se mere på i kapitel 4).

Den lille stigning fra 2007 til 2009 i andelen af spidsbekymrede faldt sammen med en opblussen i "bandekrigen". Det efterfølgende fald fra 18 pct. i 2009 til 11 pct. i 2011 kunne måske omvendt hænge sammen med, at "bandekrigen" nu er aftaget, og nye emner er kommet på mediernes og politikernes dagsorden.

Om tryghedsmåling 2011

Tryghedsmåling 2011 bygger på svar fra 5.959 personer, der er et repræsentativt udsnit af befolkningen mellem 15 og 65 år. Data blev indsamlet som en webundersøgelse i perioden 13. maj – 3. juni 2011. Dataindsamlingen er gennemført af analyseinstituttet YouGov blandt medlemmer af instituttets Danmarkspanel. Der er lagt vægt på at få respondenter, der har deltaget i tidligere tryghedsmålinger, til at deltage, så udviklingen i besvarelser hos de samme personer kan følges over tid. 1.855 af svarpersonerne deltog således også i den seneste Tryghedsmåling fra 2009, mens 1.021 har været med helt fra 2007.

Undersøgelsen er udformet af professor Jørgen Goul Andersen, Aalborg Universitet, konsulent Jacob Andersen, Dansk Kommunikation og forskningschef Anders Hede, TrygFonden. Analysen af data er foretaget af Jørgen Goul Andersen. Til grund for denne publikation findes et antal arbejdspapirer, som særligt interesserede kan rekvirere fra TrygFonden. Arbejdsnotater indeholder bl.a. statistiske kontroller og udvidede metodeovervejelser, der er refereret mere summarisk i undersøgelsen. Der sker også en fyldigere be-

Måske spiller det også en rolle, at mange er blevet opmærksomme på, at man let kan komme til at overdrive utrygheden her – fordi trods alt sjældne forbrydelser får lov at optage meget i både medierne og i bevidstheden. Et andet sted i Tryghedsmåling 2011 har vi spurgt, om der er emner som medierne dækker i overdrevent omfang. Her kommer vold på gaden ud som det næstmest overdrevne – se figur 4.3 i kapitel 4.

Når mørket falder på

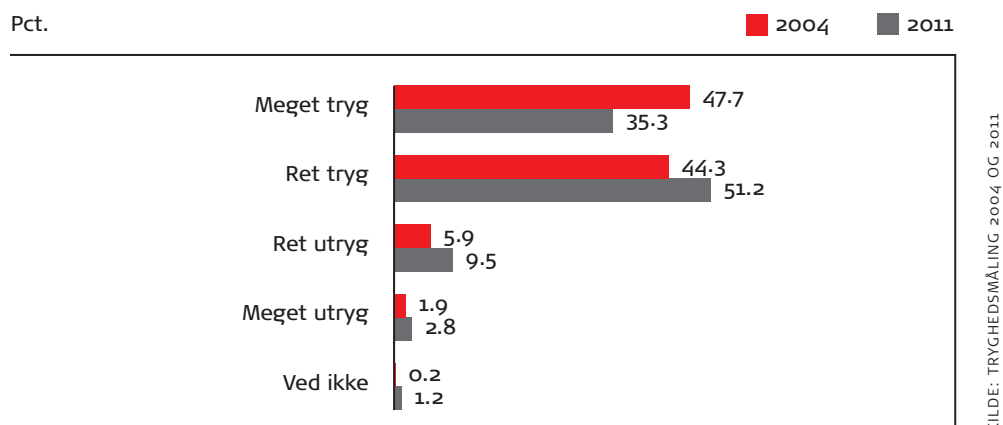
Et af de vigtige fund i Tryghedsmåling 2009 var en stigende utryghed – gennem en længere periode, 2004-2009 – ved at gå alene efter mørkets frembrud i eget kvarter. Selvom 2011-målingen viser et lille fald i andelen af utrygge, fra ca. 14 til 12 pct., er der stadig langt ned til niveauet i 2004 og 2005.

Det er særligt de meget trygge, der er blevet færre af igennem de sidste syv år, mens andelen af ret trygge og ret utrygge begge er steget, som **figur 2.2** viser. Selvom der umiddelbart synes at være tale om en lille forbedring over de sidste par år, er utrygheden ved at gå alene i mørket altså langtfra forsvundet.

handling af eksplorative aspekter, vi ikke har medtaget her, bl.a. forholdet mellem tryghed og personlighed.

Spørgeskemaet kan også fås hos TrygFonden.

YouGov har ligesom i 2009 vejet datamaterialet efter køn, alder, bopæl og uddannelse, således at det svarer til befolkningsfordelingen. Råmaterialet er kendetegnet ved en ret stor overrepræsentation af kvinder (54.6 pct.). Derimod kniber det med 15-24-årige (13.6 pct. mod 17.5 pct. i populationen). Der er også forholdsvis få folkeskoleuddannede – og der er tilsvarende overrepræsentation af alle andre, men specielt mellemlang og lang videregående uddannelse. Alt i alt ligger de nødvendige vægte dog inde for det acceptable. Størst afvigelse består i, at YouGov's stikprøve kun omfatter aldersgrupperne 15-65, mens de ældre ikke indgår. En sammenligning med Danmarks Statistiks forbrugerforventningsundersøgelser tyder på, at det alt i alt gør stikprøven mere pessimistisk, når det kommer til økonomi, end den havde været, hvis de 66-74-årige havde indgået.

Figur 2.2 – Knap så trygge

Spørgsmål: "Hvor tryk føler du dig ved at gå alene i det område, du bor i, efter mørkets frembrud?"
Svarmuligheder: 1) Meget tryk, 2) Ret tryk, 3) Ret utryk, 4) Meget utryk, 5) Ved ikke.

Der er blevet færre **meget trykke** og flere **ret trykke** på de sidste syv år. De utrykke mørkegængere er alt i alt blevet flere.

Forandringer i gademiljøet kan i øvrigt have trukket den modsatte vej. En rundspørge fra december 2010 viser, at fire ud af fem kommuner efter finanskrisen er begyndt at spare på gadebelysningen.⁴ Og erfaringen viser, at slukkede gadelygter eller svagere belysning alt andet lige gør det farligere at færdes efter solnedgang: Både trafikulykker⁵ – særligt for bløde trafikanter som bl.a. fodgængere – og kriminalitet går op, når lyset går ned eller ud. Se tekstboksen *Gadelygter forebygger kriminalitet*.

Gadelygter forebygger kriminalitet

Gadebelysning har en fundamental funktion for borgere, der bevæger sig rundt i mørke. Men lyset hjælper også på trygheden, fordi det modvirker kriminalitet. Velgennemførte forskningsprojekter, der omhyggeligt registrerede virkningen af mere og mindre lys, viste f.eks., at gadekriminaliteten faldt med godt en femtedel i områder, hvor der blev skruet op for lyset.

Vi føler os mere sikre i gadelys. Vi kan se de andre, og de kan se os. Vi forventer, at forbrydere henlægger deres lyssky aktiviteter til andre steder. Endelig øger gadebelysningen tryghedsfølelsen, fordi flere retskafne

Ligesom i 2009 er det i udpræget grad kvinder, der føler sig utrygge: 18 pct. af kvinderne angiver, at de føler sig *ret utrygge* eller *meget utrygge*, mens det kun gælder halvt så mange mænd (9 pct.).

Alder spiller også ind, men på en anden måde end i 2009. Dengang var de 15-19-årige i udpræget grad de mest utrygge. Mere end hver fjerde (26 pct.) angav, at de følte sig utrygge ved at gå alene i kvarteret, hvor de bor, når mørket falder på.

I 2011 er der mindre utryghed i teenage-gruppen, men til gengæld større utryghed blandt de 20-24-årige sammenlignet med i 2009. En fortolkning kunne være, at de spektakulære begivenheder i bandekrigens tid satte en skræk i livet på mange af dem, der dengang var i slutningen af den påvirkelige teenagealder - hvor de for alvor begynder at deltage i byens natteliv. De har så bragt dette med sig som en generationsspecifik erindring.

For denne tolkning taler, at vi ligesom i 2009 finder en overraskende stor utryghed blandt unge mænd – nu er det bare ikke de 15-19-årige mænd, men de 20-24-årige.

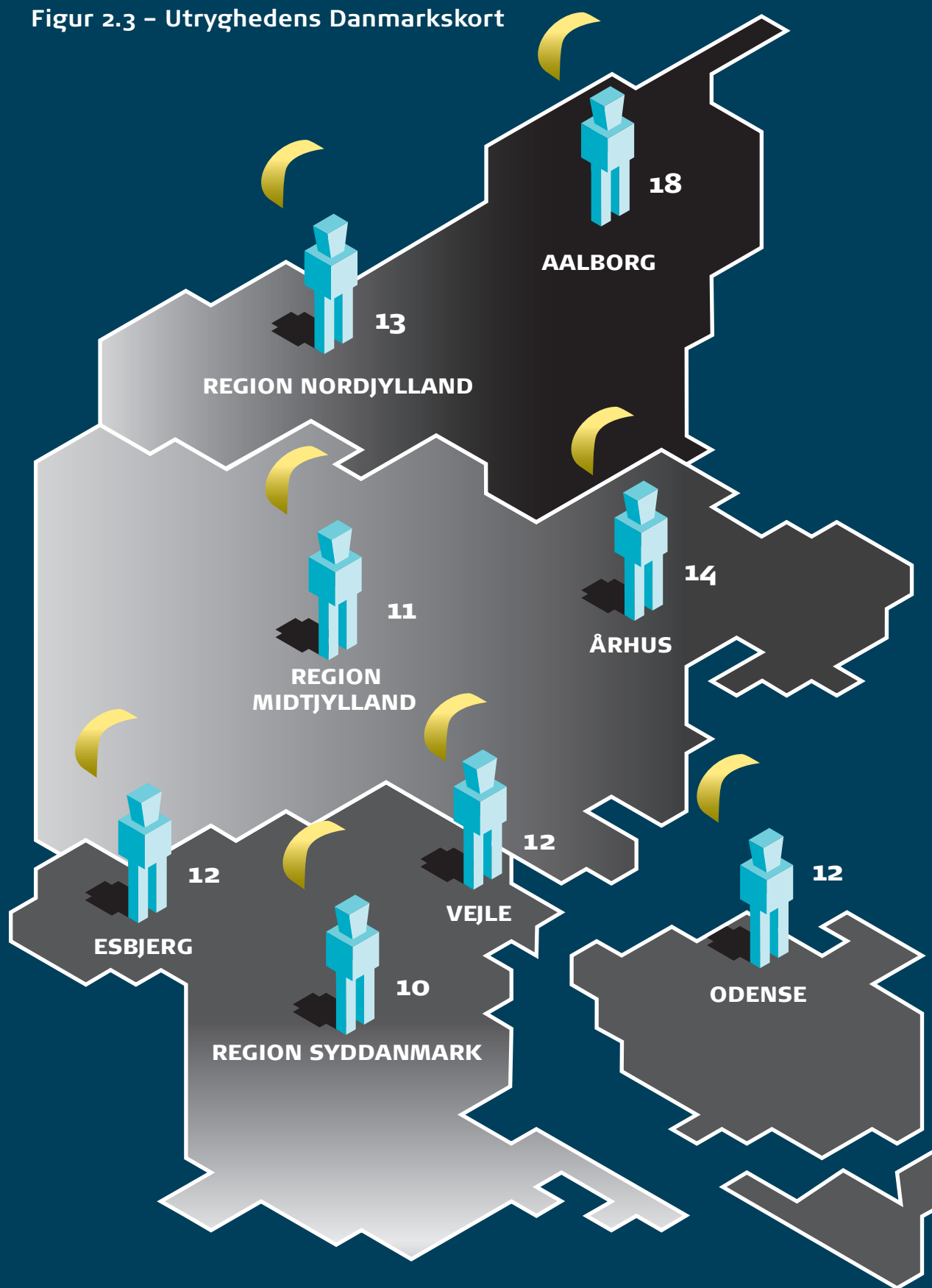
Nu som tidligere kan vi i overvejende grad aflive forestillingen om de ældre kvinder som en særlig skræmt gruppe. I hvert fald ikke blandt de "lidt ældre" op til 65 år. Utrygheden er aftaget særlig markant blandt de 30-49-årige kvinder.

borgere bruger gaderummet om natten. Når vi bliver flere i gaderummet, udøver vi en naturlig overvågning af hinanden.

Forskernes endelige konklusion er, at forbedret gadebelysning er et effektivt middel til at forebygge kriminalitet. Omkostningerne tjener sig selv ind gennem besparelser fra den reducerede kriminalitet, og det synes ikke at have nogen umiddelbare negative konsekvenser for lokalsamfundet – tværtimod.

- fra SFI CAMPBELL 2008 ⁶

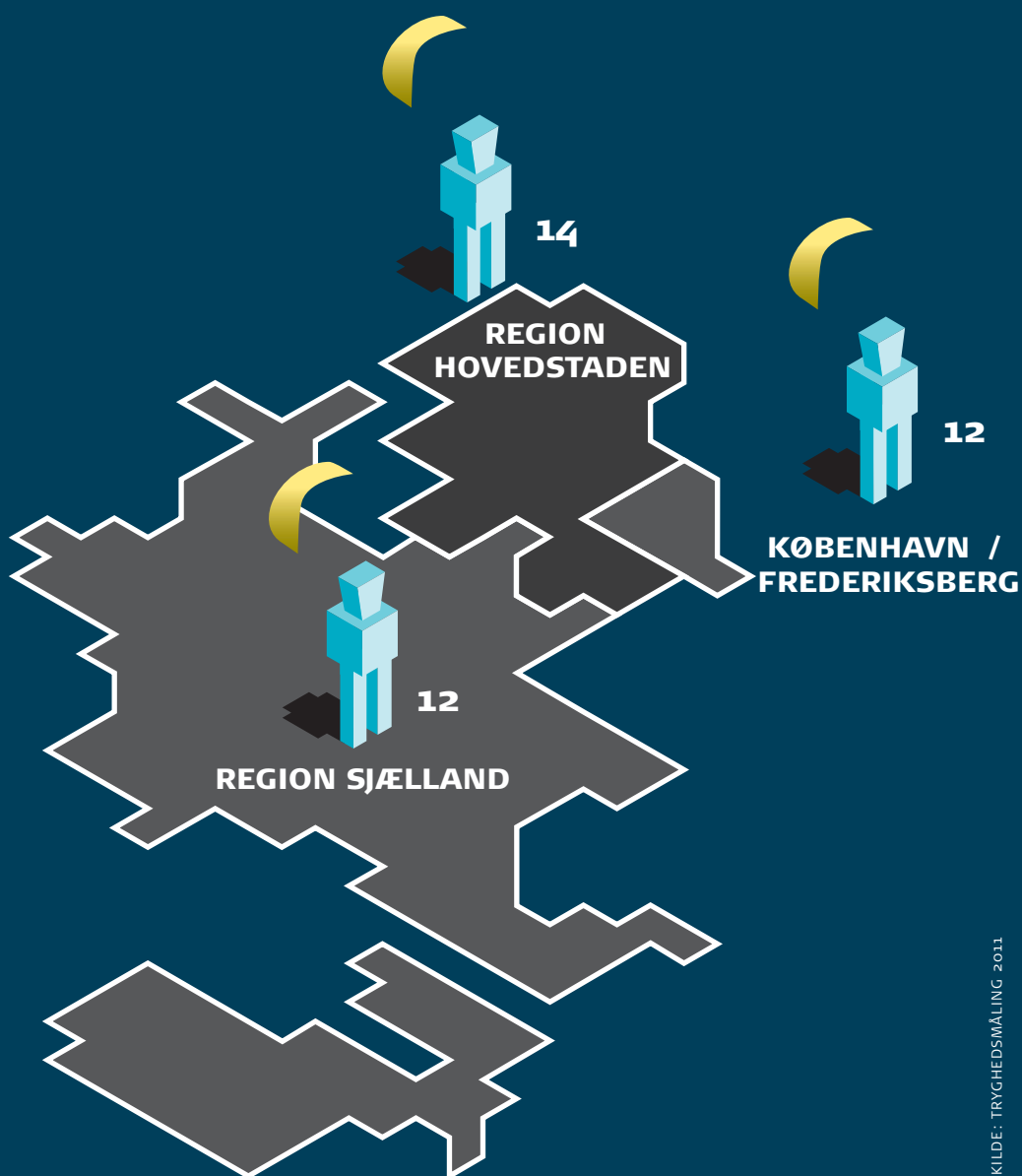
Figur 2.3 - Utryghedens Danmarkskort

Utryghed ved
at gå alene ud
om natten.

Den geografiske fordeling af de utrygge mørkegængere har ikke ændret sig meget fra 2009 til 2011. Der er stadig større utryghed i mørket i storbyerne sammenlignet med det regionale opland. En enkelt undtagelse er København/Frederiksberg, der i 2011 ligger to procentpoint under Region Hovedstaden. I 2009 lå de lidt over. I Århus er 14 pct. utrygge mod 20 pct. for to år siden. Se spørgsmålsformulering under figur 2.2.

Vold og trusler

Tryghedsmåling 2011 har for første gang spurgt direkte til svarpersonernes erfaring med vold og trusler. Resultaterne bekræfter i det store hele, hvad vi ved fra Danmarks Statistiks og Justitsministeriets løbende offerundersøgelser – som måler, hvor meget danskerne plages af tyveri, hærværk, vold eller trusler om vold.⁷

Kun få har reelt oplevet vold på egen krop – i alt 123 ud af 5.940 personer, men dem der har, er gennemgående ikke særlig trygge. Det samme gælder for de 311, der er blevet truet med vold.

Tallene bekræfter, at kvinder er mere udsat for trusler end mænd, og mænd er lidt mere udsat for vold. Summen af trusler og vold er i denne undersøgelse næsten den samme for begge køn – 5,9 pct. for mænd og 6,1 pct. for kvinder.

Samtidig er det bemærkelsesværdigt, at flere end hver sjette blandt de 15-19-årige, mere end hver ottende blandt 20-24-årige og mere end hver tiende blandt 25-29-årige har været udsat for vold eller trusler inden for de sidste 12 måneder. Mønstret passer sammen med svarene på spørgsmålet om, ”hvor ofte svarpersonen tænker på risikoen for kriminalitet, dvs. blive overfaldet, udsat for tyveri, hærværk eller lignende”. 7,6 pct. af befolkningen er ofte bekymrede, men blandt de 15-19-årige er det over dobbelt så mange – 16,6 pct. Bekymringen aftager gradvis op igennem 20’erne.

Der er en tæt sammenhæng mellem erfaring med vold – og voldstrusler – og utryghed. Blandt ”voldsramte” er utrygheden for at gå ud i mørke 29 pct. – mod 11 pct. blandt dem, der ikke har oplevet vold eller trusler. Utrygheden for at blive overfaldet eller slået vokser tilsvarende fra 10 pct. til 35 pct. blandt dem, der har en grund til at føle sig usikker. De kan være ”brændte børn,” der er blevet forskrækket af en dårlig oplevelse. Men det er omvendt også muligt, at de (oftere) befinder sig på steder, hvor vold er forholdsvis almindelig.

Under alle omstændigheder er utrygheden hos ”de voldsudsatte” generel – i det mindste for en periode. Næsten hver fjerde af dem, der er blevet udsat for vold eller trusler, er generelt utrygge – mod godt én af ti blandt andre. Man ser også en højere utryghed hos dem, når det gælder indbrud, end hos dem, der ikke har været udsat for vold eller trusler.

23 pct. af volden hos undersøgelsens 123 voldsramte foregik i et privat hjem, mens 22 pct. fandt sted på arbejdspladsen (uddannelsesinstitutionen). 21 pct. fandt sted på gaden, i en park eller lignende, mens 12 pct. skete på et værtshus eller tilsvarende sted. Offentlige steder er sammenlagt den største gruppe.

Det kan måske overraske, at vold er så forholdsvis udbredt i arbejdslivet. De 22 pct. svarer dog godt til niveauet i Offerundersøgelserne 2005-2009. Her trækker udsatte grupper som politi, fængselspersonale, skolelærere, og social- og omsorgsarbejdere givetvis godt op inden for arbejdsområder, hvor magtanvendelse og voldelige reaktioner delvist er et vilkår. At arbejdsrelateret vold er stigende, bekræftes også af tal fra Det Nationale Forskningscenter for Arbejdsmiljø.⁸

Tryghedsstrategier mod kriminalitet

Som noget nyt har vi i Tryghedsmåling 2011 spurgt om, hvad der kunne forbedre trygheden – over for bl.a. kriminalitet. Der er en ganske interessant rangorden – og store forskelle, som det ses i **figur 2.4**.

Tryggest vil folk være i forvisningen om, at *politiet er fremme i løbet af få minutter*.⁹ Forebyggelse er nummer to, og flere ressourcer til politiet er nummer tre. *Strengere straffe* kommer først ind på en fjerdeplads med 50 pct., og her svarer godt 5 pct., at det ville *forringe* deres tryghed. Man kan godt forestille sig, at dette svar dækker mindst lige så meget over holdningstilkendegivelse som oplevet tryghed.

Der er også delte meninger om overvågningskameraers gavnlige virkning. Her angiver 45 pct. af svarpersonerne, at det ville *forbedre* deres tryghed, mens godt 8 pct. mener, at det ville *forringe* trygheden. De 8 pct. kunne let tages for at dække over holdning snarere end oplevelse, men noget tyder på, at det kunne være udtryk for reel utryghed.¹⁰

Sociale netværk i øvrigt, som at bo tættere på venner og familie, hører heller ikke til danskernes foretrukne modtræk mod kriminalitet. Det gør *selvforsvar*, *private vagtværn* og *våben til selvforsvar* bestemt heller ikke. Flere føler sig mere trygge uden våben end med. Det må man vel sige, er en kraftig tilkendegivelse af, at våbenmagt og selvtægt ikke ligger til danskerne... nogle bliver ligefrem forskrækkede over tanken. Vi er ganske langt fra amerikanske tilstande på dette punkt og også et stykke fra resultatet af undersøgelser af samme emne i flere dagblade i sommeren 2011. Ifølge TV2/Politiken¹¹ og Berlingske¹² skulle hhv. 6 og 14 pct. af danskerne være bevæbnet mod ubudne gæster, særligt de frygtede hjemmerøverier. Så mange bevæbnede danskere fandt vi altså langt fra i Tryghedsmåling 2011.¹³

Figur 2.4 – Værn mod kriminalitet

PDI ("mere minus mindre", pct. point)

■ PDI

KILDE: TRYGHEDSMÅLING 2011

Spørgsmål: "Hvad kunne gøre dig mere tryk end nu, når det gælder kriminalitet? Vil du blive mere eller mindre tryk, hvis...". Svarmuligheder: 1) Det ville gøre mig meget mere tryk, 2) Det ville gøre mig noget mere tryk, 3) Det ville hverken gøre mig mere eller mindre tryk, 4) Det ville gøre mig mindre tryk, 5) Det ville gøre mig meget mindre tryk, 6) Ved ikke / ikke relevant for mig. Procentdifferenceindekset (PDI) viser andelen af positive besvarelser fratrukket andelen af negative ditto i procentpoint.

Danskerne tror på systemet – snarere end private løsninger, når det gælder om at sikre sig imod forbrydelser.

Det er så heller ikke en forbrydelse, ret mange møder uden for medierne. Politiets opgørelser viser, at antallet af egentlige hjemmerøverier – hvor røvere og ofre ikke kender hinanden på forhånd – ligger på omkring 30 tilfælde om året. Flertallet af registrerede hjemmerøverier sker mellem folk, der har et økonomisk udestående, som man ikke kan gå til almindelig inkasso eller fogedretten med. Med andre ord er det ofte kriminelle, der invaderer hinandens hjem for at opkræve gæld.¹⁴

Hvad har folk så gjort for at sikre sig selv mod kriminalitet? Det ses i **figur 2.5**.

Figur 2.5 – Forholdsregler mod kriminalitet

Hele befolkningen 2011	Pct.
1. Installeret alarm i min bolig	10.7
2. Sat bedre låse, stærkere karme eller lignende i min bolig	16.6
3. Købt en peberspray	3.0
4. Anskaffet en hund	5.2
5. Anskaffet et slagvåben (baseball bats etc.)	3.7
6. Anskaffet en kniv	1.0
7. Anskaffet et skydevåben	0.6
8. Går til selvforsvar	1.4
9. Ingen af disse	68.3
10. Ved ikke	1.7
En af følgende 3,5,6,7,8	7.6
Heraf to tiltag	1.2
Mere end to tiltag	0.4
Enten 1 el. 2	22.9

KILDE: TRYGHEDSMÅLING 2011

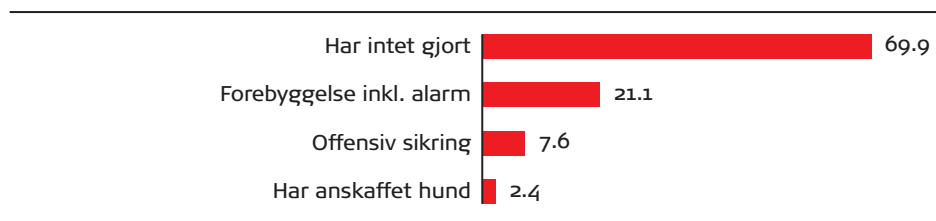
Spørgsmål: "Hvilket af følgende har du gjort, fordi du var utryg?"

Det er passive tiltag som bedre sikring af boligen med bedre låse/stærkere karme og alarm mv., der topper listen med hhv. 17 og 11 pct. Omvendt tæller selvforsvar i form af selvforsvarskursus, defensive våben som peberspray eller potentielt offensive våben – slagvåben, kniv og skydevåben – kun mellem ½ og 4 pct. Anskaffelse af hund ligger lidt højere – men der er måske nogle skødehunde med i besvarelsene.¹⁵

I **figur 2.5** har vi grupperet tiltagene efter, hvor fredelige hhv. kampberedte de er. Som det ses, føler langt de fleste (syv ud af ti) borgere sig på sikker grund og har intet foretaget sig. Det er naturligvis de mere aggressive former, der interesserer mest, og her har – trods alt – mindre end hver tyvende anskaffet sig et selvforsvars-/angrebsmiddel. Ikke overraskende har de deres største udbredelse blandt de unge. Hele 10 pct. af de 15-19-årige har taget et sådant våben i brug.

Figur 2.6 – Kun et mindretal sikrer sig mod kriminalitet...

Pct.

KILDE: TRYGHEDSMÅLING 2011

Spørgsmål: "Hvilke af følgende har du gjort, fordi du var utryg?" Svarmuligheder: 1) Installeret alarm i min bolig, 2) Sat bedre låse, stærkere karme eller lignende i min bolig, 3) Købt en peberspray, 4) Anskaffet en hund, 5) Anskaffet et slagvåben (baseball bats etc.), 6) Anskaffet en kniv, 7) Anskaffet et skydevåben, 8) Går til selvforsvar, 9) Ingen af disse, 10) Ved ikke.

De fleste danskere synes ikke, de har meget at frygte i forhold til kriminalitet. I hvert fald tager kun et mindretal skridt til at sikre sig, heraf langt de fleste på fredelig vis. Kun hver tyvende er beredte til kamp. Note: Her har vi skelnet mellem de mere fredelige og mere offensive midler og grupperet efter de mest offensive, hvor anskaffelse af hund som nævnt kan være begrundet med andet end utryghed.

Figur 2.7 – ... og det gør ikke nødvendigvis en stor forskel

pct. utrygge

	Utryg ved at gå alene i kvarteret i mørket	Utryg for at blive overfaldet eller slået	Utryg for indbrud	Generelt utrygge	Antal svarpersoner
Har intet gjort	10.3	9.3	17.9	10.8	4151
Har anskaffet hund	13.4	12.4	34.1	16.0	143
Anden forebyggelse	14.8	17.3	37.4	12.7	1366
Selvforsvar mv.	27.9	30.4	40.4	18.1	280

KILDE: TRYGHEDSMÅLING 2011

Spørgsmål: "Hvilket af følgende har du gjort, fordi du var utryg?"

Foranstaltninger mod konkrete – og forestillede – trusler gør ikke nødvendigvis en forskel i sig selv. De bedst bevæbnede – i bred forstand – er klart de mest utrygge både med hensyn til kriminalitet og helt generelt.

Det er naturligvis svært at sige, hvad der er årsag, og hvad der er virkning. Vi ved ikke om dem, der sikrer sig, har mere grund til at være utrygge end andre. For nogle kunne det tænkes at være et udslag af en særlig utryg personlighed, der måske ligefrem bliver mere utryg ved at fokusere på farerne omkring dem.

Noter

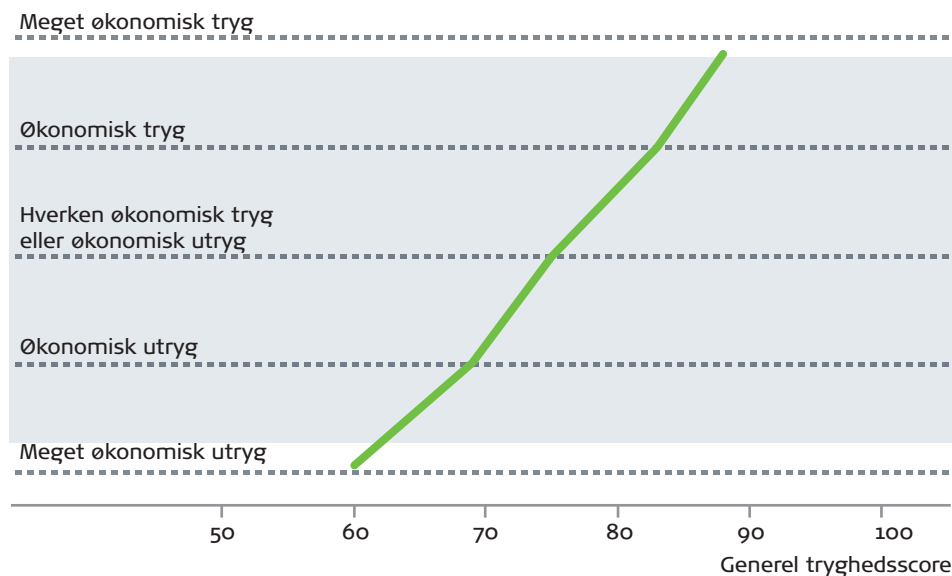
- ¹ I en nogenlunde samtidig Gallup-undersøgelse for Berlingske Tidende svarede 39 pct., at de i større eller mindre grad frygter at blive udsat for indbrud. Når andelen er lavere i tryghedsmålingen, skyldes det dels, at vi spørger til, om svarpersonen "føler sig utryg" pga. risikoen for indbrud, dels at vi spørger om, hvordan svarpersonen føler "for tiden". At frygte indbrud "i nogen grad" kan bl.a. omfatte, at nogle svarpersoner realistisk bedømmer, at der kan være en risiko på et eller andet tidspunkt – f.eks. mens man er på ferie – uden at det er noget, der giver anledning til følelse af utryghed her og nu.
- ² Hvilket dog ligger højere end 1. halvår 2008 med 9.910 og 1. halvår 2007 med 8.200 (ifølge Indbrud i villaer og lejligheder mv., Statistikbanken, Danmarks Statistik, 02.09.11).
- ³ Det samme billede tegner sig, når vi spørger til utrygheden for terror og velfærd i fremtiden. Kun 11 pct. frygter (selv) at blive offer for terror, mens hele 26 pct. frygter, at Danmark bliver ramt af et terrorangreb. 30 pct. er utrygge ved ikke at få den tilstrækkelige behandling ved sygdom; 36 pct. frygter ikke at få tilstrækkelig pleje i alderdommen. Mens hele 60 pct. frygter, at der ikke bliver råd til velfærd i fremtiden.
- ⁴ Ifølge notatet Resultat af kommunal høring vedr. gadebelysning, FDM og Dansk Vejforening, 07.12.10 (http://www.dv.dk/document_library/get_file?uuid=c8f371c5-891b-4f2b-b279-8850600e02b4&groupId=26665).
- ⁵ Ifølge trafikforsker Harry Lahrmann, Aalborg Universitet i Bespargelse på gadelys kan være kostbar, Nordjyske, 20.01.11.
- ⁶ http://www.sfi.dk/Admin/Public/DWSDownload.aspx?File=%2fFiles%2fFiler%2fCampbell%2freviews%2fNyt+layout+3p%2f3P_2008_07_Se_ljset_DK.pdf
- ⁷ Balvig & Kyvsgaard, Udsathed for vold og andre former for kriminalitet. Offerundersøgelserne 2005-2009 med delvis opdatering for 2010, Københavns Universitet, Justitsministeriet, Det Kriminalpræventive Råd og Rigspolitichefen, s. 39-63. De fleste af spørgsmålene til måling af udsathed for vold er taget direkte fra offerundersøgelserne, hvorfor vi kort skal trække enkelte sammenligninger dér. Da stikprøverne i offerundersøgelserne er meget store, er værdien af informationen om frekvenserne i denne undersøgelse til at overskue – til gengæld kan vi udforske nogle sammenhænge, som man ikke kan gøre i offerundersøgelserne. Der er anvendt en 12 måneders referenceperiode, og grundlaget er altså de adspurgtes egne oplysninger. I alt har 2.1 pct. af de adspurgte været udsat for vold, og 6.5 pct. har været udsat for trusler. Det første tal ligger i øvrigt en spids højere end i voldsofferundersøgelserne, hvor 1.7 pct. af befolkningen 2005-2009 rapporterede om, at de havde været udsat for vold. Forskellen overdrives dog lidt af, at Tryghedsmåling 2011 omfatter 15-65-årige, mens voldsofferundersøgelserne omfatter 16-74-årige. De 66-74-årige trækker tallet betydeligt ned, da vold er næsten ikke forekommende i aldersgrupperne over 50 år (Balvig & Kyvsgaard, 2010: 48) – og antagelig mindst af alt blandt 66-74-årige. Med andre ord er der ikke tale om nogen statistisk signifikant afvigelse.
- ⁸ Det Nationale Forskningscenter for Arbejdsmiljø peger specifikt på folkeskolelærere, sygeplejersker og hjemmeplejere som de erhverv, der oftest er blevet udsat for vold på arbejdet inden for de sidste 12 måneder. Mens læger og tandlæger, folkeskolelærere og sygeplejersker oftest er dem, der blev udsat for trusler om vold på arbejdet inden for de sidste 12 måneder (ifølge Åse Marie Hansen m.fl., Arbejdsmiljø og helbred i Danmark 2010 – Resumé og resultater, Det Nationale Forskningscenter for Arbejdsmiljø, juli 2011).
- ⁹ Det slår stærkere igennem, når det gælder frygten for kriminalitet. Strengt taget kan man lave uendelig regres på dette. For det ligger ikke med logisk nødvendighed i svarene, at det er folk med lang afstand til politistationen, der afgiver disse svar. Vi kan ikke engang slutte, at folk med lang afstand til politiet har større utryghed over for indbrud. Tallene viser isoleret set blot, at det er en meget udbredt kalkule, selvom der er en logisk mulighed for, at folk reelt handler anderledes. Vi vender nærmere tilbage til dette i kapitel 7.
- ¹⁰ Ifølge Sikkerhedsbranchen tv-overvåges danskerne i 2011 ganske massivt med i alt 350.000 kameraer på gader og torve, butikcentre og busser mv. Det er et kamera for hver 15. borger, og hvert år føjes 50.000 nye til, både i det offentlige og private rum. De mange kameraer kan let forstærke indtrykket af, at her er der noget helt galt – og utrygt – siden der er brug for så megen overvågning. Selv Sikkerhedsbranchen, der lever af behovet for overvågning, er bekymret over den fraværende regulering, der er med markedet. Man kan forestille sig, at de 8 pct. utrygge dækker over en tilsvarende bekymring for, hvad de mange bandede timer evt. kunne (mis-)bruges til.
- ¹¹ Megafon, juni 2011, 1.010 svarpersoner. Spørgsmålet lød: "Hvilke af følgende udsagn om hjemmerøverier er du enig i?" Svarmuligheder: 1) Jeg frygter at blive udsat for hjemmerøveri, 2) Det er hysteri at være bange for hjemmerøverier, 3) Jeg har anskaffet alarmsystemer og/eller overvågningsudstyr for at forhindre hjemmerøverier, 4) Jeg overvejer at anskaffe alarmsystemer og/eller overvågningsudstyr for at forhindre hjemmerøverier, 5) Jeg har ét eller flere våben i hjemmet for at kunne forsvare mig: skydevåben, slagvåben, kølle, kniv mv., 6) Jeg overvejer at anskaffe ét eller flere våben i hjemmet for at kunne forsvare mig: skydevåben, slagvåben, kølle, kniv mv., 7) Jeg er ikke enig i nogle af disse udsagn om hjemmerøverier, 8) Ved ikke.
- ¹² Gallup, juni 2011, 1.104 svarpersoner. Spørgsmålet lød: "Har du i dit hjem placeret et våben (f.eks. et bat, en køkkenkniv eller et skydevåben), så du har det indenfor rækkevidde til selvforsvar i tilfælde af indbrud eller lignende?" (TNS Gallup for Berlingske).
- ¹³ Gallups 14 pct. må forklares med en anderledes spørgeformulering, se noten ovenover.
- ¹⁴ Kriminelle begår i høj grad hjemmerøverier hos hinanden, Politiken, 03.08.11.
- ¹⁵ Et tjek på trygheden tyder dog på, at det ikke er familiepudden, der primært tænkes på, og at svarpersonerne har forstået spørgsmålet nogenlunde som tiltænk – selv om det kun i ringe grad synes at være kamphundeindehavere, der har afgivet disse svar.

Kapitel 3

Økonomisk tryghed i en krisetid

I kapitel 1 – og i tidligere Tryghedsmålinger – har vi set på den økonomiske tryghed som en side af den overordnede tryghed. Det giver også god mening. Som det fremgår af **figur 3.1**, er der en overordentlig stærk sammenhæng mellem de to ting. Navnlig når det gælder ledighed og frygten for at mangle penge, når man en dag forlader arbejdsmarkedet, smitter den økonomiske utryghed af på trygheden i almindelighed.

Figur 3.1 – Tryghed nok – penge nok?

KILDE: TRYGHEDSMÅLING 2011

Spørgsmål: "Hvor tryk eller utryk vil du overordnet set betragte den nuværende økonomiske situation i din husstand?" Svarmuligheder: 1) Meget tryk, 2) Tryk, 3) Hverken tryk eller utryk, 4) Utryk, 5) Meget utryk, 6) Ved ikke.

Der er en stærk og signifikant sammenhæng mellem at være økonomisk tryk og tryk i al almindelighed, som også findes, når der kontrolleres for andre variable. ¹ Sammenhængen er dog langt fra 1 til 1 – så penge nok er ikke det samme som tryk nok eller omvendt.

Alligevel er det ikke helt de samme mennesker, der føler sig generelt utrygge og økonomisk utrygge. Andelen af generelt utrygge er trods alt 8 pct. blandt de allermest økonomisk trygge, og selv blandt de allermest økonomisk utrygge er der "kun" 31 pct., der føler sig generelt utrygge. Økonomisk tryghed er overordentlig vigtig, men det er ikke hele historien. Svarpersonerne tænker tydeligvis i høj grad på meget andet end deres økonomiske bekymringer, når de bliver spurgt, hvor trygge de føler sig.

Din økonomiske tryghed hænger i meget høj grad sammen med, hvor højt du er oppe i *stillingshierarkiet* – fra ufaglært til højere funktionær, hvor høj din *husstandsindkomst* er, og om du er *berørt af krisen* eller ej. De tre forhold forklarer ca. 1/3 af de forskelle i økonomisk tryghed, vi finder i befolkningen. Det er en meget høj forklaringskraft i en (sociologisk) undersøgelse af denne type, der prøver at sammenfatte

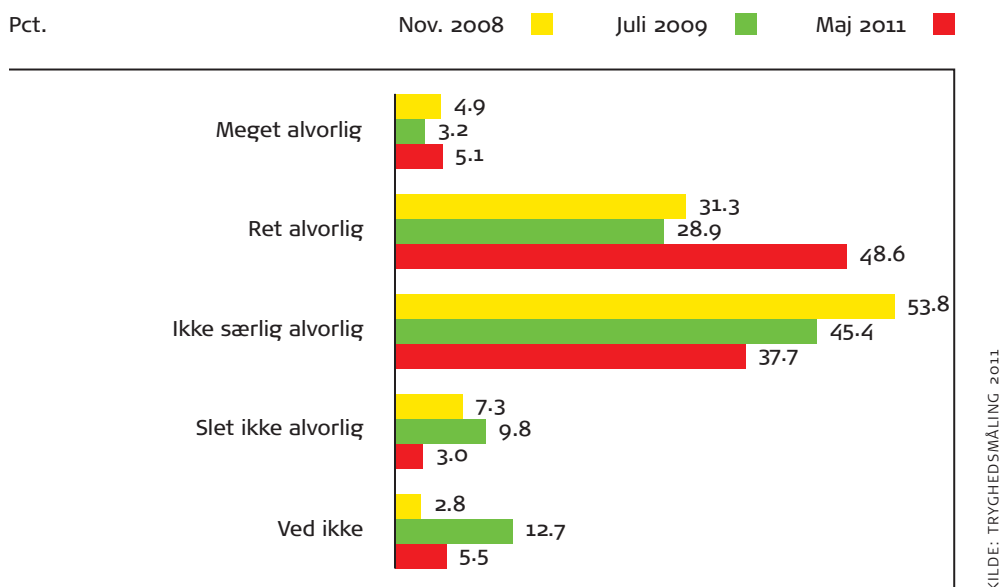
en uendeligt nuanceret virkelighed i nogle få, overskuelige årsagssammenhænge.² Sådan er det ikke med den generelle tryghed. Som vi så i kapitel 1 er der bestemt forskelle mellem højere funktionærers og kontanthjælpsmodtageres gennemsnitlige tryghed. Men så er de heller ikke større. De store forskelle kommer først frem for alvor, når man begynder at spørge, om de er ramt af vold, sygdom eller negative friværdier m.m.

Derfor er det alt i alt rimeligt at se økonomisk tryghed som et selvstændigt begreb, som afdækker en anden del af bevidstheden end den generelle tryghed. Samtidig er det et overordnet begreb, der får fat i flere sider af hverdagslivet. Det gør det alt i alt til et vigtigt begreb, der kan være med til at forklare, hvorfor danskerne gør, som de gør. Ikke mindst i en krise, hvor jobs og formuer som bekendt kan forsvinde på en uheldig børsdag.

Gradvis opvågningen

Det tog lang tid, før den økonomiske krise blev erkendt som samfundsproblem, men det har ændret sig siden 2009.

Figur 3.2 – Vi ser alvorligere på krisen

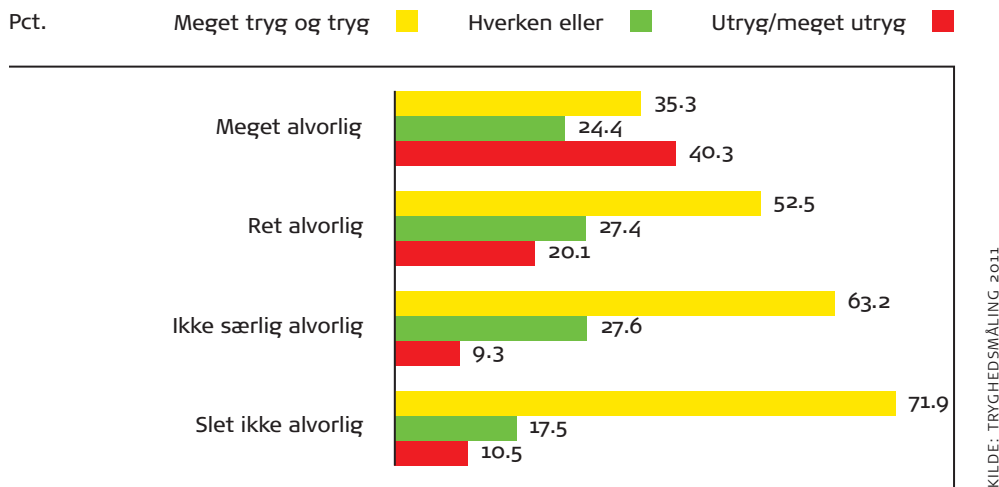
Spørgsmål: "Der tales om, at Danmark befinder sig i en økonomisk krise. Hvor alvorlig vurderer du, at krisen er?" Svarmuligheder: 1) Meget alvorlig, 2) Ret alvorlig, 3) Ikke særlig alvorlig, 4) Slet ikke alvorlig, 5) Ved ikke.

I 2008 og endnu i 2009 var det et mindretal, der vurderede krisen som alvorlig. Det gør flertallet i 2011, om end kun 5 pct. ser krisen som "meget alvorlig".

I modsætning til 2009 oplever folk heller ikke mediedækningen som overdreven, selvom den givetvis er både mere omfattende og mere dystre end dengang. Om den store krisebevidsthed kan man måske ikke tale, men der er tydeligvis sket en ændring.

Gør krisebevidstheden os mere økonomisk utrygge? Det giver **figur 3.3** et indtryk af.

Figur 3.3 – Krisebevidsthed og økonomisk tryghed

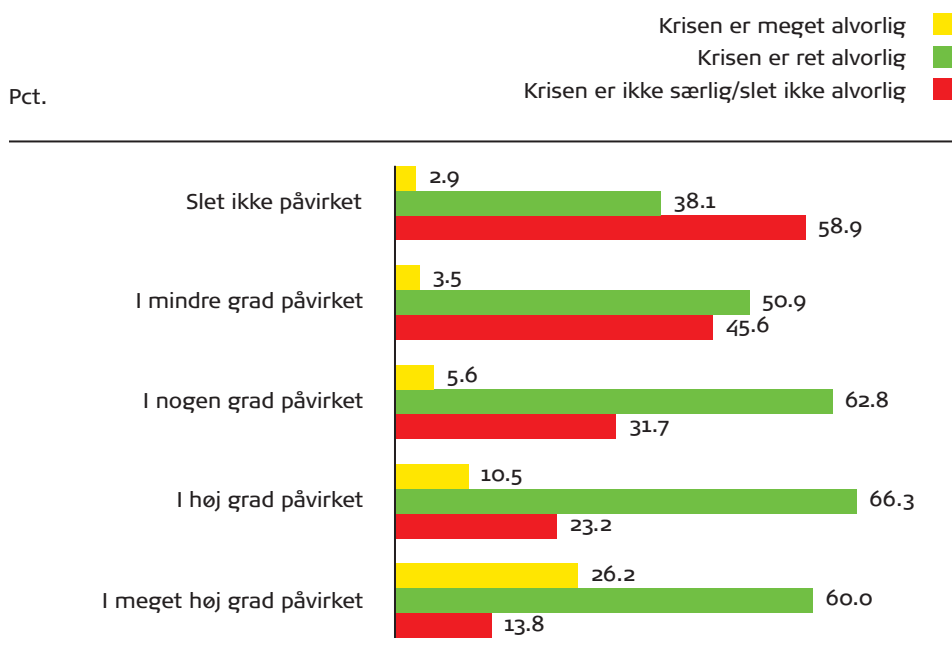

Spørgsmål: "Hvor tryg eller utryg vil du overordnet set betragte den nuværende økonomiske situation i din husstand?" Svarmuligheder: 1) Meget tryg, 2) Tryg, 3) Hverken tryg eller utryg, 4) Utryg, 5) Meget utryg, 6) Ved ikke. Og: "Der tales om, at Danmark befinder sig i en økonomisk krise. Hvor alvorlig vurderer du, at krisen er?" Svarmuligheder: 1) Meget alvorlig, 2) Ret alvorlig, 3) Ikke særlig alvorlig, 4) Slet ikke alvorlig, 5) Ved ikke.

Der er en sammenhæng imellem, hvor alvorligt man ser på krisen, og hvor økonomisk tryg man er. Sammenhængen påvirkes kraftigt af de 5 pct. superpessimister, der anser krisen for meget alvorlig. Blandt de resterende er sammenhængen mindre stærk.³

Man kunne tænke sig, at dem der betragter krisen som et alvorligt problem for samfundet også er dem, der selv er hårdest ramt af den. Det er i allerhøjeste grad også tilfældet - og faktisk mere end ventet. Næsten 60 pct. af dem, der slet ikke er påvirket, synes ikke, at krisen er noget særligt. Kun 14 pct. blandt de meget påvirkede tager lige så let på sagen.⁴

Figur 3.4 – Hvem er i krise?

Spørgsmål: "I hvilken grad har du og din familie selv oplevet negative følger af den økonomiske krise?"

Selvom ens eget forhold til krisen er vigtigt for bedømmelsen, finder flertallet, at krisen er ret alvorlig.

Din eller min krise?

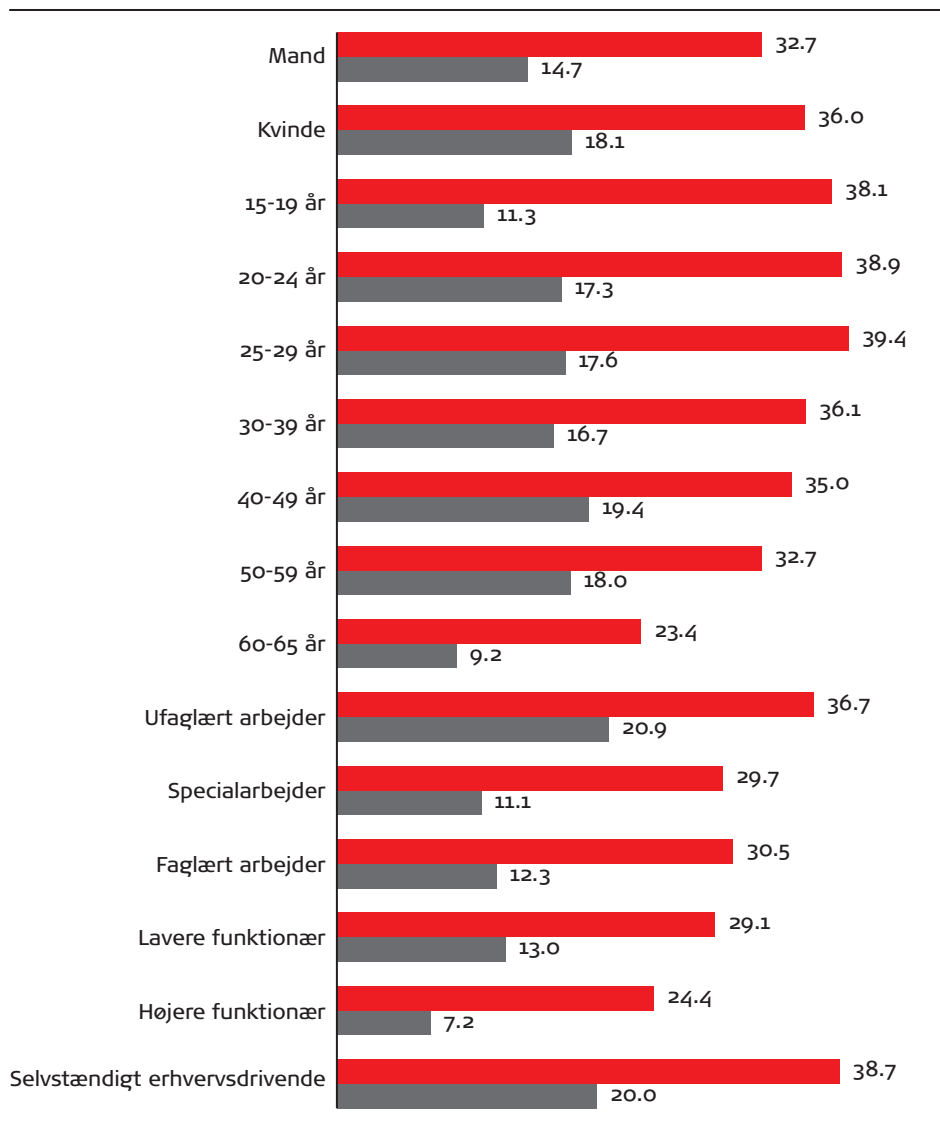
Til gengæld er det ikke så mange, der føler sig rigtigt påvirkede - 12 pct. Hertil kommer 21 pct., der føler sig "i nogen grad" påvirkede - i alt ca. 1/3. Noget kan tyde på, at de 10 pct. i "ved ikke"-gruppen ligner de sidstnævnte lidt, men vi vil alligevel holde dem uden for analysen.

Det kan tyde på, at den gensidige forståelse ikke er alt for stor. I hvert fald kan talene tyde på, at krisen ikke opleves så meget som en fælles krise og et fælles problem, som man kunne forvente. Det er din krise - ikke min - hvis vi skal sætte sagen lidt på spidsen.

Nærmere analyser af, hvem der er berørt af krisen, giver kun et par enkelte overraskelser. I **figur 3.5** er den økonomiske tryghed i forskellige samfundsgrupper vist sammen med andelen, der berøres af krisen.

Figur 3.5 – Hvem er berørt? Og hvem er økonomisk utrygge?

Pct. ■ Andel økonomisk utrygge
■ Selv eller familie negativt berørt af krisen: I nogen grad og i høj grad

KILDE: TRYGHEDSMÅLING 2011

Spørgsmål: "I hvilken grad har du og din familie selv oplevet negative følger af den økonomiske krise?"
Svarmuligheder: 1) Slet ikke, 2) I mindre grad, 3) I nogen grad, 4) I høj grad, 5) I meget høj grad, 6) Ved ikke, 7) Ønsker ikke at svare.

En femtedel af de selvstændige og ufaglærte oplever, at de befinder sig i en økonomisk utryg situation.

Således er det navnlig mændenes ledighed, der er røget i vejret under den nuværende krise. Mændenes ledighed er for første gang i årevis højere end kvindernes – en forskel, der i øvrigt allerede i 2011 er ved at svinde ind. Men der er en spids flere kvinder end mænd i undersøgelsen her, der føler sig berørt af krisen, og den økonomiske utryghed er højere – 18 pct. af kvinderne føler sig økonomisk utrygge mod 15 pct. af mændene. Ikke en afgrundsdyb forskel, men fortegnet er entydigt.

Aldersmæssigt er det de yngre aldersgrupper, der føler sig mest kriseberørte. Den økonomiske utryghed er derimod mere jævnt fordelt, og svagest blandt de 15-19-årige og i aldersgruppen over 60 år. Forklaringen er utvivlsomt, at de ændre-

Så hårdt slår krisen

Danmark var i sommeren 2008 det første land i OECD til at melde om teknisk recession og har i de sidste par år haft vækstrater så tæt på det kølige nulpunkt, at det en overgang så ud som om, at økonomien decideret gik baglæns.

Tilbagegangen i produktionen 2008-2009 var den største i fredstid i de knap 200 år, man har beregnet data for. Den samlede økonomiske vækst 2008-09 var et minus på 6,3 procent – mere end tre gange værre end oliekriserne, og mere end de værste år i 1930'erne. Blandt OECD-landene kunne alene Italien opvise en lavere økonomisk vækst fra 2001-2010, mens Portugal som det eneste lå på linje med Danmark.

Derimod havde Danmark ingen problemer med statsgæld endsige statsbankerot – og udlandsgælden var vendt til et tilgodehavende. En relativt behersket statsgæld modsvares af et stort tilgodehavende i den udskudte skat, der ligger i pensionsformuerne på ca. 3.100 mia. kr. Staten har op mod halvdelen til gode i skat og afgifter, når de opsparede pensionsformuer kommer til udbetaling. Den samlede pensionsformue svarer til størrelsen af den norske oliefond.

For den enkelte borger var nedturen ikke noget økonomisk drama – hvis man ser bort fra de forholdsvis få, der blev ramt af f.eks. længerevarende ledighed og teknisk insolvens. Så sent som sommeren 2009 havde kun én procent af borgerne fantasi til at forestille sig, at Danmark skulle blive mere berørt af krisen end andre lande. I god overensstemmelse hermed mente danskerne i Tryghedsmålingen 2009, at mediernes overdrivelser intetsteds var større, end når det gjaldt den danske krise.

de vilkår på arbejdsmarkedet berører disse aldersgrupper mindst. Mange 15-19-årige er givetvis ramt på lommepengene, men ikke på levebrødet.

Ens stilling spiller en stor rolle for, om man berøres direkte af den økonomiske tilbagegang. Blandt de erhvervsaktive er det de ufaglærte og de selvstændige, der er mest berørte af krisen og føler den største utryghed. Herudover finder vi den helt traditionelle klasse- eller statusopdeling, med specialarbejdere og faglærte, der har flest kvaler, og de højere funktionærer, der lever mere trygt.

De uddannelsessøgende er heller ikke så trygge – det er derimod efterlønnerne og pensionisterne.⁵ De øvrige grupper uden for arbejdsmarkedet kommer vi tilbage til.

Det gik frem med beskæftigelse og levestandard længe efter krisens gennemslag. Skattelettelserne op til 2007-valget trådte først i kraft i 2009. Oven i det fik danskerne mulighed for at få tilbagebetalt deres indbetalinger til SP-pensionen på ca. 25 mia. kr. Festen fortsatte i 2010, fordi 2009-skattereformen var underfinansieret i starten.

På et mere ubevidst plan må danskerne dog have tænkt eller følt noget andet. De skruede nemlig voldsomt ned for det private forbrug. Det faldt allerede i 2008, og i 2009 fik dansk økonomi en tilbagegang i privatforbruget på ikke mindre end minus 4,5 pct. Det er langt mere end i f.eks. de øvrige skandinaviske lande – og i øvrigt en hovedårsag til, at væksten stadig er så lav. Forbruget steg lidt i 2010, men i 2011 synes det atter at flade ud. Det kan der også være grund til: I 2011 stiger priserne mere end lønningerne. Det udhuler reallønnen. Og skattereformen skal finansieres.

De stigende boligpriser, som med lave renter kunne omsættes til forbrug, begyndte fra efteråret 2010 atter at falde, efter at de så ud til at have rettet sig fra slutningen af 2009. Det danske prisfald har - frem til maj 2011, da vi startede Tryghedsmåling 2011 - holdt sig pænt under 20 pct., godt hjulpet af ultra-lave renter og nye låneformer, der gør det muligt at udnytte denne lave rente.

Noget lignende kan siges om pensionsopsparingen. Den del af formuerne, der var placeret i aktier, oplevede et rædselsår i 2008-2009, hvor kurserne faldt 50 pct., da det så allerværst ud på de internationale aktiemarkeder. Siden har kurserne rettet sig igen, men de fleste har oplevet, at aktiekurser kan gå andet end op.

Hvis vi inddrager både stilling, alder, køn og skoleuddannelse i analysen, svækkes effekten af de to sidste. Derimod bliver effekten af alder tydeligere – der er økonomisk tryghed i ungdom og alderdom – og større utryghed i de mellemliggende 35-40 år. Også her ses en bemærkelsesværdig forskel fra den generelle tryghed, hvor de midterste aldersgrupper er de mest trygge.

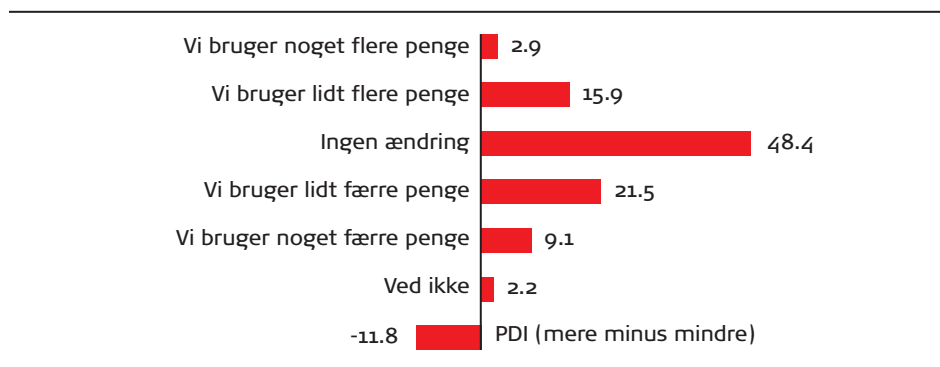
Den store faktor er dog ens stilling på arbejdsmarkedet. Er man oppe eller nede? Er man inde eller ude? Det er det centrale spørgsmål.⁶

Hvem spænder livremmen ind?

Vi har i 2011 undersøgelsen spurgt, om husstanden har ændret forbrugsvaner inden for de sidste par år, således at man bruger flere eller færre penge. Resultaterne er vist i **figur 3.6**.

Figur 3.6 – Flere spænder livremmen ind

Pct.

KILDE: TRYGHEDSMÅLING 2011

Spørgsmål: "Har din husstand ændret forbrugsvaner inden for de seneste par år, så I bruger flere penge i dag end før, eller så I bruger færre penge end for et par år siden?" Svarmuligheder: 1) Vi bruger noget flere penge, 2) Vi bruger lidt flere penge, 3) Ingen ændring, 4) Vi bruger lidt færre penge, 5) Vi bruger noget færre penge, 6) Ved ikke.

Ca. en tredjedel har nedsat forbruget – lidt eller meget.

Nu er folk ikke altid så gode til at bedømme, hvad de bruger. Men tallene svarer faktisk temmelig godt til, hvad man kan se ud fra den samlede udvikling i det private forbrug i faste priser.

19 pct. af svarpersonerne svarer, at de bruger lidt eller noget mere, mens 31 pct. svarer, at de bruger lidt færre eller noget færre penge. Det giver et indtryk af tilbageholdenhed, som passer meget fint med statistikken. Hvem er det så, der holder

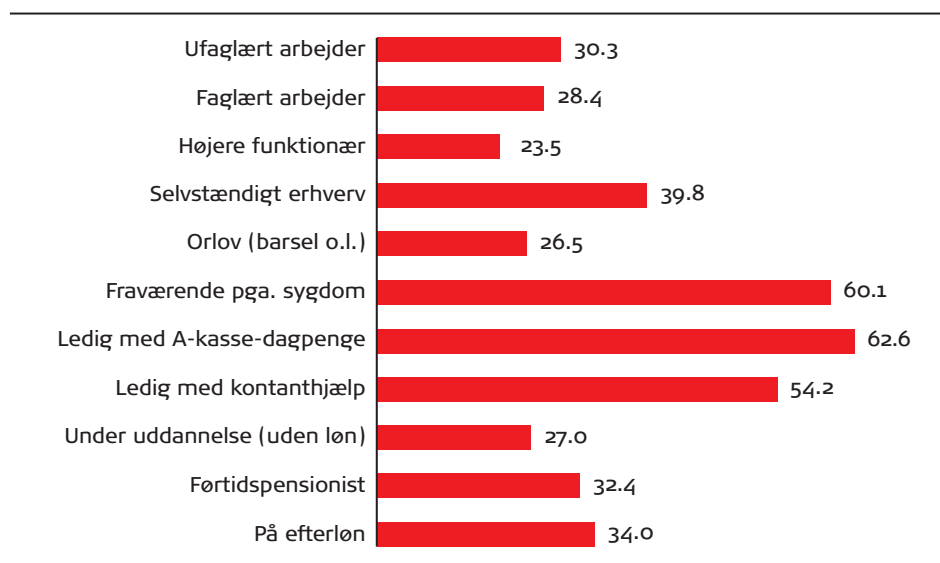
igen, og hvordan hænger det sammen med oplevelsen af krisepåvirkning? Lad os starte med at se på den andel, der oplyser, at de sparer.

Ser man på indkomstgrupper, er det i bunden af indkomstskalaen, der skæres ned.⁷ Langt mindre blandt de højere mellemindkomster. Og festen fortsætter for den lille gruppe i toppen med mere end 1½ mio. kr. i husstandsindkomst brutto.

Det virker ikke usandsynligt at de 15-19-årige sparer. Udsigterne virker ikke helt så lovende som de så ud for et par år siden. De 40-59-årige sparer også mere end gennemsnittet. Man kunne godt forestille sig, at dette kan være påvirket af diskussionen og beslutningerne om at gøre tilbagetrækning mindre attraktiv – det øger nødvendigheden af at polstre sig. Det er mange år siden, man har talt om sådanne sammenhænge, men i 1980'erne fik den høje tryghed faktisk en del af skylden for danskernes kroniske overforbrug gennem 30 år – den private opsparing var for lille.

Figur 3.7 – Skrabet husholdning

Pct. andel af resp. grupper

KILDE: TRYGHEDSMÅLING 2011

Spørgsmål: "Har din husstand ændret forbrugsvaner inden for de seneste par år, så I bruger flere penge i dag end før, eller så I bruger færre penge end for et par år siden?" Svarmuligheder: 1) Vi bruger noget flere penge, 2) Vi bruger lidt flere penge, 3) Ingen ændring, 4) Vi bruger lidt færre penge, 5) Vi bruger noget færre penge, 6) Ved ikke.

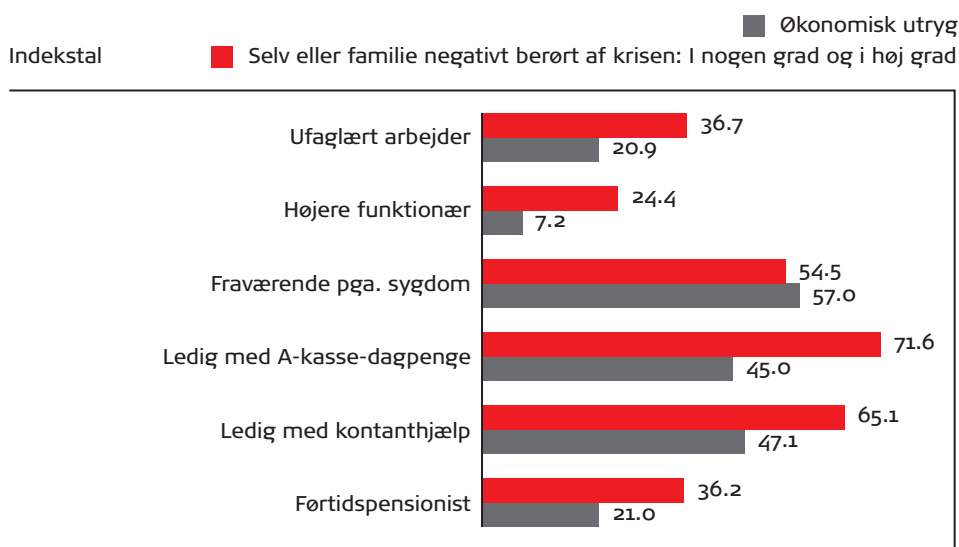
Der er rigtigt mange, der sparer blandt folk på midlertidige overførsler, men også blandt folk på overførsler i det hele taget. Blandt de beskæftigede har navnlig de selvstændige sparet, men også blandt de ufaglærte har forholdsvis mange strammet op.

Når man deler svarpersonerne op i ejere og lejere, ser man også, at lejerne faktisk sparer en smule mere end ejerne. Der er 23 pct. af lejerne, der er økonomisk utrygge mod 13 pct. af danskerne i ejerbolig, og lejernes økonomiske tryghedsscore er tilsvarende lavere – indeks 57 mod ejernes gennemsnitlige indeks 65. Lejerne er altså mindre trygge end gennemsnittet af hele befolkningen, hvor 16 pct. var økonomisk utrygge og den gennemsnitlige økonomiske utryghed var indeks 63.

Det passer godt sammen med de analyser af krisens forholdsvis begrænsede virkninger for de fleste boligejere, som vi refererede i kapitel 1. Omvendt rimer det ikke så godt med en udbredt forestilling om, at det er prissfaldet på boligmarkedet, der får danskerne til at holde igen med privatforbruget.

Hovedkonklusionen er, at det er de grupper, der er økonomisk utrygge og kriseramte, der har slået bremserne i for privatforbruget. Det er ikke overraskende, men sammenhænge er alligevel overraskende stærke.

Figur 3.8 – Der er utrygt udenfor

Spørgsmål: "I hvilken grad har du og din familie selv oplevet negative følger af den økonomiske krise?"
Svarmuligheder: 1) Slet ikke, 2) I mindre grad, 3) I nogen grad, 4) I høj grad, 5) I meget høj grad, 6) Ved ikke, 7) Ønsker ikke at svare.

I figuren kan man sammenligne arbejdsmarkedets outsiders med henholdsvis mest og mindst trygge insidere (højere funktionærer og ufaglærte). Forskellen mellem in- og outsiders er yderst markante, dog har de ufaglærte en tryghedsprofil, der ligner den, man finder hos førtidspensionister i dag. Den økonomiske tryghedsscore for ufaglærte er 58, mens den for førtidspensionister er 57.

Marginaliserede grupper

I en økonomisk krise rykker flere i nærheden af afgrunden. Det så vi dog knap nok spor af i 2009. Spørgsmålet er, om dette stadig holder i 2011.

Faktisk er det gået tilbage med danskernes økonomiske tryghed fra 2007 til 2011. Andelen af trygge faldt fra 70 pct. til 55 pct. Men det største fald skete 2007-2009, og andelen af økonomisk utrygge er steget, men kun fra 14 pct. i 2007 til ca. 16 pct. i 2011. Det er klart mere trygheden, der er taget af, end utrygheden, der er taget til.

Men der er mange økonomisk utrygge i grupperne uden for arbejdsmarkedet. Her er der mange berørte, og omkring halvdelen i flere af grupperne er mere eller mindre økonomisk utrygge. Se **figur 3.8**.

De rigtigt pressede

Analyserne i Tryghedsmåling 2009 viste, at en 10-15 pct. var presset så hårdt, at de indimellem har søvnproblemer, konflikter i familien mv. Man kunne forvente, at en forlænget krise ville bringe flere i vanskeligheder. Fremgangen i disponibel realindkomst i 2009 og 2010 er afløst af stagnation og tilmed fald i 2011. Fattigdommen er stigende osv. Altså burde alle indikatorer for *"economic hardship"* gå i vejret. Men vi finder et noget andet mønster.

Som sagt er andelen af egentligt økonomisk utrygge ikke vokset nævneværdigt. Samme indtryk fås af et andet spørgsmål, nemlig om folk har mulighed for at skaffe beløbet til en uventet udgift på 8.000 kr. Svarene viser en forværring fra 2007 til 2009, men ikke fra 2009 til 2011.

Der er imidlertid flere overraskelser i materialet.

Det er færre i 2011 end i 2007, der finder det nødvendigt at udsætte betalinger af regninger – andelen, der svarer *"aldrig"*, er øget fra 57 til 68 pct., og der er næsten lige så store udsving i den modsatte ende af skalaen. Andelen, der er nødt til at låne penge, er også faldet. Her er andelen, der svarer *"aldrig"*, steget fra 33 til 49 pct. Folk beder sjældent om henstand med huslejen (det er sikkert sjældent let). Det er også kun nogle få procent, der regelmæssigt må ty til hjælp fra de nærmeste. Bevægelsen i disse tal kan vi ikke konkludere på. Opgjort som andel, der har følt sig nødsaget til mindst én af disse handlinger om året, er det gået fra 25 pct. til 19 pct., dvs. fra én af fire under toppen af højkonjunktoren i 2007 til mindre end en ud af fem i 2011, langt inde i krisen. Se **figur 3.10**.

Figur 3.9 – Ud på slisken

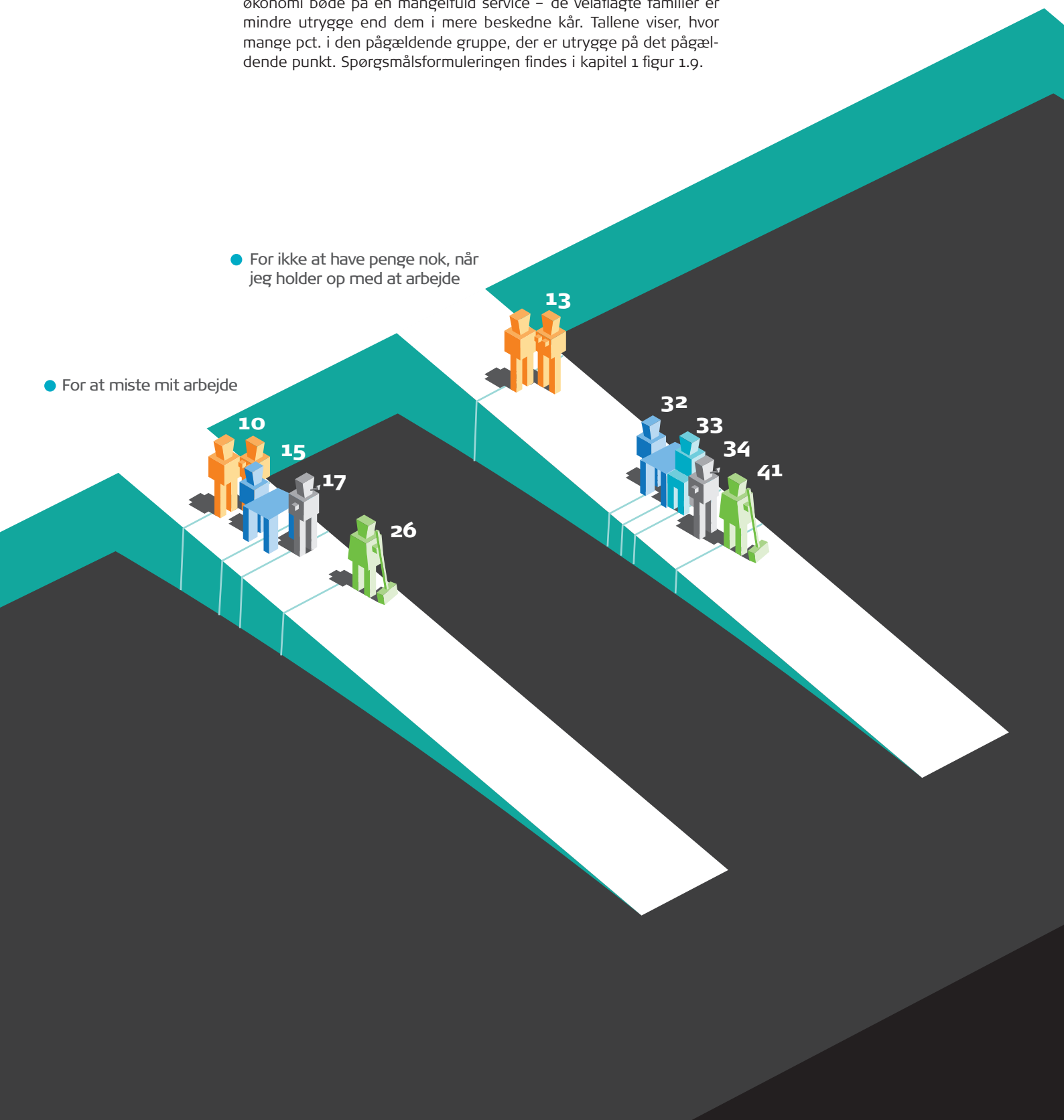
Der er stor forskel på utrygheden i forskellige samfundsgrupper, når det kommer til sociale begivenheder som ledighed eller helbredsproblemer, der kan presse én ud af arbejdsmarkedet. Forskellene er ikke mindre, når det drejer sig om den tryghed, der består i at kunne klare næste uventede regning. Og tør man have tillid til, at man får den nødvendige pleje i sit otium?

Andelen af tvivlere vokser med alderen. Til gengæld kan en fornuftig økonomi bøde på en mangelfuld service – de velaflagte familier er mindre utrygge end dem i mere beskedne kår. Tallene viser, hvor mange pct. i den pågældende gruppe, der er utrygge på det pågældende punkt. Spørgsmålsformuleringen findes i kapitel 1 figur 1.9.

● For ikke at få tilstrækkelig pleje, når jeg bliver gammel

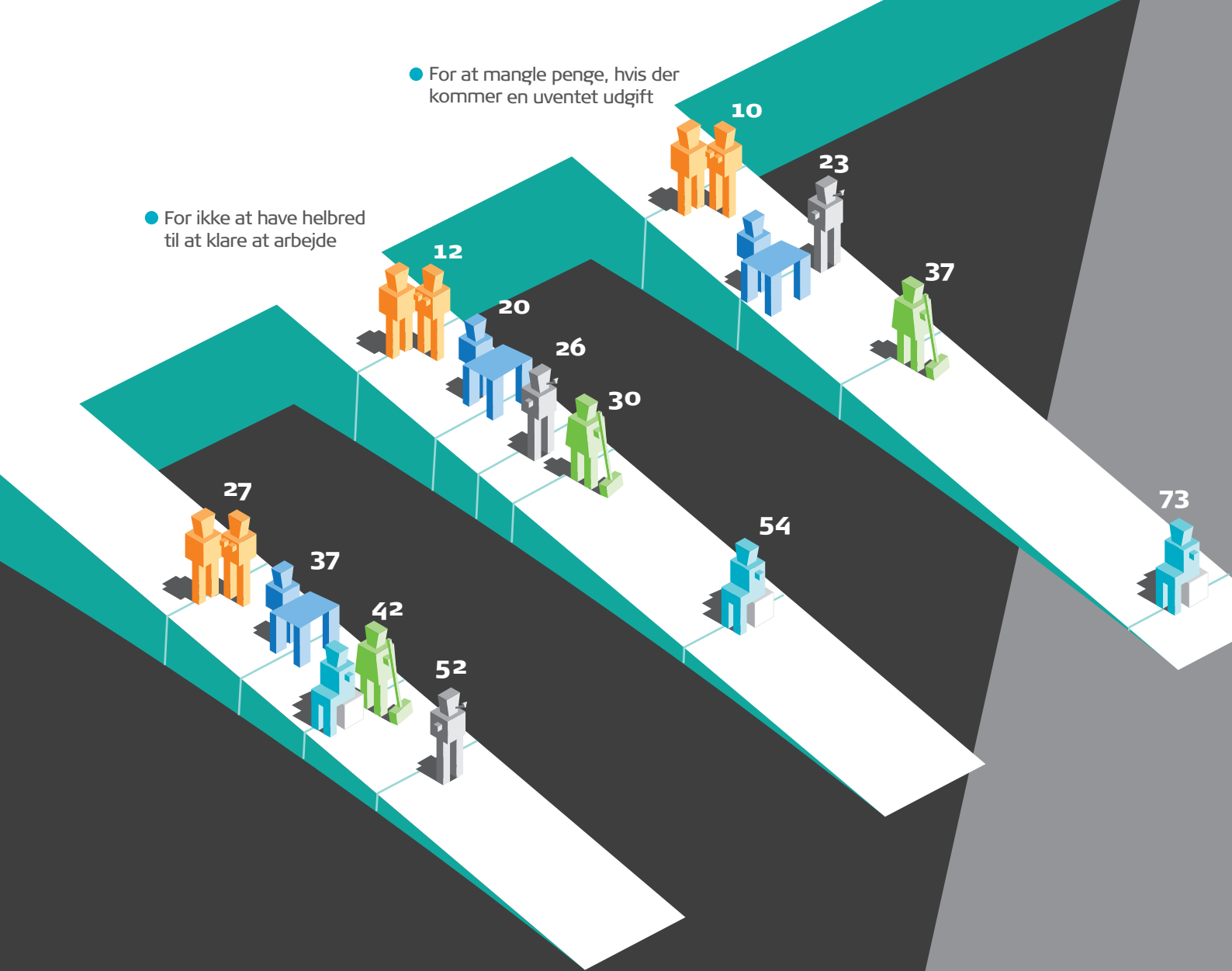
● For ikke at have penge nok, når jeg holder op med at arbejde

● For at miste mit arbejde

● For at mangle penge, hvis der kommer en uventet udgift

● For ikke at have helbred til at klare at arbejde

73

SELVSTÆNDIG

50-59-ÅRIG

HUSSTANDSINDKOMST
over 1 million

KONTANTHJÆLPS-
MODTAGER

UFAGLÆRT

KILDE: TRYGHEDSMÅLING 2011

Figur 3.10 – Under økonomisk pres

Selv påvirket	Udsætte betaling af regninger			Låne penge			Henstand med husleje			Bede om hjælp fra søskende eller venner		
	2007	2009	2011	2007	2009	2011	2007	2009	2011	2007	2009	2011
Aldrig	56.7	60.3	68.4	33.5	43.0	49.3	89.8	88.2	90.8	75.5	73.8	79.0
Meget sjældent	24.0	19.4	16.6	48.4	39.4	36.3	4.7	5.0	3.4	14.9	13.9	11.1
Nogle gange om året	11.5	9.6	7.8	10.2	8.4	7.8	0.9	1.0	1.1	4.9	5.3	4.5
Næsten hver måned	2.9	3.8	2.6	2.2	2.0	2.1	0.5	0.8	0.7	1.2	1.9	1.8
Stort set hele tiden	1.8	2.5	1.6	1.5	1.5	0.9	0.3	0.5	0.5	0.5	0.8	0.7
Ønsker ikke svare	0.9	1.4	1.0	1.6	1.8	1.2	0.8	1.3	1.0	0.9	1.3	1.0
Ved ikke	2.2	3.0	2.0	2.6	3.8	2.4	3.0	3.3	2.6	2.1	3.0	1.9

KILDE: TRYGHEDSMÅLING 2011

Spørgsmål: "Hvor ofte er det nødvendigt for dig at gøre følgende? 1) At overtrække din konto i banken [ikke inkluderet, da det reelt ikke måler det tilsigtede], 2) At vente med at betale regninger (til efter den ordinære betalingsfrist), 3) At låne penge, 4) At bede om henstand med huslejen, 5) At bede om økonomisk hjælp hos søskende eller venner. Svarmuligheder: 1) Aldrig, 2) Meget sjældent, 3) Nogle gange om året, 4) Næsten hver måned, 5) Stort set hele tiden, 6) Ønsker ikke at svare, 7) Ved ikke.

Ca. hver femte af de knap 6.000 svarpersoner i Tryghedsmåling 2011 er med mellemrum tvunget til at trække regninger eller tilsvarende, mens et par procent er der, hvor de hele tiden skal låne penge af de nærmeste. Det er svært at se tydelige bevægelser i tallene i løbet af kriseårene.

Man må spørge, hvorfor udviklingen er gået den modsatte retning af, hvad man kunne forvente ud fra mere "objektive" kriterier. Det kan vi ikke give noget sikkert svar på her, men tallene kan måske tolkes i retning af, at krisen har haft en slags disciplinerende effekt på forbruget. En del af samfundet har oplevet nogle nye realiteter, og det er de begyndt at besinde sig på.

Noter

- ¹ Korrelation ml. tryghedsscore og svar på spørgsmålet om husstandens generelle økonomiske tryghed er høj – eta-koefficienten er 0,268.
- ² Den kraftige effekt af status skyldes, at personer med lav status er kraftigere berørt af krisen end personer med høj status. Men selv uanset krisen har status (stilling og indkomst) stor betydning for den økonomiske tryghed.
- ³ Er det de trygge og de tilfredse, der mener, at "det nok skal gå" med økonomien, eller er det bekymringer for samfundsekonomien, der giver mindre tryghed og tilfredshed? Fra lykke- og trivselsforskningen finder man ikke noget helt entydigt svar på, hvordan kriser påvirker trivslen. Eggert Petersen (1987, 1994) fandt interessant nok, at "samfundstrivslen" kunne have det udmærket under en økonomisk krise. En vigtig mekanisme var resignation (adaptiv eller passiv). Mekanismen kender man også fra frustrations-/aggressionsteorien (Gurr, 1970) under lidt andre termer, og lidt mere snævert: Det er forholdet mellem forventninger og de (oplevede) belønninger, der udløser aggression. Forventningerne kan bearbejdes. Og oplevelsen af belønninger kan endog manipuleres. Fra lykkeforskningen kender man en tendens til, at lykken vokser, når det går mere frem eller mindre tilbage end hos nabolandene. Denne brug af nabolandene som referencegruppe tyder på, at den danske lykke i de nærmeste år skal ned, hvis misforholdet mellem dansk stagnation og tysk og svensk vækst består.
- ⁴ Grupperne "ved ikke" og "ønsker ikke at svare" skiller sig i øvrigt ud ved ikke at tillægge krisen så stor betydning for samfundet. Så dem holder vi i efterfølgende analyser helt uden for.
- ⁵ Registerbaserede undersøgelser har i øvrigt vist, at efterlønsmodtagerne mht. husstandsindkomst ligger i bunden af alle skalaer rent indkomstmæssigt – f.eks. under de langvarigt ledige – men de har indrettet økonomien derefter og er typisk ikke så sårbare – undtagen over for større uforudsete udgifter (Goul Andersen, 2002). Vore pensionister her i undersøgelsen er under 66 år og således ikke repræsentative for alle pensionister, men de to grupper er de mindst krisepåvirkede af alle, og efterlønsmodtagerne har også den laveste andel af økonomisk utrygge.
- ⁶ Den kontrollerede effekt beta er så stærk som 0.27. Det er ganske betydningsfuldt – og så kunne der endda lægges en smule oven i, såfremt vi tog de to dimensioner oppe-nede og ude-inde hver for sig. Nogle personer uden for arbejdsmarkedet – men ikke så mange – kommer fra jobs øverst i samfundet, andre fra bunden. Det jævnes naturligvis ud, når man kun spørger om nuværende stilling.
- ⁷ Bortset fra de laveste indkomster under 100.000 kr., er det en gruppe der mest består af studerende.

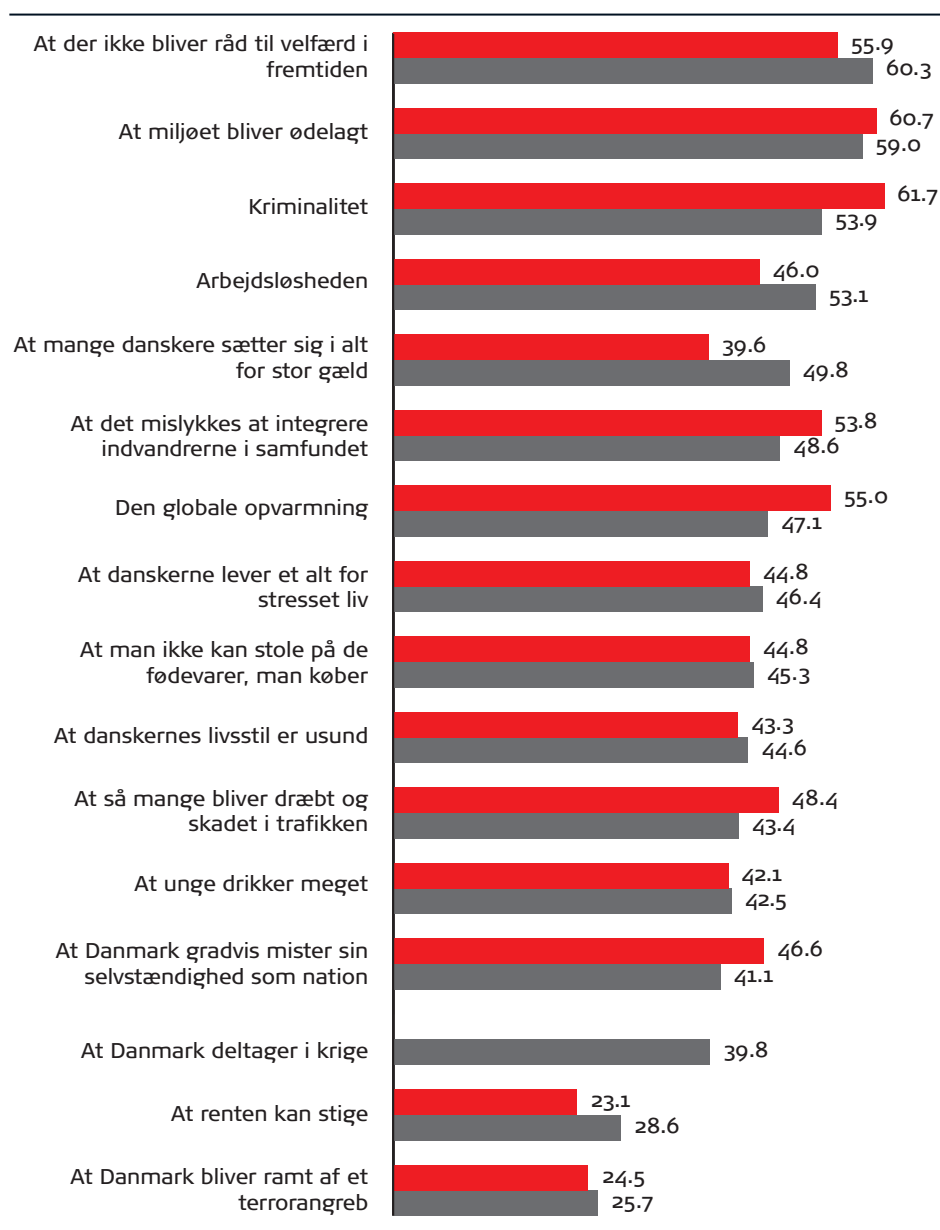
Kapitel 4

Samfundsbekymringer

Bekymringen over for samfundsproblemer er et kapitel for sig. Det skyldes, at de netop er bekymringer og sjældent slår ud som mindsket tryghed i vores trygheds-score.

Figur 4.1 – Samfundsbekymringer

Andel bekymrede, tal i pct. ■ 2009 ■ 2011

KILDE: TRYGHEDSMÅLING 2009 OG 2011

Spørgsmål: "Nedenfor er nævnt en række samfundsproblemer, man som borger i Danmark kan være mere eller mindre bekymret over. Angiv hvor bekymret du som borger for tiden er for hvert af disse samfundsproblemer." Svarmuligheder: 1) Meget bekymret, 2) Bekymret, 3) Hverken bekymret eller ubekymret, 4) Ubekymret, 5) Ved ikke.

Danskernes bekymringsniveau ændrer sig normalt ikke stort fra måling til måling. Denne gang er den stigende bekymring for gæld og arbejdsløshed én af nyhederne sammen med den aftagende bekymring over kriminaliteten. Klimabekymringen var på alles læber i 2009 og er i dag mindre udtalt.

De fleste spørgsmål er gamle kendinge fra tidligere tryghedsmålinger.

Mens bekymringen for *kriminalitet* er faldende, jf. kapitel 2, er flere nu bekymret for arbejdsløsheden – også de andres arbejdsløshed. Den er nu nået op på 53 pct. mod 46 pct. i 2009. Bekymringer over danskernes gæld har taget et endnu større hop opad – fra 40 pct. til 50 pct. Der er også stigende bekymring for rentestigning – men her er vi næsten nede ved ”ikke-problemer” (29 pct. i 2011).

Vi finder også en lidt faldende bekymring for integrationen af indvandrere, men det ligger stadigvæk højt med 49 pct. bekymrede (mod 54 pct. i 2009). Vi har et andet sted i skemaet stillet omtrent samme spørgsmål sammen med en række mere personlige utryghedsspørgsmål. Her var tendensen en lille stigning – men på et lavere niveau fra 37 til 42 pct. Der er altså en betydelig gruppe, der ikke er helt sikre på, hvordan de skal opfatte problemet.

Det kan bl.a. skyldes, at de oplysninger om vellykket integration, der faktisk er kommet frem de seneste år, ikke rigtigt stemmer med de dramatiske kulører, andre maler med. Tallene for indvandrere og deres efterkommere i arbejde og under uddannelse har udviklet sig positivt, selvom nogle etniske grupper stadig har et efterslæb. Et andet tvetydigt fænomen er den udbredte brug af ordet ”ghetto” for boligbebyggelser med mange indvandrere. Ordet rummer i sig selv en italesættelse af en stor og alvorlig forskel, og ville blive undgået i mange andre lande.

Derimod er frygten for, at *Danmark mister selvstændighed* som nation gået ned – fra 47 til 41 pct. Det skete umiddelbart efter, at det politiske Danmark tilsluttede sig den såkaldte europagt, der skal disciplinere den økonomiske politik i landene omkring eurozonen. Det skete uden større politisk konflikt, næsten som en sag, der blev taget til efterretning, og formåede ikke at mobilisere frygten for unionen. Heller ikke de ellers meget eksponerede diskussioner om EU’s og EU-domstolens mulighed for at ændre dansk udlændingepolitik, har sat synlige spor.

Det er også gået tilbage med bekymring for *global opvarmning* (fra 55 til 47 pct.), der i 2009 var ekstraordinært eksponeret på grund af det forestående klimatopmøde i København. Siden har fokus flyttet sig i medierne og i det politiske system, og måske er ønsket om at påtage sig byrder også aftaget. Emnet ligger dog stadig højt.

Stress, usund livsstil, unges drikkeri samt trafikdrab og -skader ligger nu som før ret højt på listen over bekymringer (43-46 pct.), men ændringerne i forhold til 2009 er gennemgående meget små.

De tre nederste placeringer på listen er også interessante. *Rentestigninger* taler finansieringseksperter med bekymring om, men det holder ikke store andele af befolkningen vågen om natten (29 pct.). *Terrorangreb* viser sig endnu en gang som noget, der ikke bekymrer danskerne. Her er vi helt nede på 26 pct. – stort set samme andel som i 2005. Der er lidt mere utryghed ved, at *Danmark deltager i krige*. Måske er det overraskende, at dette emne kommer tredjesidst med kun 40 pct. bekymrede. De tænkelige konsekvenser er jo voldsomme, selvom de fleste ikke berøres personligt, og krigen kæmpes langt fra den fædrene jord.

Bekymring og tryghed

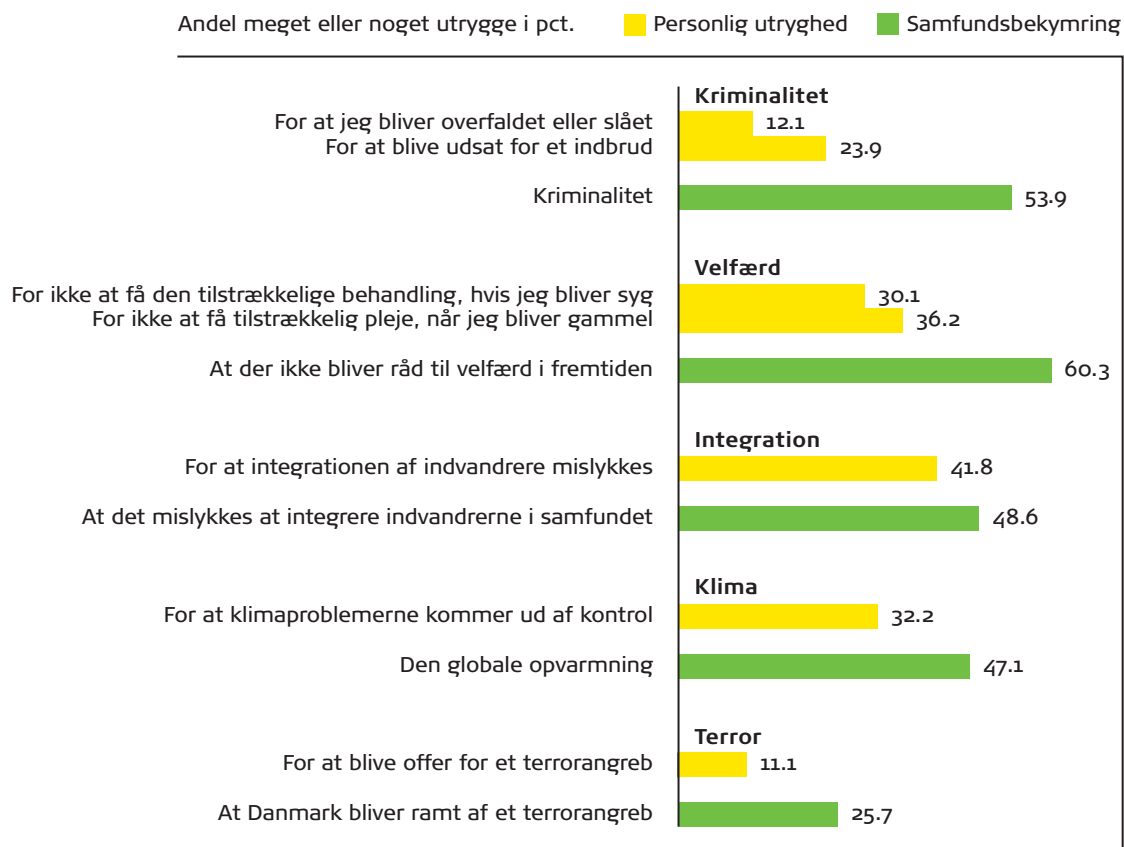
Man må som sagt ikke forveksle samfundsbekymring og personlig tryghed. Det første har betydning for, hvad man mener, stemmer og støtter, når indsamlingsbøsserne kommer forbi. Det sidste er det, der ”ryster os” personligt – som vist i **figur 1.9** side 20.

Men der er naturligvis punkter, hvor de overlapper. Vi så det ovenfor i spørgsmålet om integrationen, og skal i næste kapitel se på ledigheden, der både er et samfundsproblem og en personlig utryghed for mange. Rent spørgeteknisk skal man dog holde tungen lige i munden. Der er næppe mange, der ligger vågne på grund af integrationsproblemer. I **figur 4.2** er der flere eksempler på overlapning.

Nu kan man i hvert enkelt tilfælde diskutere, hvad forskelle i spørgeformulering og sammenhæng betyder for de forskellige svar på beslægtede spørgsmål, når der spørges til hhv. den personlige utryghed og den overordnede bekymring. Er det rent faktisk utryghed og ikke bekymring, vi måler, når vi f.eks. spørger om, svarpersonerne er utrygge ved klimaproblemerne? De meget forskellige svarprocenter kan tages som udtryk for, at svarpersonerne gennemgående er i stand til at skelne. Der er væsentligt flere bekymrede end egentligt utrygge, når det gælder emner som *klimaproblemer, terror, kriminalitet og fejlslagen integration*.

Realiteten er vel, at vi befinder os i grænselandet mellem Bekymringsland og Utryghedens rige. Klimaproblemerne og integrationstruslerne er bekymringer, som mange tager sig nær – men det hører ikke til de utrygheder, der skræmmer os mest. Derimod giver terrorfrygt og ledighed et pænt – om end negativt – udslag i den generelle tryghedsscore.

Det er dog også et af de spørgsmål, hvor utrygheden i høj grad udspringer af svarpersonens personlighed.

Figur 4.2 – Personlig tryghed versus samfundsbekymring

KILDE: TRYGHEDSMÅLING 2011

Trods den officielle høje trusselvurdering og flere mislykkede terrorforsøg i 2010 synes danskerne ikke videre rystet af terrortruslerne. Det høje trusselniveau er i dag blevet hverdag og del af det "normale" beredskab. De færreste bliver nervøse af sikkerheden i lufthavnen, måske snarere irriterede.

Overdriver medierne?

Danskerne er generelt kendetegnet ved høj tillid til alt og alle, men de tager forbehold, når det gælder journalister/medier, politikere og brugtvognsforhandlere mv.

Ud fra teorier om "risikosamfundet" kunne man nærmest forvente en kronisk utryghed, fordi menneskeskabte og italesatte farer og trusler fylder så meget. Den "sunde skepsis" over for medierne er formentlig med til at begrænse dette. Medierne omtaler den økonomiske krise, de omtaler klimaproblemer, de omtaler vold og kriminalitet, de omtaler problemer med indvandrere osv. Hvis vi ikke byggede en eller anden form for værn, kunne man hurtigt blive meget utryg.

Omvendt kan mennesker opbygge så stærkt et værn, at de ikke fatter de ”rigtige” ulykker, når de kommer. Det så vi tegn på i 2009, hvor det var en ret udbredt opfattelse, at krisen var overdrevet i medierne. Krisen var topscorer blandt de oplevede overdrivelser. Det var en voldsom fejlvurdering. Danske medier *underdrev* faktisk problemerne. De eneste realistiske vurderinger i offentligheden frem til sommeren 2009 kom fra medier og analytikere i udlandet.

Men oplever folk i dag, at medierne giver et realistisk billede, eller overdriver de? Vi har ligesom i 2009 omregnet svarene til indekstal og trukket det negative (medierne underdriver problemet) fra det positive (medierne overdriver problemet).

Resultaterne er vist i **figur 4.3**. Topscorer er *politikernes personlige forhold*. Her mener borgerne, at medierne overdriver. En trøst for de folkevalgte på Christiansborg. Og i overensstemmelse med, hvad kritiske kommentatorer ikke sjældent har bemærket.

Året op til 2009-undersøgelsen var kendetegnet ved megen opmærksomhed i medierne omkring politikeres mulige misbrug af offentlige midler mv. Dengang fandt folk mediedækningen passende. Da det af gode grunde mest var regeringsmedlemmer, der blev grillet, var der stor spredning i opfattelser på netop dette spørgsmål. Nogle mente, politikerne blev hængt for meget ud – andre, at det var meget værre, end det blev præsenteret i medierne. I 2011 mener flertallet dog, at det er blevet for meget – dog er det nu politikeres personlige forhold, der er spurgt om, og i Danmark har man stor tradition for at beskytte privatlivets fred også for politikere.

Folk mener også, at voldsproblemerne overdrives. De næste to emner på listen med hhv. +16 og +14 henviser til hhv. *gadevold og bandekrig*. Det er måske en effekt af læring: Det er i medierne ofte gentaget, at folk er for ængstelige for overfald, og det har nogle nok taget til sig og har skruet ned for bekymringen.

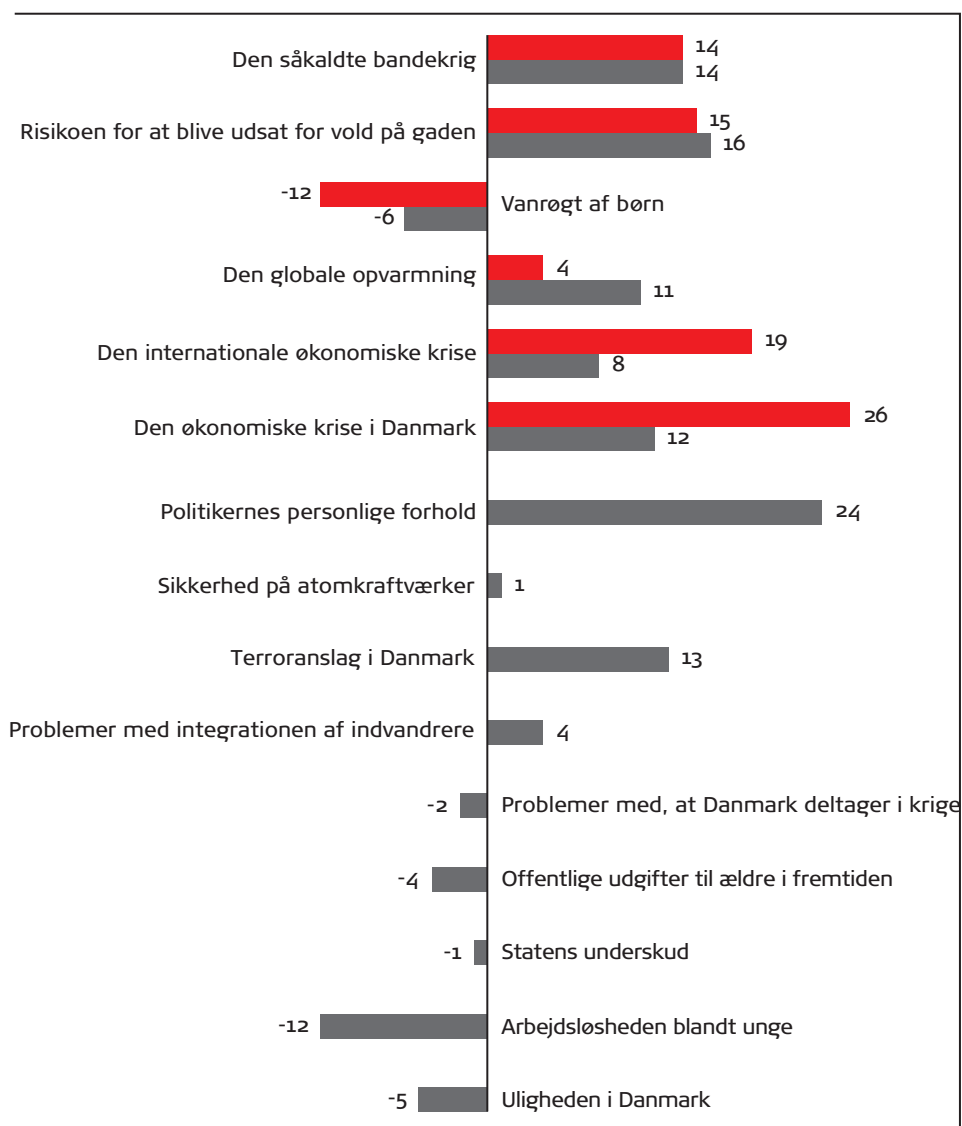
Herefter følger spørgsmålet om *terroranslag i Danmark (+13)*. Igen et vidnesbyrd om danskernes ubekymrethed på dette punkt, selvom riget aldrig har oplevet så mange konkrete og spektakulære terrorforsøg indenlands som i 2010.¹ Selvom de mislykkede terroranslag fik rigelig omtale i medierne, er folk ikke blevet utrygge. PET's regelmæssige statements om at truslerne mod Danmark er alvorlige, har ikke sat sig som utryghed på det personlige plan.

Figur 4.3 – Så godt rammer medierne

+100 = maksimal overdrivelse / -100 = maksimal underdrivelse

■ 2009

■ 2011

KILDE: TRYGHEDSMÅLING 2011

Spørgsmål: "Man diskuterer ofte, om medierne puster sager op, så problemerne fremstår som overdrevne. Men der kan også være problemer, som faktisk er mindst lige så alvorlige, som de fremstilles i medierne. Du bedes angive, om medierne efter din opfattelse undervurderer problemerne, giver et realistisk billede eller overdriver problemerne på følgende områder". Borgerne er spurgt på en skala fra +5 (overdriver voldsomt) til -5 (undervurderer voldsomt). Vi har for nemheds skyld transformeret til en skala, der går fra +100 (maksimal overdrivelse) til -100 (maksimal undervurdering). "Ved ikke" er kodet som nul.

Flertallet ville ikke redigere medierne meget anderledes, end de gør i dag, men personsager og nationaløkonomi fylder lovlig meget for et flertal. Til gengæld bidrager medierne for lidt til at holde et emne som ungdomsarbejdsløshed på den offentlige dagsorden.

Global opvarmning følger i 2011 lige efter terrortruslen (+11) – det er højere end i 2009, men klimapolitikken fylder mindre på den offentlige dagsorden end i tiden frem mod klimatopmødet i København i december 2009.

Befolkningen oplever også, at medierne overdriver den *økonomiske krise* – både den danske og den internationale. Gennemsnitstallene er hhv. +12 og +8. Det er dog væsentligt mindre end i 2009 (hhv. +26 og +19). Selvom danskerne afviste de dårlige nyheder som overdrevne, reagerede de alligevel ved at skrue ned for privatforbruget.

Er der så emner, medierne underdriver? Ikke så udtalt, men på toppen af listen finder vi *ungdomsarbejdsløshed* (-12), *vanrøgt af børn* (-6), *uligheden i Danmark* (-5) og *udgifter til ældre i fremtiden* (-4). Diskussionen om ”ældrebyrden” opfattes tilsyneladende som fuldt troværdig og mere til – befolkningen hælder til, at problemerne underdrives.

At *vanrøgt af børn* falder til minussiden, kan skyldes de sager, der på interviewtidspunktet var oppe. I maj 2011 var den såkaldte Brønderslevsag stadig i levende erindring og har muligvis fyldt meget hos mange. En anden mulighed er naturligvis, at det er ét af de problemer, som medierne har sværest ved at forholde sig til, når det ikke dukker op som spektakulære enkeltsager. Det foregår uden for deres sfære, og under radaren.

Samtidig er det et område, hvor voksende opmærksomhed er med til at bringe flere forhold frem i lyset og dermed øge opmærksomheden. Naboer, skolelærere og andre kommunalt ansatte er øjensynlig mere parate til at råbe op end før. Underretninger om børn til socialforvaltningerne er i snit steget med 24 pct. på tre år. I flere kommuner er antallet af henvendelser fordoblet på blot tre år, en enkelt kommune har endda oplevet en firedobling.²

Også *ungdomsarbejdsløshed* opleves i nogen grad som et problem, medierne har overset. Det vil arbejdsmarkeds- og ulighedsforskere utvivlsomt bakke op om, men der har ikke – i det mindste ikke før valgkampen – været særligt mange synlige forsøg på at mobilisere større interesse, hverken fra Folketing eller medier. På den baggrund er disse tal måske de mest overraskende. For ungdomsarbejdsløshedens vedkommende matcher det perfekt med, at der virkelig hersker stor utryghed blandt de uddannelsessøgende – uden sammenligning det højeste tal for utryghed i undersøgelsen.

De øvrige udslag er meget små, dvs. gennemsnitligt finder folk mediedækningen passende – og helhedsindtrykket er i øvrigt en relativt ”positiv” bedømmelse af medierne: De vægter tingene stort set, som de ”bør”. Interessant nok svinger *atomkraftsikkerhed* hverken ud i den ene eller anden retning trods Fukushima-uheldet og mediedækningen af det. *Danmarks deltagelse i krige* er en usædvanlig begivenhed, der efterhånden er blevet hverdag. Men heller ikke her er der udsving i den ene eller anden retning.

Ligesom i 2009 trækker resultaterne mest i retning af, at det *ikke* er så nemt at ”forskrække” danskerne. De går ikke så let i panik. Reaktionen på finanskrisen i 2009 til gengæld på, at vores mentale katastrofeberedskab ikke er i top. Alarmerende budskaber modtages i første omgang med skepsis og vantro. På den anden side lukker vi ikke øjnene, når vandet har presset sig op igennem kloakkerne.

Noter

- ¹ I 2010 oplevede vi bl.a. drabsforsøget på tegneren Kurt Westergaard, anholdelser i sag om voldelig politisk ekstremisme, bombesprængningen på Hotel Jørgensen, brev bombe mod Jyllands-Posten, terrorplaner mod Jyllands-Posten i København (ifølge Politiets Efterretningstjeneste, <http://www.pet.dk/Nyheder.aspx>, 06.09.11).
- ² Faaborg-Midtfyn Kommune fik sidste år fire gange så mange henvendelser som for tre år siden: Tallet steg fra 188 til 788 underretninger. I Rudersdal er antallet af henvendelser mere end fordoblet fra 76 til 166. Noget tilsvarende melder Vejle Kommune: Fra 300 til 588 underretninger (ifølge <http://politiken.dk/indland/ECE1284015/kommunerne-modtager-en-stroem-af-sager-om-boernesvigt>, Politiken, 17.05.11).

Kapitel 5

Den truende ledighed

Arbejdsløsheden toppede listen over danskernes samfundsbekymringer fra midt i 1970'erne og 20 år frem. Det gør den ikke i denne krise. Ledigheden indtog en fjerdeplads, da data til denne tryghedsundersøgelse blev indsamlet i forsommeren 2011. Det var et spring fremad fra syvendepladsen i 2009, men bekymringen deles trods alt kun af godt halvdelen af borgerne.

Der kan tænkes flere årsager til, at danskerne ikke bekymrer sig så meget om arbejdsløsheden som i tidligere kriser for beskæftigelsen. Noget handler givetvis om de erfaringer, som nutidsborgeren har med i bagagen. Ingen af vores svarpersoner kan huske massearbejdsløsheden i 1930'erne, da arbejdsløshed simpelthen ødelagde mennesker, familier og lokalsamfund – de ældste af vores respondenter er født i 1946. De seneste år har ledigheden endda været så lav, at de fleste kunne finde et job, hvis de var parate til at bøje sig tilstrækkelig dybt – bortset fra de dårligst kvalificerede ældre, som til gengæld ofte kunne søge ly i efterlønnen.

Hertil kommer, at det er svært at gennemskue, om ledigheden er på 4, 6 eller måske hele 7½ pct. – er man aktiveret eller uden understøttelse, bliver man ikke altid regnet til arbejdsløshedskøen, uanset hvor desperat man søger efter job. Se tekstboksen.

Endelig er der den mulighed, at vi ikke er helt så solidariske, som vi har været. Som vist i kapitel 3 opleves krisen især alvorlig af dem, der selv er ramt.

Halvdelen berøres af ledighed

Ledighed er ikke kun noget, folk er berørt af, hvis de selv risikerer ledighed. Det kan også ramme ægtefællen eller andre i den nære familie.

Berøres man af ledighed, slår det markant igennem på den økonomiske tryghedsscore. Den økonomiske tryghedsscore falder fra 67 hos dem, der slet ikke er ledighedsberørte, til 43 hos dem, der selv er ledige nu. Andelen af økonomisk utrygge stiger fra 11 pct. hos de uberørte til 44 pct. blandt de aktuelt ledige.

Ledighed for forældre og børn påvirker trygheden, men tydeligvis mindre end egen og ægtefælles ledighed. Det er egen ledighed lige nu, der slår stærkest igennem, dernæst egen ledighedsberøring (der gennemgående opleves som et mindre problem, da den per definition er overstået). Det er selvsagt også blandt nuværende ledige – egen og ægtefælles – at man finder de langtidsledige.

Endnu en kategori er faktisk interessant, nemlig dem, der er utrygge for at miste arbejdet, men som ikke har haft ledighed inde på livet for nylig. Det drejer sig om ca. halvdelen af de 14 pct. jobutrygge. Gruppen er meget økonomisk utryg. Deres økonomiske tryghedsscore er næsten nede på niveau med de aktuelt lediges, og deres generelle utryghed er faktisk endnu højere.¹ Måske består gruppen af mennesker, der har let ved at blive utrygge, måske af nogle, hvis job er i farezonen.

En tåge af tal

Hvor stor er ledigheden? Har Danmark en høj ledighed sammenlignet med andre lande? Ligger vi bedre end tidligere? Har Danmark oplevet en mindre eller en større forværring af ledigheden end andre? Der har været udbredt forvirring om disse størrelser, ikke mindst under den netop afsluttede valgkamp.

Det er muligt at formulere både optimistiske og pessimistiske svar på disse spørgsmål. Slår man op i Eurobarometer eller OECD's opgørelser, vil man finde tal for dansk ledighed, der nærmer sig niveauet i 1993/94, da tallene toppede de officielle danske opgørelser og nåede op på 350.000 ledige. De aktuelle internationale opgørelser placerer Danmark tæt på det europæiske gennemsnit og klart højere end Tyskland, som ellers har haft kroniske arbejdsløshedsproblemer i en årrække. Omvendt kan man slå op i en dansk statistik og finde en dansk nettoledighed på ca. 4 pct., eller tæt på fuld beskæftigelse.

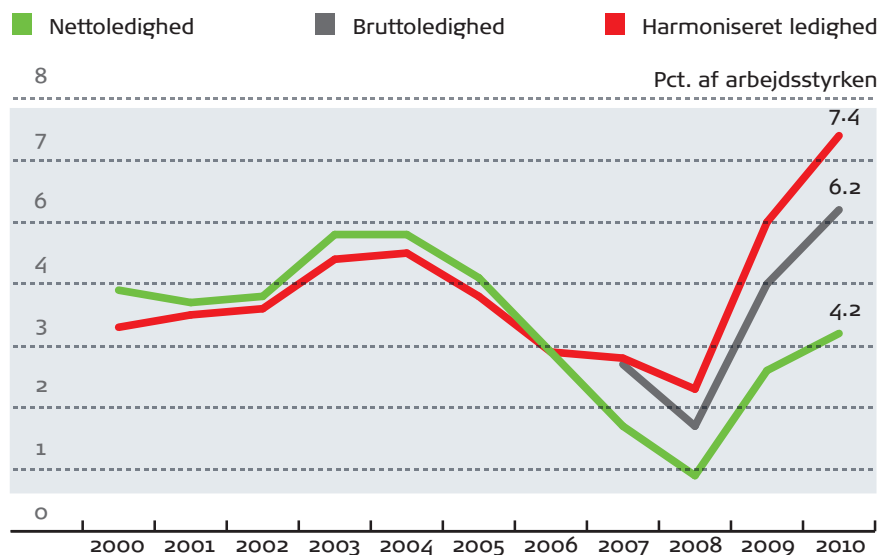
Årsagen er, at de internationale undersøgelser medregner dem, der søger efter arbejde og kan tiltræde hurtigt – f.eks. studerende, der gerne vil have et job ved siden af studiet. Om de modtager offentlig støtte er lige meget.²

Den danske statistik medtager dem, der modtager ledighedsydelse - dagpenge eller kontanthjælp. Om de søger arbejde betyder til gengæld ikke noget. De danske tal medtager heller ikke aktiverede. Det sidste har Danmarks Statistik dog rådet bod på fra 2010 - efter en del kritik. Resultatet bliver en "bruttoledighed" på ca. 6 pct. I EU og OECD statistikker ligger Danmark derimod på ca. 7.5 pct.

Blandt svarpersonerne i Tryghedsmåling 2011 har vi 5.9 pct. arbejdsløse blandt samtlige 15-65-årige. Eller ca. 8.7 pct. af de svarpersoner, der indgår

Ud over de 39 pct. af svarpersonerne, der på en eller anden måde er personligt berørt af ledighed, er der altså syv pct., der plages af en mere eller mindre velbegrunnet frygt for at blive ramt. Det er med andre ord næsten halvdelen af befolkningen mellem 15 og 65 år, der i et eller andet omfang har ledigheden inde på livet. Det er ikke så forskelligt fra, hvad vi har set tidligere i massearbejdsløshedens epoke, hvor den tilsvarende andel dog nåede over de 50 pct.

Figur 5.1 – Hvor stor er ledigheden?

KILDE: TRYGHEDSMÅLING 2011

Fuldtidsledige, netto-, brutto- og harmoniseret ledighed i pct. af arbejdsstyrken. Kilder: Statistikbanken, Danmarks Statistik og Månedens graf August 2011, Arbejdsløsheden i Danmark, Jørgen Goul Andersen.

Rids over de forskellige mål for arbejdsløshed siden 2000. Tal for bruttoledighed findes kun fra 2007 og frem. **Nettoledigheden** dækker kun folk på dagpenge eller kontanthjælp uden aktiverede. **Bruttoledigheden** indregner aktiverede ledige, mens **den harmoniserede ledighed** dækker alle ledige uanset sikring, der er aktivt arbejdssøgende, herunder f.eks. studerende. Sidstnævnte bruges som standard af EU og OECD.

i arbejdsstyrken. Det ligger ikke langt fra de internationale opgørelser af ledigheden i Danmark. Normalt ville man f.eks. regne en del uddannelsessøgende med til arbejdsstyrken, fordi de faktisk har arbejde ved siden af studierne, og så er vi omkring de 7-8 pct.

Figur 5.2 – Ledig og økonomisk tryk?

	Antal	Pct.	Økonomisk tryk (0-100)	Tryk (0-100)
Selv ledig nu	354	5.9	42.9	74.1
Selv ledig tidligere	705	11.8	53.4	73.8
Selv berørt af ledighed i alt	1059	17.8		
Ægtefælle ledig	692	11.6	58.5	77.3
Forældre eller børn ledige	913	15.3	63.2	77.0
Mindst én af disse	2299	38.6		

KILDE: TRYKEDSMÅLING 2011

Spørgsmål: Har du selv eller nogen i din nærmeste familie været berørt af arbejdsløshed inden for det sidste år? NB: Giv gerne flere svar. 1) Har selv været berørt af arbejdsløshed, 2) Ægtefælle/samlever har været berørt af arbejdsløshed, 3) Forældre har været berørt af arbejdsløshed, 4) Børn har været berørt af arbejdsløshed, 5) Nej, ingen af disse.

39 pct. af samtlige 15-65-årige har været berørt af arbejdsløshed personligt via den nærmeste familie mellem maj-juni 2010 og de samme måneder i 2011.

Hvad er de utrygge for?

14 pct. utrygge for at miste arbejdet er ganske mange. Det er et par procent mere end i 2009 og mere end det dobbelte af tallet fra 2007.

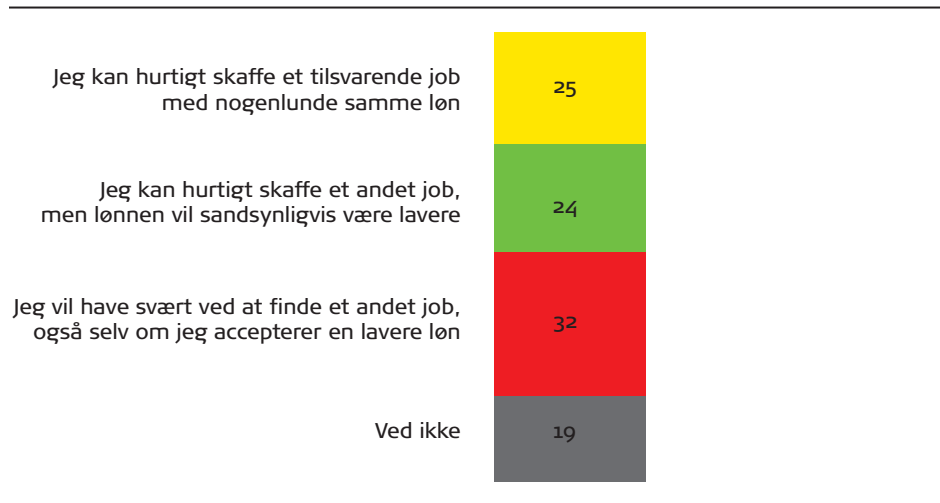
Men hvad er de egentlig utrygge for? Svaret afhænger naturligvis af, om man regner med at få et job hurtigt eller om man f.eks. frygter at ryge ud af arbejdsmarkedet og risikerer at skulle forsørges af ægtefællen frem til pensionen.

En vej til nyt job kan være at slække på lønnen. Det mener ca. hver fjerde - se **figur 5.3** En anden vej til nyt arbejde er at være mindre kræsen med hensyn til jobbet indhold. Den mulighed tror 24 pct. på, mens 31 pct. ikke tror, at det vil hjælpe dem. Kombinerer man forventningerne til løn og arbejdsindhold ser vi, at 19 pct. regner med hurtigt at kunne finde et lige så godt job med samme løn. 29 pct. forventer derimod, at det vil blive svært, selvom de både accepterer lavere løn og mindre interessant arbejde.

De oplever altså ledighed som en større reel trussel i 2011 end i 2009, hvor der endnu var betydelig optimisme. Den faktiske ledighed er ikke voldsomt forskellig på de to tidspunkter, men mentaliteten er tydeligere præget af krisen.

Figur 5.3 – Jobchancer

Pct.

KILDE: TRYGHEDSMÅLING 2011

Spørgsmål: "Hvis du mister dit nuværende job, hvilken situation ville du så være i?"

Optimismen er ikke, hvad den var i 2009. Dengang mente 33 pct., at de hurtigt kunne finde et job med samme løn. I 2011 var andelen skrumpet til 25 pct. Andelen, der forventede at have svært ved at finde et nyt job selv til en lavere løn, er steget fra 23 pct. til 32 pct.

Forskellen i økonomisk tryghed er mærkbar. Andelen af økonomisk utrygge er kun 8 pct. blandt dem, der forventer hurtigt at kunne finde et lige så vellønnet arbejde. Forventer de lønnedgang, stiger andelen til det dobbelte – 16 pct. Og tror man slet ikke på, at man kan finde nyt arbejde, fordobles den økonomiske utryghed godt og vel igen til 35 pct.

Analyser af andre svar i Tryghedsmåling 2011 viser, at 42 pct. også frygter tabet af gode kolleger, hvis de mister jobbet, men det er (varig) tab af indkomst, der er den helt store frygt. Det fører til en mindre grad af kontrol over tilværelsen, og det gør utryg.

10%

20%

30%

40%

50%

SELVSTÆNDIG

HØJERE
FUNKTIONÆR

30-39
ÅRIG

FAGLÆRT
ARBEJDER

21.5

23.3

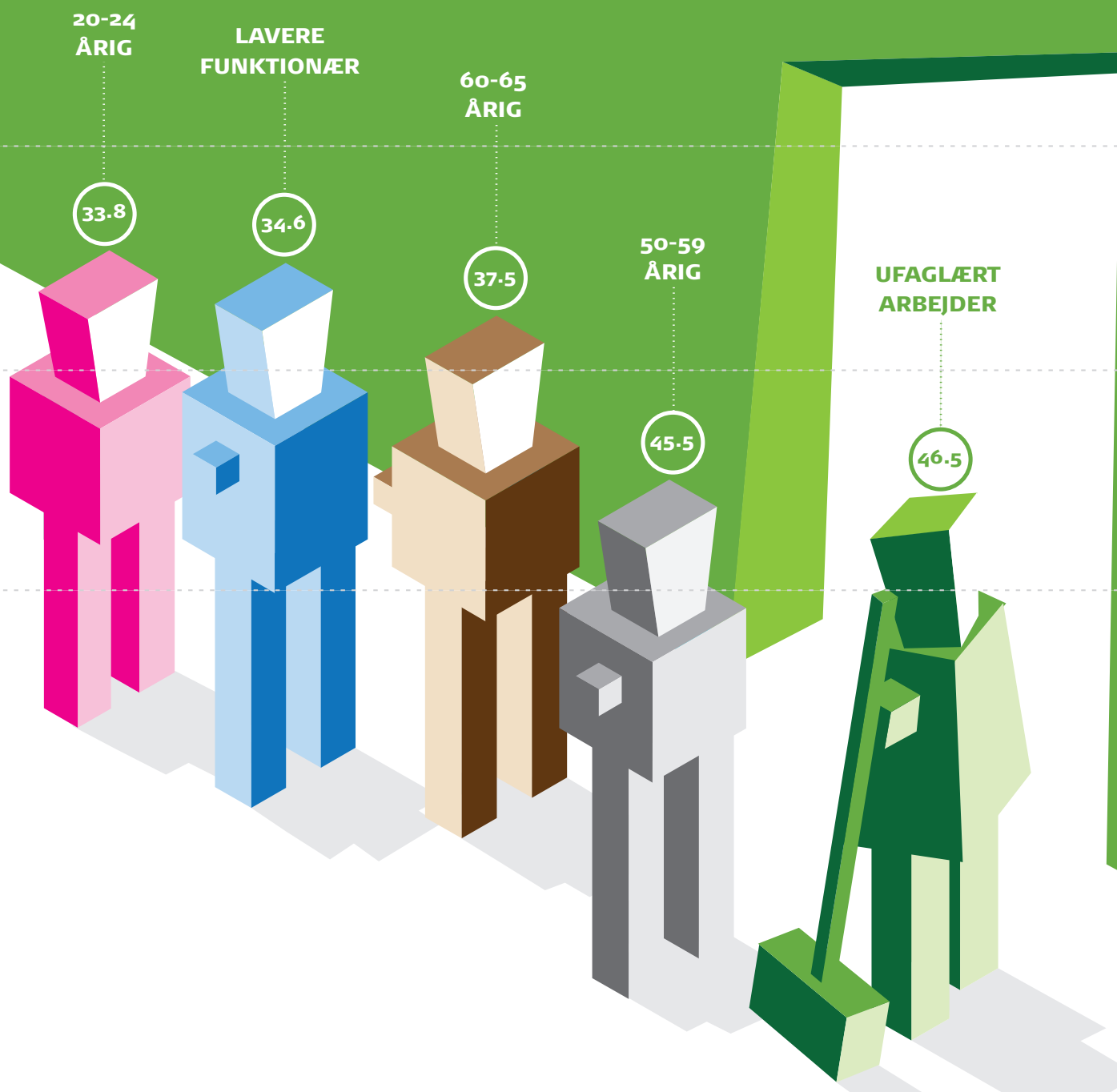
23.4

28.6

Figur 5.4 – Svært at finde nyt arbejde

Svarpersoner i arbejde er blevet bedt om at forholde sig til den situation, at de mister deres nuværende job. Vil de i så fald hurtigt kunne få et tilsvarende? Eller må de regne med at skulle acceptere mindre interessant job og/eller lavere løn. Endelig har de kunne svare, at de tror, det bliver svært at få job, selvom de slækker på både løn og interesse.

Figuren viser den sidste gruppe, som igen er opdelt efter stilling og alder, hvor de største forskelle viser sig. Jo større procentandel i en given gruppe, der oplever jobchancerne som beskedne, jo længere nede er de i figuren. "Ved ikke" svar er holdt uden for. Den præcise spørgsmålsformulering findes i figur 5.3.

Hvem frygter arbejdsløsheden mest?

Hverken ledigheden eller utrygheden ved den er særlig jævnt fordelt.

Aldersmæssigt finder vi flere interessante og slet ikke så simple mønstre. Målt på indekset over utrygheden for ledighed er utrygheden i top blandt 15-29-årige og lavest blandt 30-49-årige. Herefter stiger den op igennem 50'erne, indtil den falder brat hos 57-årige.

Når man er oppe i slutningen af halvtredserne, opleves ledigheden ikke længere som en katastrofe. Man kan ofte klare den med en fornuftig aftrædelsesordning plus efterløn, pension eller lidt penge på kistebunden.

Karakteristisk nok er folk i 60'erne langt mindre utrygge for ledighed end dem, der er ti år yngre. De ældre har ikke mindst haft et alternativ i efterlønnen. Ikke at man nødvendigvis vil bruge den, men det er rigtig rart at vide, den er der. Målt på andelen af utrygge finder vi nogenlunde det samme fald – blandt 60-65-årige er andelen af utrygge så lav som 8 pct.

Man kan formode, at det er et tal, der vil ændre sig fremover. Der er rigtig mange 50+ årige, der ikke forventer at komme i arbejde igen, hvis de ryger ud. Hele 46 pct. af de 50-59-årige mener, det vil blive svært, selvom de accepterer lavere løn. Det er en klassisk iagttagelse, at ledighedsrisikoen blandt seniorer ikke er så høj – prikker under er undtagelsen – men skulle det ske, kan situationen hurtigt blive kritisk. Interessen for at nyrekruttere en ældre medarbejder er typisk beskeden, og har de endda ledighed i bagagen, kan den reelle chance være tæt på nul.

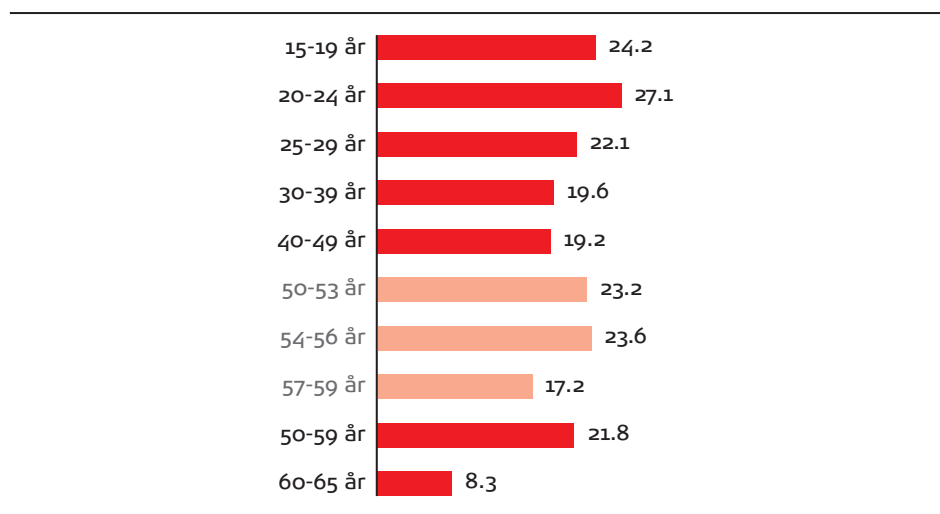
Det er de ufaglærte, der i særlig høj grad oplever utryghed omkring ledighed – andelen er 28 pct. mod 15 pct. blandt højere funktionærer. Interessant nok ligger selvstændige også forholdsvis lavt.

Størst forskel finder vi imidlertid på frygten for ikke at kunne finde arbejde igen, hvis ulykken skulle være ude. Hele 47 pct. af de ufaglærte frygter, det bliver svært. Blandt højere funktionærer er andelen ”kun” 23 pct.

Det er værd at bemærke, at lavere funktionærer også ligger ret højt her, mens faglærte arbejdere er mere optimistiske.

Figur 5.5 – Bange for at miste arbejdet

Pct. andel

KILDE: TRYGHEDSMÅLING 2011

Spørgsmål: "Angiv hvor utryg du for tiden er over... at miste mit arbejde". Svarmuligheder: 1) For tiden slet ikke utryg, 2) For tiden kun lidt utryg, 3) For tiden noget utryg, 4) For tiden meget utryg, 5) For tiden ikke relevant for mig, 6) Ved ikke. Andel noget og meget utrygge.

Analysen bag denne figur viser, at det ikke spiller den store rolle for utrygheden for arbejdsløshed, om man er mand eller kvinde, offentligt eller privat ansat eller hvor længe man har gået i skole. Derimod er alder og stilling vigtige – ligesom tidligere erfaring med ledighed.

Offentligt ansatte nyder fordelene af mere sikre ansættelsesforhold. Det siger man normalt. Det er dog ikke helt sådan alle offentligt ansatte oplever det, selvom mange er ansat på funktionærvilkår.

Andelen, der føler utryghed for ledighed, er næsten den samme for offentligt og privat ansatte, hhv. 19 og 20 pct. Skulle uheldet være ude, så er offentligt ansatte klart de mest pessimistiske: 38 pct. forventer at have svært ved at finde nyt arbejde, selvom de renoncerer på kravene. Blandt privat ansatte er tallet kun 29 pct. Disse tal er ganske tankevækkende.

Mindre overraskende er det, at ledighedserfaring påvirker utrygheden ved ledighed, også blandt dem, der i dag er i beskæftigelse. Allerstørst forskel finder vi dog, når det gælder frygten for ikke at kunne komme i arbejde igen. Blandt folk med ledighedserfaring inden for de sidste to år er andelen så høj som 47 pct. Selvom nogle af dem er tilbage i job, sidder de måske yderligt – f.eks. i sæsonjobs eller vikariatet med usikre perspektiver.

Opsving eller rutschetur

Sammenfattende lever mange danskere med en bevidsthed om, at ledighed er farlig. Under 1/5 regner med at finde et tilsvarende job, hvis uheldet er ude, og 1/3 regner med, at det bliver svært overhovedet – blandt dem, der svarer ”ved ikke”, gemmer der sig yderligere en del pessimister.

Alligevel lever danskerne nogenlunde godt med ledigheden. Selvom en forbløffende høj andel er påvirket af ledigheden direkte eller indirekte – der er ikke så mange steder, hvor ledigheden ikke kan trænge ind. Det er lidt som med cancer. Alle kender faren, men folk lever indtil videre nogenlunde med ledigheden i forventningen om, at det nok er naboen, der bliver ramt. Der er ikke flere end i 2009, der rapporterer om forværring af trykningen i jobbet.

Danmark har traditionelt hørt til de europæiske lande, hvor jobbeskyttelsen er mindst, men hvor utrygheden over for ledigheden også har været det. Det skyldes dels det fleksible arbejdsmarked – hvor der er mange exits, er der også mange indgange. Danmark har været et af de lande, hvor langtidsledigheden var lille, selvom der fra krisen i midten i 70'erne og tyve år frem reelt ikke var nogen begrænsning på, hvor længe man kunne gå på dagpenge. Til gengæld berørte ledigheden mange på grund af det fleksible arbejdsmarked.

Den sociale tryk ved ledighed var til gengæld høj. Ikke fordi dagpengeniveauet var det. Navnlig højtlonnede får bedre dækning i mange andre lande. Men det var let at komme ind i dagpengesystemet, og man blev som sagt ikke smidt ud selv efter mange års ledighed. Det gav en tryk ved ledighed, man næppe fandt i noget andet land.

VK-regeringen fik gennemført vidtgående reformer af bl.a. tilbagetrækningsreglerne og dagpengesystemet. Ændringen af dagpengesystemet indebar f.eks. at man kun kunne modtage dagpenge i to år. Strammere regler for kontanthjælp betød, at store grupper ville stå uden dækning i tilfælde af ledighed. F.eks. fordi deres ægtefælle tjener for meget. S-R-SF-regeringen har aftalt at modificere disse stramninger på visse punkter, men det er fortsat uklart, hvor det vil efterlade arbejdsmarkedets randgrupper.³

Reduktionen af efterlønsperioden og den højere pensionsalder forlænger den periode af arbejdslivet, hvor mange har svært ved at klare kravene, og hvor det er svært at komme i job igen, hvis man skulle ryge ud.

Endnu er disse reformer ikke trådt i kraft i praksis, så opmærksomheden omkring dem har været beskeden. Men hvis det nuværende ledighedsniveau ikke falder, vil mange tusinde ryge ud over ”kanten”, hvilket næppe kommer til at gå helt stille af sig. Uden et økonomisk opsving kan det føre til ganske bratte fald i trykningen.

Noter

- ¹ Bemærk dog, at dette er en subjektiv utryghedsvariabel, mens de andre handler om objektive forhold.
- ² Det var en kilde til omtrent den modsatte misforståelse i 1990'erne, hvor Danmarks ledighed så moderat ud i internationale opgørelser, selvom det danske tal lå på 12 pct. Mange havde opgivet at søge arbejde – for der var ikke noget - såkaldte "discouraged workers".
- ³ Jf. To ud af tre kan ikke få kontanthjælp, når de mister dagpengene. Senioranalytiker Jes Vilhelmsen. Arbejderbevægelsens Erhvervsråd 11. april 2011.

Kapitel 6

Urolige ældre

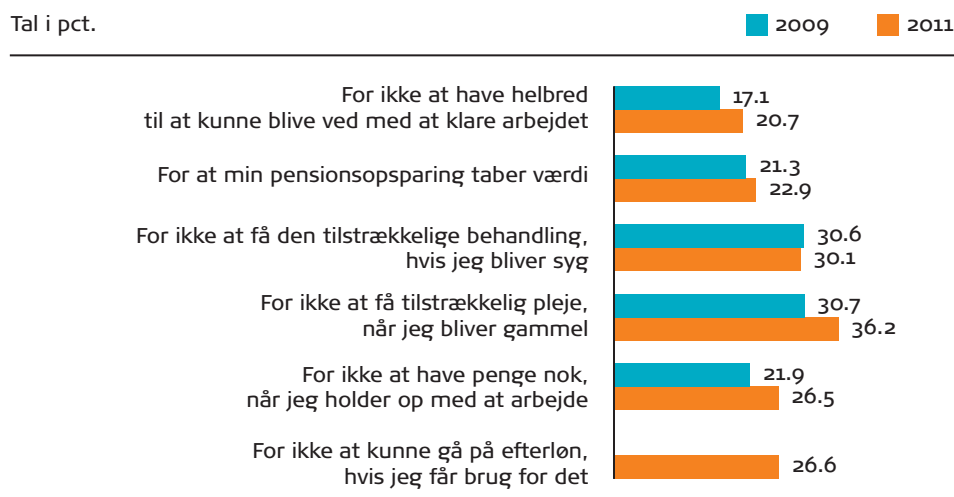

En stor del af den utryghed, der virkelig tynger, handler om alderdommen. Ikke bare den sene alderdom, hvor man for alvor får brug for andres omsorg, men også den tidlige alderdom, hvor de fleste forlader arbejdsmarkedet.

Det så vi bl.a. i kapitel 1 i **figur 1.9** (*Det som ryster os*). I det følgende præsenteres et mere detaljeret indtryk af, hvor alderen trykker. Dernæst ser vi på, hvem i Danmark, der er særlig utrygge ved alderdommen. Til sidst ser vi på, hvor kraftigt de forskellige aldersbetingede utrygheder slår igennem i forhold til den generelle tryghed og tilfredshed med tilværelsen.

I figur 6.1 har vi prøvet at identificere det, der tæller i sammenhængen:

Figur 6.1 – Utryghed ved at blive ældre

Spørgsmål: "Nedenfor er anført en række problemer. Angiv hvor utryg du for tiden er over for disse problemer".

Utrygheden ved aldring er høj, og den er stigende. Den største utryghed knytter sig i dag til, om man kan få tilstrækkelig pleje som gammel – hele 36 pct. af alle 15-65-årige føler sig utrygge på dette punkt.

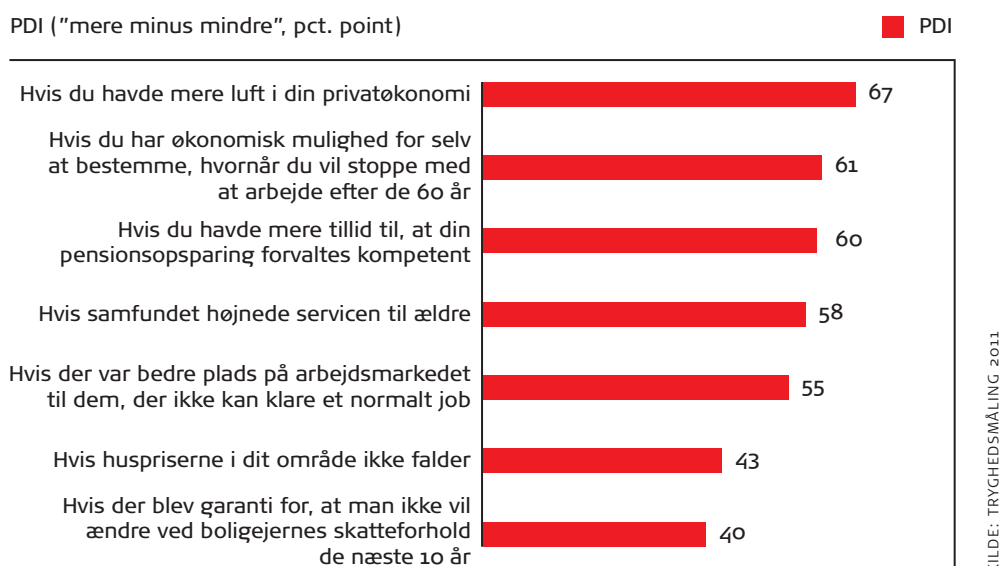
26,6 pct. er ikke trygge ved, om de har penge nok den dag, de forlader arbejdsmarkedet. Samme andel er utryg for, om de kan gå på efterløn. Tallene er på det punkt måske påvirket af den aftale om tilbagetrækningsreformen, der blev fremlagt samme dag, som vi indledte Tryghedsmålingen. Der er også en temmelig høj og stigende utryghed mht. at have helbred til at kunne klare arbejdet.

11 pct. oplyser, at udsigten for deres pension er blevet dårligere i det seneste år. Her er det næppe efterløn, de tænker på, men snarere arbejdsmarkedspensioner og private pensioner.

Også som samfundsbekymring står aldring mv. højt. Mens de to mest bekymringsvækkende spørgsmål i 2009 var kriminaliteten og miljøet, var den største bekymring i 2011, "at der ikke bliver råd til velfærden i fremtiden". Hele 60 pct. erklærede sig bekymret på det punkt (se kapitel 4, figur 4.1). Og mens der var et flertal, der fandt mediernes omtale af den økonomiske krise overdreven, er der et lille flertal, som mener, at medierne beskæftiger sig for lidt med "offentlige udgifter til ældre i fremtiden".

Et tredje sted i spørgeskemaet har vi vendt spørgsmålet positivt. Hvad skulle der egentlig til, hvis svarpersonerne skulle se alderdommen trygt i møde. Som det ses, spiller penge en hovedrolle, men både når det gælder den offentlige service og arbejdspladsen er der plads til forbedringer.

Figur 6.2 – Sikring af alderdommen

Spørgsmål: "Hvad kan gøre dig mere tryk, når du tænker på din situation som ældre?" Svarmuligheder i skemaet.

Luft i privatøkonomien er det, som de fleste forbinder med en tryk alderdom. Nummer to handler om at kunne vælge, hvornår man vil slutte med at arbejde. Sidstnævnte er det spørgsmål, hvor flest giver udtryk for, at det ligefrem ville gøre dem "meget mere" trygge.

Utrygheden rykker nedad

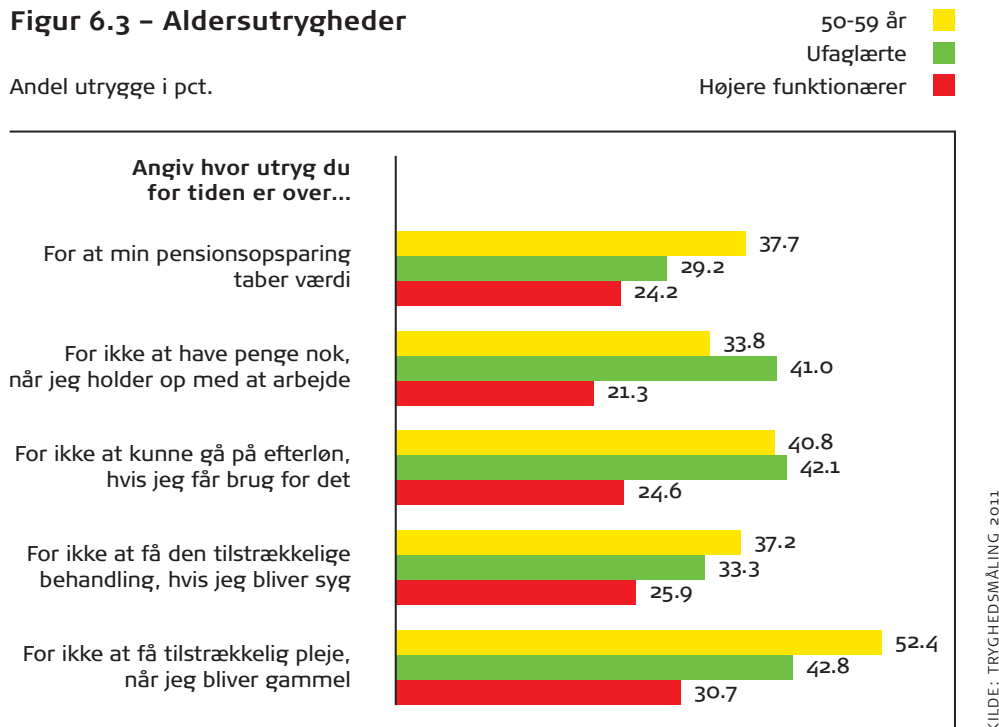
Undersøgelser af befolkningens engagement i pensionsforhold viser normalt, at kvinder er mindre bekymrede om deres pensionsforhold end mænd. De viser også, at sikring i alderdommen ikke optager aldersgrupperne under 40 ret meget.

Det klassiske aldersmønster finder vi stadig på nogle punkter i Tryghedsmåling 2011. Det er f.eks. kun 6 pct. af de 20-24-årige, der er bekymrede for, at deres pensionsopsa-

ring kan tabe værdi. Blandt svarpersonerne i halvtredserne har 38 pct. sådan en frygt. Men på andre punkter tegner undersøgelsen et nyt mønster. Der er således stort set ingen forskel mellem kønnene, når de spørges til pension og efterløn. Samtidig er aldersforskellen i svarene ofte forbavsende små.

Op imod en tredjedel af danskerne under 40 er utrygge ved, om de kan slippe ud af arbejdsmarkedet med skindet på næsen. Især hvis de havde håbet at gå af før pensionsalderen.

Figur 6.3 – Aldersutrygheder

Spørgsmålsformuleringen ses ud for søjlerne i figuren. Svarmuligheder: 1) For tiden slet ikke utryg, 2) For tiden kun lidt utryg, 3) For tiden noget utryg, 4) For tiden meget utryg, 5) For tiden ikke relevant for mig, 6) Ved ikke. I figuren vises svarmulighed 3 og 4 lagt sammen.

Mere end hver anden i 50'erne frygter, at de ikke vil få den ældrepleje, de har brug for.

De sociale forskelle er faktisk nok så markante som de aldersmæssige. Forskellen på dem, der frygter for efterlønnen, er eksempelvis betragteligt større mellem specialarbejdere og selvstændige (nemlig 33 procentpoint) end mellem de 50-59-årige og de unge først i tyverne (26 procentpoint).

Samme tendens ses i spørgsmålet om at have penge nok, når man kvitter arbejdet. 19 pct. af de 15-24-årige siger, at de er utrygge her. Andelen stiger til 29 pct. blandt 25-29-årige og kulminerer med 34 pct. blandt 50-59-årige. Det er overraskende, at så mange blandt de unge svarer bekræftende. Måske også, at andelen ikke når endnu højere blandt 50-59-årige.¹

Blandt syge og arbejdsløse på dagpenge er næsten halvdelen nervøse ved, om de har samlet nok sammen til de sidste år. Hele 41 pct. af de ufaglærte er utrygge ved, om de har penge nok – mod 21 pct. blandt højere funktionærer.

Begrænsninger i muligheden for at gå på efterløn bekymrer i særdeleshed specialarbejderne (48 pct.), efterfulgt af faglærte og ufaglærte (hhv. 42 og 41 pct.). Dette mønster er forventeligt – det er de grupper, der især bruger ordningen. Det er egentlig mere overraskende, at 25 pct. af de højere funktionærer også er utrygge her, eftersom de ikke bruger ordningen meget. Måske fungerer efterlønnen i disse grupper lidt på samme måde som brandforsikringen: Den er rar at have, men den skal helst ikke bruges.

Pensionistlivskvalitet

Vi har i tidligere kapitler vist, at bestemte former for utryghed kan influere på både trygheden generelt og tilfredsheden med tilværelsen i almindelighed.

Analysen viser, at det spiller en stor rolle for den generelle tilfredshed, om man ser frem imod alderdommen fra et solidt økonomisk udgangspunkt.

Tilfredshed med tilværelsen stiger fra et gennemsnit på 6.3 til 7.5, jo mere sikre de er på økonomien i deres otium. Det er en meget stor forskel på vores skala, der går fra 0-10 (se figur 1.4 i kapitel 1).

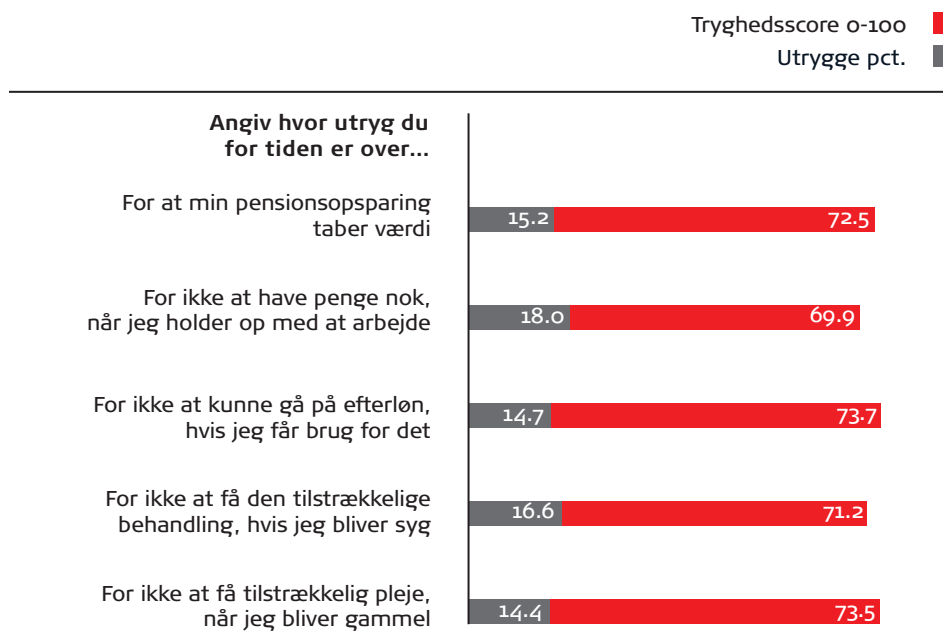
Forskellen skyldes ikke bare, at f.eks. højere funktionærer eller folk med høje indkomster er mere tilfredse med tilværelsen end andre grupper. Når vi fjerner virkningen af den slags baggrundsfaktorer, er det stadig sådan, at det betyder noget for tilfredsheden, at man har en god økonomi at tære på.²

De øvrige sammenhænge er knapt så stærke, men utrygheden ved at savne sygdomsbehandling eller miste pensionsopsparing hører også til det, der påvirker tilfredsheden med tilværelsen i almindelighed.³

Også den generelle tryghed påvirkes af, om man er tryg eller utryg i disse spørgsmål. Den generelle tryghedsscore og andelen af utrygge går især op hos dem, der frygter, de ikke har penge nok, når de trækker sig tilbage fra arbejdsmarkedet. Andelen af utrygge stiger fra 9 til 18 pct. Tryghedsscoren falder fra 82 til 70.

Alle de nævnte ”ældrebyrder” har betydning for den generelle tryghed. Økonomiske og omsorgsmæssige aspekter tynger øjensynlig omtrent lige meget.

Figur 6.4 – Gennemsnitlig tryghed og andel utrygge

KILDE: TRYGHEDSMÅLING 2011

Spørgsmål: "Nedenfor er anført en række problemer. Angiv hvor utryg du for tiden er over for disse problemer".

Har man ikke tillid til sin egen økonomi og/eller andres omsorg som ældre, så rammer det den almindelige tryghed. Hvor befolkningens gennemsnitlige tryghedsscore ligger på 75.9, er dem, der ikke har råd til retrainen, nede på 69.9. Andelen af utrygge er 50 pct. højere end i befolkningen som helhed.

Hjemmehjælp i syne?

Rigtig mange uanset rang og stand er utrygge ved samfundets sygdomsbehandling og ældrepleje. Alligevel er der klar forskel mellem grupperne i stillingshierarkiet. Hver anden specialarbejder udtrykker utryghed for, om der nu er tilstrækkelig pleje, når man bliver gammel. Blandt de højere funktionærer er det "kun" 31 pct., der siger det samme.

De sygemeldte og førtidspensionisterne er for mere end halvdelen vedkommende utrygge ved, om de kan få den tilstrækkelige behandling ved sygdom. Det samme gælder stort set alle grupperne uden for arbejdsmarkedet.

Utrygheden ved, om der er tilstrækkelige behandlingsmuligheder, når man bliver syg, tiltager naturligt nok med alderen. Den er dog 19 pct. blandt de yngste, og når "kun" 37 pct. blandt 50-59-årige og 36 pct. i aldersgruppen over 60 år.

Usikkerheden om ældrepleje er endnu stærkere aldersopdelt. Den er kun 16-22 pct. i de tre yngste aldersgrupper, men når op på hele 52 pct. blandt 50-59-årige og 44 pct. i den ældste aldersgruppe. Pensionister og efterlønnere ligger ikke højt over gennemsnittet.

De ældres økonomi – og samfundets

Analyserne viser, at utryghed i tilknytning til aldring ofte bliver til generel utryghed. Da det samtidig er et af de felter, hvor vi finder den største *stigning* i utrygheden, er det også en af de sandsynlige kilder til den generelle *stigning i utrygheden i samfundet* fra 2009 til 2011.

Navnlig blandt arbejdere og blandt de 50-59-årige er temmelig mange utrygge for både tilbagetrækning, pension og ældreservice.

Meget tyder på, at det også kan være med til at forklare, hvorfor danskerne har været tilbageholdende med privatforbruget i de senere år. De mennesker, der frygter alderdommen økonomisk, er nemlig også meget tilbøjelige til at holde igen med udgifterne. Egentlig ganske logisk. Er ens aldersopsparing for lille, må man jo spare op.

Hvor 26 pct. af svarpersonerne som helhed har holdt igen med udgifterne i det seneste år, gælder det omtrent dobbelt så mange (47 pct.) af dem, der ikke synes, at de har penge nok, når de stopper med at arbejde. Sammenhængen er lidt svagere (39 pct.) blandt dem, der frygter, at efterlønnen er væk, når de skal bruge den. Sammenhængen består, når man kontrollerer for baggrundsfaktorer.⁴ Det kunne pege på, at *tryghed* er en sideeffekt, man skal tage i betragtning ved nationaløkonomiske fremskrivninger.

Og så bliver det jo spændende at se, om de utrygge ældre fortrinsvis vil reagere på utrygheden ved at samle til bunke, eller om vi vil se mange flere blive betydeligt længere på arbejdsmarkedet, sådan som der bl.a. er lagt op til med tilbagetrækningsreformen.

Noter

- ¹ Den enkelte kan ofte trække på andre reserver end pensionsopsparingen. F.eks. spiller størrelsen af friværdien i huset en stor rolle for trygheden blandt boligejere. Når vi kommer til den økonomiske utryghed, ligger andelen af utrygge på 5-7 pct. blandt dem, der har friværdier over en million. I gruppen med negativ friværdi er det hele 46 pct., der er økonomisk utrygge.
- ² Teknisk udtrykt finder vi en betakoefficient på 0.23 efter kontrol for sociale faktorer. I et andet baggrundsspørgsmål har vi spurgt, om svarpersonen opfatter sig selv som en bekymret natur, der er let at stresse. Hvis man også kontrollerer for "bekymret psyke", falder beta en smule til 0.19, men er stadig ganske stærk og statistisk sikker.
- ³ Igen er sammenhængene robuste over for kontrollen for bekymret/ubekymret psyke, selv om denne faktor svækker sammenhængenes styrke lidt jf. note 2. Hvis det er korrekt, at større utryghed mht. alder får tilfredsheden med tilværelsen til at falde, står danskernes topplaceringer på de internationale tilfredshedsmålinger muligvis for fald.
- ⁴ Styrken i sammenhængen efter kontrol for køn, alder og stilling er beta 0.18 for "ikke penge nok til tilbagetrækning". På efterlønsspørgsmålet er den noget svagere 0.094 men dog stadig signifikant.

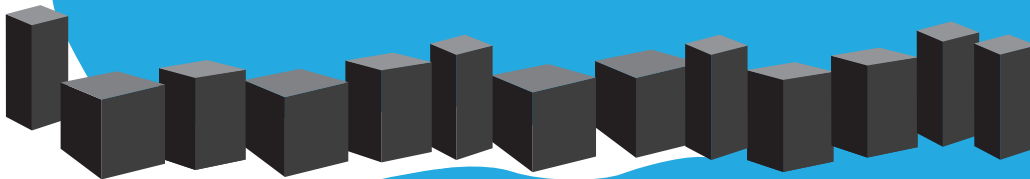
Vil du blive mere eller mindre tryg, hvis ...

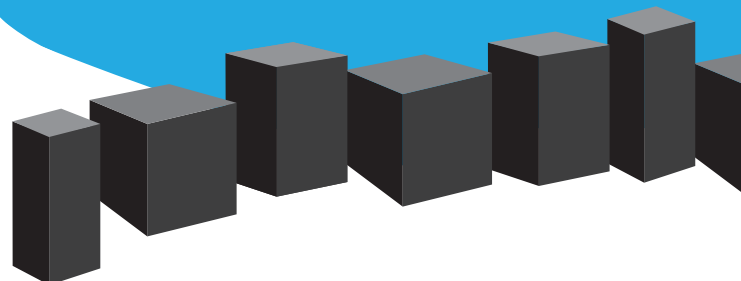
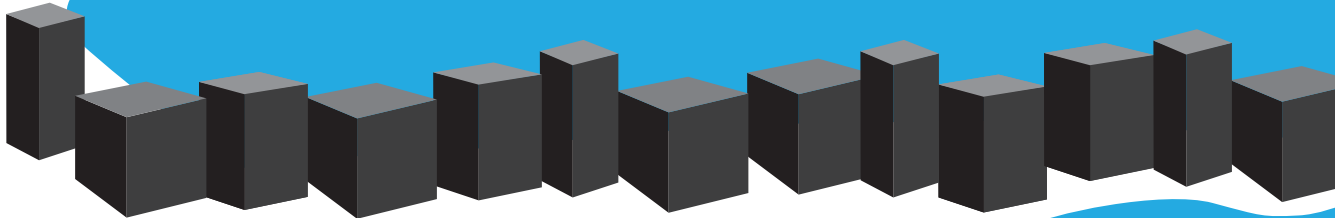
... du har økonomisk mulighed for selv at bestemme, hvornår du vil stoppe med at arbejde efter de 60 år **/61**

... ambulancen var hurtigere fremme, hvis du havde brug for den **/62**

... der blev gjort væsentligt mere for at forebygge kriminalitet **/64**

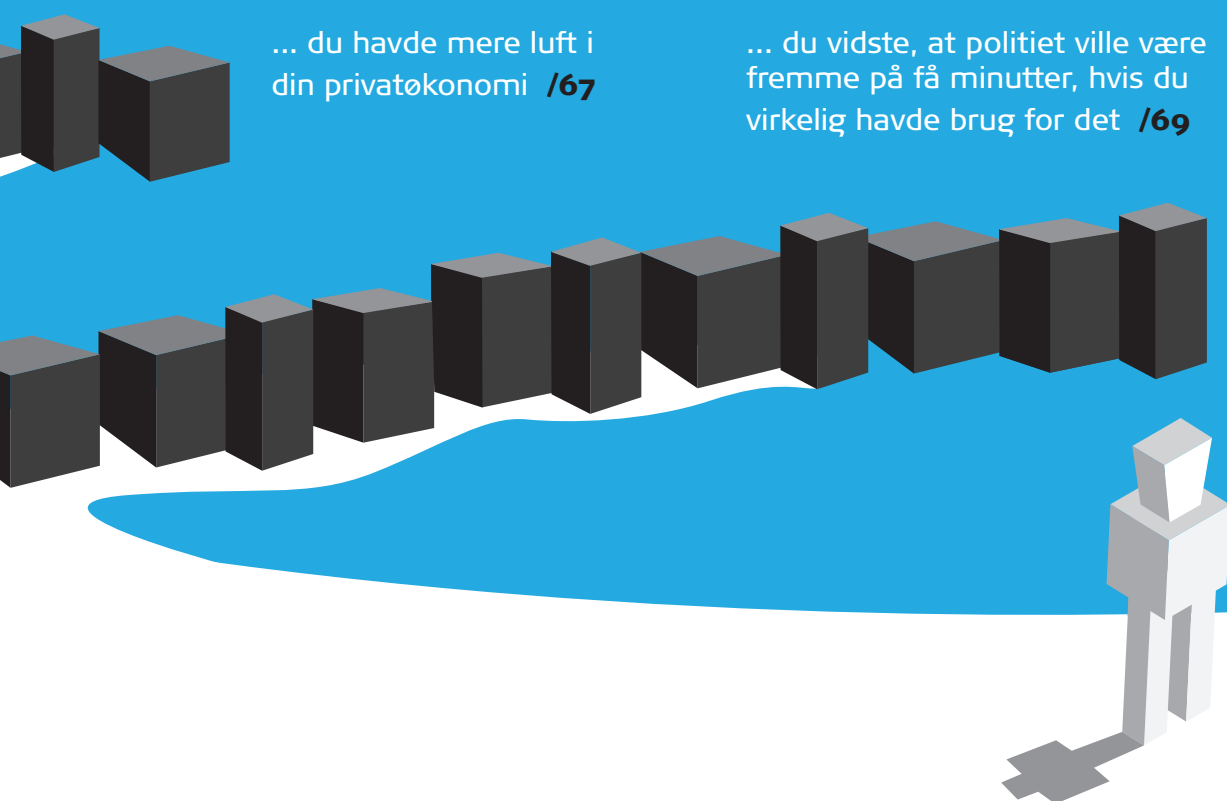
Figur 6.5 – Det som sikrer os

Svarpersonerne er blevet stillet tre spørgsmål om, hvad der kan gøre dem mere trygge på de tre områder, hvor de i både denne og tidligere tryghedsmålinger har været mest utrygge, nemlig kriminalitet, helbred og deres situation som ældre.

I alt har de haft 25 forslag, der nævnes i debatten, og de har så taget stilling til, om de pågældende forslag ville gøre dem mere eller mindre trygge eller hverken-eller. Derefter er procent-andelen af "mindre trygge" trukket fra dem, der ville føle sig "mere trygge", hvis forslaget blev gennemført (procentdifference).

Figuren viser de fem topscorere, men der er ikke langt ned til de næste på listen: ..hvis du havde mere tillid til, at din pensionsopsparing forvaltes kompetent (60), ..hvis samfundet prioriterede livstruende sygdomme højere (58), ..hvis samfundet højnede servicen til ældre (58), ..hvis politiet fik væsentligt flere ressourcer (58), ..hvis du kom i bedre fysisk form (56) og ..hvis der var bedre plads på arbejdsmarkedet til dem, der ikke kan klare et normalt job (55). I bunden har vi ..hvis du havde våben i tilfælde af overfald (minus 8) og ..hvis du drak mindre alkohol, hvor 11 pct. ville føle sig mere trygge og et par procent mindre.

Om det er mange eller få, er et spørgsmål om synsvinkel.

KILDE: TRYGHEDSMÅLING 2011

Kapitel 7

Utryghed i udkanten?

I de senere år er udtrykket ”Udkantsdanmark” blevet en del af det almindelige ordforråd i samfundsdebatten, og det er der mindst én god grund til: Mens folketallet vokser i Danmark, så falder det i landets yderkommuner. I de sidste par år er det gået særlig stærkt.¹

Affolkning er ofte en selvforstærkende udvikling, hvor det lokale liv tilbyder stadig færre muligheder for de tilbageblevne. Undertiden hjælpes den på vej af politiske beslutninger med helt andre formål. Strukturreformens større kommuner skulle styrke og fastholde et lokalt servicetilbud, men bivirkningen er, at institutioner og folkevalgte kommer på længere afstand i den forstørrede kommune. Centralisering af sygehus- og retsvæsen og sammenlægning af skoler og andre uddannelser gennemføres ikke for at genere folk i udkanten, selvom det ofte bliver konsekvensen.

Tryghedsmåling 2011 viser, at forholdsvis mange af dem, der lever i udkanten, rent faktisk oplever, at det går tilbage. Hos den halvdel af borgerne, der bor i bykommuner, finder kun 11 pct., at det går tilbage for det område, de bor i. I udkantskommunerne mener over halvdelen (53 pct.), at det går tilbage for området.

Men gør det dem også mindre trygge? Det ser vi på i dette sidste kapitel.

Hvilken udkant?

Før vi undersøger udkanten, må vi fastlægge, hvor vi er i landet.

Ser man ud over landet fra Hovedstaden, kan der måske være en tendens til, at alt vest for Valby Bakke betragtes som en slags udkant. Ikke desto mindre klarer mange dele af landet sig i vigtige henseender nok så godt som Hovedstaden. Omvendt findes der områder i Hovedstadsområdet – og i alle større byer – som ikke præget af den store optimisme. Vi har i den forstand lidt udkant over hele landet, og noget af den ligger ganske tæt på Rådhuspladsen i København.

En mere objektiv målestok kunne være at opdele vores svarpersoner efter urbaniseringsgrad for at se, om trygheden falder, jo længere vi kommer ud på landet.

Der er faktisk enkelte resultater, der peger i den retning, som vi skal komme tilbage til, men vi har også data, der peger den anden vej. Noget overordnet mønster kan vi ikke tegne.

En tredje opdeling af landet er den, som bruges af regeringen i bl.a. de årlige regionalpolitiske redegørelser og i Landdistriktsprogrammet, som EU’s midler til støtte for forsømte landområder fordeles efter. Her bygger opdelingen på en sammenvejning af 14 geografiske og samfundsøkonomiske kriterier, urbaniseringsgraden, afstand til motorvejsnettet, befolkningens uddannelse m.m.² Her deles Danmark op i 16 yderkommuner, 29 landkommuner, 18 mellemkommuner og 35 bykommuner.

Yderområderne tæller næsten hele det vestlige Jylland, det nordlige Djursland, Bornholm, Lolland samt en række øer.

Heller ikke denne opdeling tyder på nogen markant forskel. Ser man på den generelle tryghedsscore ligger den på 79 for byboer mod 77 blandt vores svarpersoner i yderkommunerne.

Niveauet er dog ikke lavere end i landkommunerne, og altså kun en anelse lavere end i byerne. De store forskelle i danskernes tryghedsscore findes med andre ord på tværs af kommunetyperne, ikke imellem dem.

På den anden side kan vi måske konstatere, at landet har mistet ét af de fortrin i konkurrencen med byen, som det traditionelt har haft. Hvor middelklasseborgere førhen ønskede at komme længst muligt væk fra stenbroen for at give børnene en tryk opvækst, så er de ikke længere specielt trygge ude på landet.

Økonomien i udkanten

Det er nærliggende at se på, om krisen har haft særlige konsekvenser for udkanten.

Som bekendt har de sidste år været særdeles hårde for industrien, der har tabt arbejdspladser og landbruget, der stort set ikke har tjent penge. Landbrug og industri fylder forholdsvis mere i yderkommunernes økonomi end i bykommunernes. Samtidig kan en nedgang tænkes at ramme forholdsvis hårdere, da yderkommunerne i forvejen har relativt lavere skattepligtig indkomst pr. indbygger end de øvrige kommuner, bortset fra landkommunerne.

Embedsmændene bag regeringens regionspolitiske redegørelse fra april, der baserede sig på helt friske tal, fandt dog ikke mange spor af en sådan udvikling. Tværtimod har den gennemsnitlige vækst i indkomsterne i yder- og landkommunerne været lidt større end for landet som helhed i de sidste syv år.

Ministeriet, der på det tidspunkt hed Indenrigs- og sundhedsministeriet, kunne heller ikke se nogen entydig tendens til, at yderområderne samlet set skulle være hårdere ramt af ledighed. Faktisk blev de traditionelle forskelle mindre frem til krisen i 2008. Herefter er ledigheden siden steget i alle landsdele, men udviklingen er overordnet set relativt ensartet, og fra februar 2010 til februar 2011 *faldt* ledigheden i alle de jyske landsdele samt Bornholm, mens den steg på Fyn og Sjælland.

Utrygheden for at miste jobbet er da også kun en halv procent højere blandt Tryghedsmålingens svarpersoner i yderkommunerne. Selvom frykten for ledighed (som vist i kapitel 5) er en vigtig kilde til utryghed, er det ikke nok til, at vi kan spore nogen effekter af det her. Selvom der givetvis findes områder i udkanten, hvor beskæftigelsen

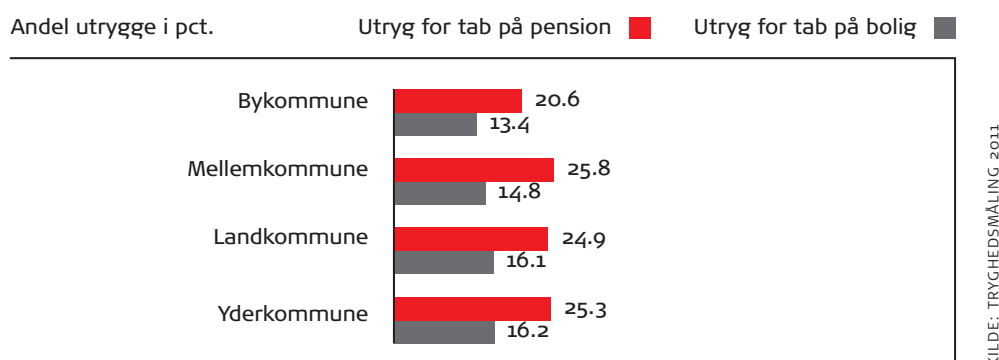
er usikker og beboerne ligeså, er det også tilfældet andre steder, ikke mindst i landkommunerne.

Som sagt i tekstboksen *Trygge og utrygge boligejere* i kapitel 1, er der tryghed i en høj friværdi. I yderkommunerne er boligpriserne mange steder under stærkt pres. Ikke helt som i Detroit, hvor gennemsnitsprisen på en ejerbolig er mindre end en gennemsnitlig bil fra byens bilfabrikker, men nogle steder nærmer vi os.

Som det ses af **figur 7.1**, topper udkanten lige akkurat, når det gælder borgernes frygt for at miste penge på boligen, men forskellen er ikke signifikant, og utrygheden svarer til, hvad man finder i landkommunerne.

Forklaringen er måske, at priserne også kan variere ganske meget inden for både den ene og den anden kommunetype – i hovedbyen eller købstaden går det nogenlunde, mens det er svært at få menneskepenge for ejendomme derude, hvor kragerne vender.

Figur 7.1 – På kistebunden

Spørgsmål: "Hvordan vil du generelt beskrive udviklingen i det område af landet, du bor i?" 1) Det går meget fremad, 2) Det går noget frem, 3) Det går hverken frem eller tilbage, 4) Det går lidt tilbage, 5) Det går meget tilbage, 6) Ved ikke. Og: "Nedenfor er anført en række problemer. Angiv hvor utryg du for tiden er over for... at miste penge på min bolig... at min pensionsopsparing taber værdi". Svarmuligheder: 1) For tiden slet ikke utryg, 2) For tiden kun lidt utryg, 3) For tiden noget utryg, 4) For tiden meget utryg, 5) For tiden ikke relevant for mig, 6) Ved ikke.

Forholdsvis flere "udkantsdanskere" end byboer frygter at tabe penge på boligen og pensionsopsparingen. Det sidste kan hænge sammen med, at opsparingen til pension er mindre i områder med lavere livsindkomster. Samtidig bliver man mere afhængig af pensioner, hvis der ikke er de store friværdier i huset, der kan belånes i en snæver vending.

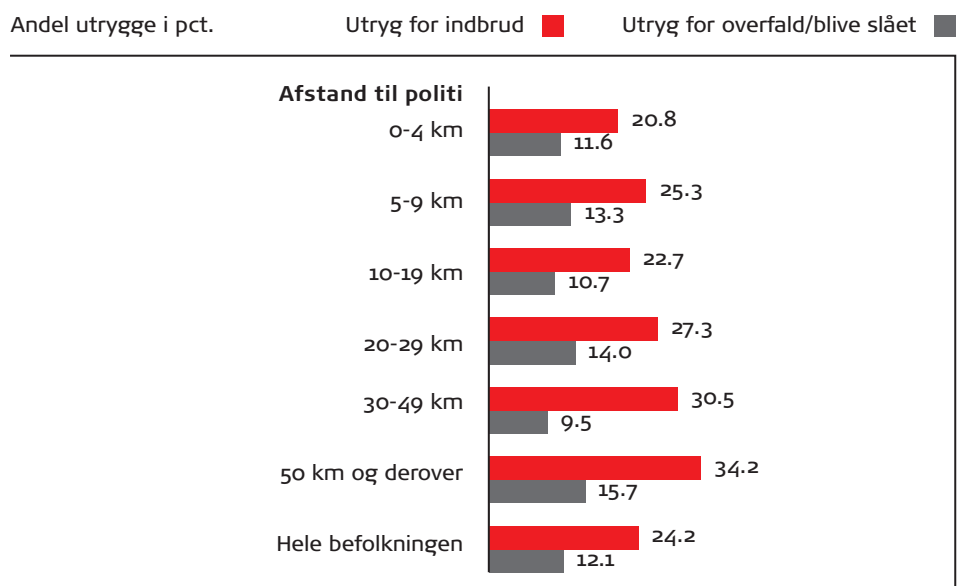
Ser vi på vores økonomiske tryghedsscore er der ingen signifikante forskelle mellem svarpersonerne i yderkommunerne og de øvrige. Konklusionen er altså igen, at forskellene skal findes i de enkelte kommuner og kommunetyper, ikke så meget imellem dem.

Lange afstande

Politireformen, der trådte i kraft den 1. januar 2007, betød, at mange fik længere til og fra politiet. Det mærkes kraftigst i udkanten, hvor næsten halvdelen af vores svarpersoner bor mere end 30 km fra nærmeste døgnbetjente politistation, mens hver fjerde bor længere væk end 50 km.

I figur 6.5 på side 82 viste vi, at den vigtigste tryghedsforbedring overhovedet er sikkerheden for, at politiet er fremme på få minutter, hvis man virkelig skal bruge det. Afstands faktoren er altså meget vigtig. Men lange afstand er selvfølgelig især et problem, hvis man regner med at få brug for politiet.

Figur 7.2 – Rækker lovens lange arm?

Spørgsmål: "Cirka hvor langt har du til nærmeste politistation med døgnbetjening?" Svarmuligheder: 1) 0-4 km, 2) 5-9 km, 3) 10-19 km, 4) 20-29 km, 5) 30-49 km, 6) 50-74 km, 7) 75 km eller derover, 8) Ved ikke. For indbrud og overfald se spørgsmålsformulering figur 1.7.

Der er markant utryghed for indbrud hos den halvdel af "udkantsdanskerne", der bor mere end 30 km fra døgnpoliti.

Andelen af utrygge mht. indbrud stiger fra 21 pct. hos dem, der har politiet inden for 5 km, og stiger til 34 pct., når afstanden er over 50 km. Sammenhængen holder ved kontrol for alle sociale faktorer. Forventningen om, at seriøs politietterforskning kan gøre en forskel, falder altså med afstanden til politistationen.

Derimod er der ikke umiddelbart nogen signifikant sammenhæng med utrygheden for overfald. Det kan hænge sammen med, at nogle bor i mindre bysamfund, hvor man kan håbe på naboers civilcourage, hvis der for alvor er fare på færde. Hvis

vi fjerner den statistiske effekt af dette, ³ viser sammenhængen mellem utryghed for overfald og afstanden til politi sig alligevel at være signifikant. Alt andet lige stiger utrygheden for indbrud og overfald altså med afstanden til politistationen. Når det gælder indbrud, er trygheden mærkbart mindre.

Et endnu stærkere mønster ses, når vi taler om afstanden til skadestue/akutmodtagelse, hvor strukturreformen blev den gnist, der tændte et oprør i periferien sidst i 00'erne. Der er en tydelig effekt på trygheden, når afstanden bliver mere end 30 km til skadestue eller akutmodtagelse. Det har næsten halvdelen af "udkantsborgerne". 18 pct. har endda mere end 50 km, mens 3 pct. har mere end 75 km til akutmodtagelsen. ⁴

En gentagelse af samme analyse specielt for dem, hvis helbred højst er "nogenlunde", viser samme resultater, der bare bliver endnu stærkere, når man kontrollerer for andre faktorer. Kort fortalt har afstanden til sygehuset en ret betydelig effekt på, om folk er trygge for at få en tilstrækkelig behandling, specielt hos den del af befolkningen, der ikke tager et godt helbred for givet.

Afstanden til rådhuset er blevet længere i mange kommuner som følge af strukturreformens sammenlægning af kommuner. Det kan både være upraktisk, og måske også føre til, at man føler sig lidt glemt. Afstanden er dog normalt væsentligt mindre end til politi og skadestue. Men 18 pct. af "udkantsborgerne" bor faktisk mere end 30 km væk fra rådhuset.

Det er jo ikke Saskatchewan eller Alberta, endsige australsk outback, og selvom vi kan se en effekt, er den ikke statistisk sikker.

Mobilitet giver tryghed

Bilen betyder meget for trygheden, når man kommer uden for de større byer. En fjerdedel af de "udkantsborgere", der ikke har bil i husstanden, hører til gruppen af utrygge. Ser vi på den gruppe, der også har 5 km eller mere til nærmeste dagligvarehandel, stiger andelen af utrygge til 30 pct.

Heldigvis har medaljen også en forside: Næsten alle i udkanten har nemlig bil, og blandt dem er trygheden ikke mindre end blandt bilister i resten af landet.

Bilens betydning som tryghedsskaber er dobbelt så stærk som blandt byboer, og den ville med stor sandsynlighed være stærkere endnu, hvis vi havde haft de ældste aldersgrupper med i stikprøven.

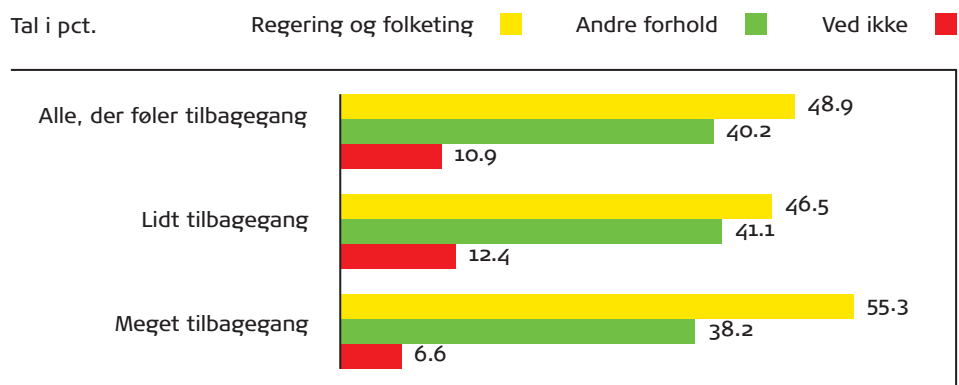
Pessimisme i udkanten

Ca. hver femte (19 pct.) af svarpersonerne i hele landet oplever, at det går tilbage for "det område af landet", de bor i. I "udkantskommunerne" er det som sagt over halvdelen, 53 pct. – der oplever tilbagegang. 22 pct. oplever ligefrem, at det går *meget* tilbage. Det er en langt højere andel end i de øvrige kommunetyper.

Men den gør ikke "udkantsdanskerne" særlig utrygge, hvis man ser bort fra den mere afgrænsede utryghed, der følger af at bo meget langt fra hospitalet – og "uden for lov og ret".

"Udkantsdanskernes" protester er nok snarere et udslag af bekymring på (lokal-) samfundets vegne end af utryghed på egne vegne – jf. vores sontring i kapitel 4. Man ligger ikke vågen om natten på grund af samfundsbekymringer, men de kan få betydning for, hvordan man handler i hverdagen såvel som på valgdagen.

Figur 7.3 – Hver anden laster politikerne

Spørgsmål: "Er det først og fremmest beslutninger i regeringen og Folketinget, der er skyld i tilbagegangen i dit område, eller skyldes den mest andre forhold?" Svarmuligheder: 1) Først og fremmest beslutninger i regeringen og Folketinget, 2) Først og fremmest andre forhold, 3) Ved ikke. Og: "Hvordan vil du generelt beskrive udviklingen i det område af landet, du bor i?" 1) Det går meget fremad, 2) Det går noget frem, 3) Det går hverken frem eller tilbage, 4) Det går lidt tilbage, 5) Det går meget tilbage, 6) Ved ikke.

Jo stærkere tilbagegang, jo flere retter kritikken mod politikerne. I udkanten oplever mere end hver anden, at det går tilbage for området.

Mange i udkanten er tydeligvis stadig ganske trygge. Til gengæld er der også utryghed andre steder – af grunde, vi har prøvet at indkredse i de øvrige kapitler. Men de er bekymrede i "Udkantsdanmark", meget bekymrede.

Udviklingen er nok værd at holde øje med i de følgende år. Ikke mindst for de folkevalgte i regering og folketing, der gerne selv vil sove trygt om natten.

Noter

- ¹ Yderkommunerne har, som den eneste af de fire kommunetyper, i gennemsnit tabt en kvart procent af sin befolkning om året i perioden 1995 til 2011. Tilbagegangen har især været kraftig i de to sidste år. Pr. 1. januar 2011 var befolkningstallet i yderkommunerne på 495.983 indbyggere svarende til 8.9 pct. af den samlede befolkning. To år tidligere var den 9.1 pct. af befolkningen. Jf. Landsdistriktsredegørelse 2011, Regeringen April 2011. Bilag 1. S. 29 ff.
- ² Opdelingen er udviklet i 2006 af Statens Jordbrugsøkonomiske Institut, Jf. Landsdistriktsredegørelse 2011, Regeringen April 2011.
- ³ Ved at kontrollere for urbaniseringssgraden.
- ⁴ Det svarer i øvrigt til svar i Tryghedsmåling 2011, der er gengivet i figur 6.5 - Det som sikrer os (se side 82). Vi spurgte respondenterne, hvad der i særlig grad kan gøre dem tryggere på sundhedsområdet på en liste med ni svarmuligheder. Flest valgte "Hurtig udrykning – ambulancen hurtigt fremme".

Bilag

Fire forskellige aspekter af trygheden

Som i tidligere tryghedsmålinger er danskerne blevet stillet spørgsmål om, hvor trygge eller utrygge de er på en lang række forskellige områder. I alt 21 områder blev det til, plus nogle tillægsspørgsmål til særlige grupper. Et spørgsmål om at blive skyld i andres ulykke blev i 2011 skiftet ud med et spørgsmål om ikke at kunne gå på efterløn.

Ved en såkaldt faktoranalyse kan man afdække, hvordan spørgsmålene grupperer sig. Der vil være en tendens til, at svarene hænger sammen, således at personer, der er utrygge på ét område, også er utrygge på beslægtede områder. Det gælder til en vis grad for alle spørgsmålene, men nogle er særlig nært forbundne. En faktoranalyse samler og rendyrker disse svarmønstre til nogle overordnede faktorer eller hovedområder.

Både i 2009 og i 2011 faldt spørgsmålene inden for fire hovedområder, som også bekræftes af faktoranalysen af svarene:

- tryghed/utryghed mht. familiens sundhed og trivsel
- tryghed/utryghed mht. risiko for vold
- økonomisk og social tryghed for den enkelte
- tryghed over for omdiskuterede samfundsmæssige risici så som klimaproblemer og tilsætningsstoffer i fødevarer

Den første faktor eller hovedgruppe er den *økonomiske og sociale tryghed for den enkelte*. Det er også den mest tungtvejende i materialet. Det skyldes dog ikke udelukkende, at det faktisk *er* meget vigtigt – rent teknisk er det også en smule forstærket af, at der er mange spørgsmål, hvoraf nogle ligner hinanden en hel del. En nærmere analyse viser i øvrigt, at spørgsmålene om økonomisk og social tryghed falder i to undergrupper: ¹ Dels de spørgsmål, der vedrører de ældre (tilbagetrækning og ældrepleje), dels de resterende (tab af penge på bolig, utryghed for at mangle penge til en uventet udgift, utryghed for at miste arbejdet, og for at få tilstrækkelig behandling ved sygdom).

De tre følgende hovedgrupper vejer næsten lige tungt. Den anden hovedgruppe er utryghed over for forskellige samfundsproblemer. Ligesom i 2009 finder vi, at utryghed over de samfundsmæssige risici er indbyrdes positivt forbundet, selv om sammenhængen mellem de tilsvarende *holdninger* er negativ. Således er de mennesker, der har et negativt syn på indvandring, typisk *mindre* miljøbevidste end gennemsnittet. Men når det gælder *tryghed*, har de personer, der er utrygge ved indvandringen, typisk en *større* tilbøjelighed til også at være bekymrede for, at klimaproblemerne løber løbsk. Der er øjensynligt en underliggende opskræmthed over for, hvordan det alt sammen skal gå, som forbinder de to grupper.

Forskellige aspekter af utryghed og deres indbyrdes sammenhæng i fire hovedgrupper

	1 Social tryg- hed	2 Sam- funds- utryg- hed	3 Fysisk sik- ker- hed	4 Fami- lie
For at der vil opstå alvorlige konflikter i familien				.689
For at nogen i familien har eller er på vej ud i et misbrugsproblem				.852
For at familiens unge gør noget, som de senere vil fortryde				.690
For sygdom i familien			.324	.313
For at jeg bliver udsat for sladder			.341	.352
For at få en uoverskuelig opgave på mit arbejde		.316		.314
For at jeg bliver overfaldet eller slået			.838	
For at blive offer for et terrorangreb		(-.209)	.680	
For at blive udsat for et indbrud			.791	
For at miste mit arbejde	.568	(.291)		
For at mangle penge, hvis der kommer en uventet udgift	.510			(.204)
For ikke at have helbred til at kunne blive ved med at klare arbejdet	.611			
For at miste penge på min bolig	.483			
For at min pensionsopsparing taber værdi	.717			
For ikke at få den tilstrækkelige behandling, hvis jeg bliver syg	.523	(-.273)		
For ikke at få tilstrækkelig pleje, når jeg bliver gammel	.670	-.385		
For ikke at have penge nok, når jeg holder op med at arbejde	.836			
For ikke at kunne gå på efterløn, hvis jeg får brug for det	.801			
For at der er tilsætningsstoffer i mine fødevarer		-.574		(.217)
For at klimaproblemerne kommer ud af kontrol		-.550		(.208)
For at integrationen af indvandrere mislykkes		-.450	.305	

KILDE: TRYGHEDSMÅLING 2011

Spørgsmål: "Nedenfor er anført en række problemer. Angiv hvor utryg du for tiden er over for disse problemer".

Styrken i farven angiver, hvor stærkt og entydigt et spørgsmål falder ind under en bestemt gruppe. Den første søjle er ganske entydig, og farven angiver blot, hvilke faktorer, der lader stærkest. ²

Utryghed over for overfald og indbrud får følgeskab af frygten for terror på den tredje faktor. Man kunne måske have forventet, at terror ville tælle med som samfundsbekymring – den tæller faktisk også en *lille smule* med her (ikke vist) som samfundsbekymring – men ikke ret meget. Frygt for sladder og for sygdom i familien tæller med under den fjerde blok af familierelaterede problemer: Konflikter i familien, fare for misbrug, fare for at familiens unge vil gøre noget uoverlagt, samt sladder. Men sladder og sygdom tæller sjovt nok næsten lige så meget med under utryghed over for overfald og indbrud. ³

I den sidste blok af spørgsmål vedrørende familien udgøres kernen helt klart af utrygheden over for konflikt, misbrugsrisiko og uovervejede handlinger hos de unge. Men sygdom og sladder hører også med. Utrygheden over for at få en uover-

skuelig opgave på jobbet placerer sig også *mest* her, men det er et spørgsmål, der ikke rigtigt falder ind på nogen dimension og samtidig er svagt forbundet med dem alle.

Som sagt skiller spørgsmålene vedrørende samfundsmæssige risici sig ud som en gruppe for sig: Utrygheden ved tilsætningsstoffer, klimaproblemer, mislykket integration og terrorangreb (selv om det er formuleret som personlig utryghed) hænger sammen.

Sociologen Ulrich Beck har udviklet begrebet ”risikosamfundet”, der er præget af uforudsete bivirkninger af udviklingen, der ofte ikke er særlig håndfaste. Begrebet er omdiskuteret, og hvad der *opleves* som risiko, afhænger netop af, hvad der *defineres* som risiko.

En central konklusion af vores måling af utrygheden er, at netop risikosamfundets utrygheder i betydelig grad lever i deres egen sfære – og at de i øvrigt ikke korrelerer særligt med livskvalitet. Den alvorlige utryghed handler om nære ting plus de ting i samfundet, der ganske direkte påvirker de nære ting. Samtidig er det som nævnt slående, at disse utrygheder ikke er hinandens modsætninger, som vi ofte ser med holdninger. Er man utryg ved et spørgsmål, vokser sandsynligheden for at man også er utryg ved (flere) andre.

Noter

- ¹ En separat faktoranalyse af disse spørgsmål giver to meget højt korrelerede dimensioner med kerne i hhv. utryghed i tilknytning til arbejdet og utryghed i forbindelse med alder og tilbagetrækning.
- ² Det kan nævnes, at et par af spørgsmålene (ikke vist) også viser en svag sammenhæng med samfundsbekymringer. Nærmere bestemt spørgsmålene om at mangle penge og om at få tilstrækkelig pleje som gammel. Men der er tale om langt svagere sammenhænge.
- ³ Når det gælder sladder, kan det måske være elementet af psykisk vold, der forbinder, og måske kan sygdom opleves som et slag, der kommer udefra, lidt på samme måde som overfald. Det kan vi kun gisne om, og lige så usikker er gisningen, hvis man skal forklare, hvorfor utrygheden vedr. integration af indvandrere også lader en smule på denne faktor. Måske er der hos nogle svarpersoner en mental sammenkobling af mislykket integration med frygt for overfald og røveri.

© Copyright TrygFonden

Udgiver: TrygFonden

Redaktion: Dansk Kommunikation aps.

Design og grafik: Dansk Kommunikation aps.

Tryk: Herrmann & Fischer A/S

ISBN 978-87-92610-02-7

TrygFonden

Lyngby Hovedgade 4, 2. sal
2800 Kgs. Lyngby

www.trygfonden.dk